

Fredagen den 13 december

Kl. 9.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 65, lagutskottets betänkande nr 38 och jordbruksutskottets betänkande nr 52.

§ 3 Lag om avsättning till särskild investeringsfond, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 60 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:177 med förslag till lag om avsättning till särskild investeringsfond, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1974:177 hade Kungl. Maj:t (finansdepartementet) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

1. lag om avsättning till särskild investeringsfond,
2. lag om nedsättning av allmän energiskatt,
3. lag om insättning på investeringskonto för skog.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås åtgärder med anledning av vinstutvecklingen inom industrin och skogsbruket. Således föreslås att aktiebolag och ekonomiska föreningar – utöver tidigare beslutad avsättning med 20 % till arbetsmiljöfond – skall avsätta 15 % av sin vinst för år 1974 till särskild investeringsfond. Vidare föreslås att skogsägare skall avsätta viss procent av sina skogsintäkter under tiden den 1 november 1974–den 31 december 1975 till investeringskonto för skog. Slutligen föreslås, att den tillfälliga nedsättningen av energiskatt för industriell bränsle- och kraftförbrukning slopas. Eventuella åtgärder för år 1975 kommer att föreslås när vinst- och konjunkturutvecklingen under år 1975 bättre kan bedömas.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1978 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen beslutade avslå

1. förslaget till lag om avsättning till särskild investeringsfond samt
2. förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog,

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

1974:1979 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt
att riksdagen beslutade

1. att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande tillämpningsbestämmelserna vid ansökan om disposition av medel ur de särskilda investeringsfonderna,
2. att hos Kungl. Maj:t begära att förslag förelades riksdagen i syfte att stimulera energibesparande investeringar inom industrin,
3. att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande beslutande myndighet,
4. att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande prövning av ansökningar om rätt att använda medlen i de särskilda investeringsfonderna,
5. att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts beträffande beslutsordningen och användningsområdet för skogsägarnas avsättningar,

1974:1980 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att anta förslaget i propositionen 1974:177 om upphävande av lagen om nedsättning av allmän energiskatt,
2. att i övrigt avslå förslagen i propositionen samt
3. a) i första hand hos regeringen hemställa om förslag om höjning av den statliga bolagsbeskattningen till minst 50 % av den redovisade vinsten och att progressivitet infördes i denna skatt, eller om detta ej skulle vinna riksdagens bifall,
b) i andra hand hos regeringen hemställa om förslag om lag om avsättning av företagsvinster till en särskild fond som skulle disponeras av de anställda för ändamål som de ansåg angelägna,

1974:1981 av herrar Hovhammar (m) och Fagerlund (s) vari hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:177 medgav den manuellt arbetande glasindustrin samma nedsättning av den allmänna energiskatten som gällde för branschen till och med den 31 december 1974, nämligen

- a) för bränsle en skattenedsättning med 65 %,
- b) för elektrisk kraft en skattenedsättning med 100 %.

1974:1982 av herrar Jonasson (c) och Norrby (c) vari hemställt att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1974:177 beslutade

1. att avslå förslaget om tvångsvis insättning av medel på investeringskonto för skog,
2. att medge insättning på skogskonto i bank- eller kreditinrättning med 75 % av köpeskilling för rotsåld skog och 60 % av likvid för försålt leveransvirke eller av värdet av uttag till egen rörelse.

1974:1983 av herrar Pettersson i Lund (s) och Hugosson (s),

1974:1984 av herr Romanus (fp) samt

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

1974:1985 av herr Åsling m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av propositionen 1974:177 beslutade

1. att medel från investeringskonto för skog fick utnyttjas för omedelbar avskrivning av godkända investeringsobjekt,

2. att skyldigheten att avsätta till investeringskonto för skog utformades med sikte på att undvika "trappstegseffekter" i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att likvider, som avsåg virkesleveranser före den 1 november 1974, inte i något fall skulle omfattas av skyldigheten att avsätta medel till investeringskonto för skog,

4. att ansökningar om att få disponera medel på investeringskonto för skog normalt skulle slutbehandlas av lokal eller regional myndighet i enlighet med vad som anförts i motionen,

5. att som sin mening uttala vad som i motionen anförts beträffande dispens från skyldigheten att avsätta medel till investeringskonto för skog, samt

6. att medel som stod inne på investeringskonto för skog skulle tas upp med halva beloppet vid förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattnig.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande avsättning till särskild investeringsfond

a. med avslag på motionerna 1974:1978 punkten 1, 1974:1980 punkten 2, i denna del, samt punkterna 3 a och b och 1974:1984 samt med bifall till propositionen 1974:177, i denna del, anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om avsättning till särskild investeringsfond,

b. avslå motionen 1974:1979 punkterna 1 och 3, i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anför,

2. beträffande energibeskattningen

a. med bifall till propositionen 1974:177, i denna del, anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om nedsättning av allmän energiskatt,

b. avslå

1. motionen 1974:1979 punkten 2,

2. motionen 1974:1981,

3. motionen 1974:1983,

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anför,

3. beträffande insättning på investeringskonto för skog

a. med avslag på motionerna 1974:1978 punkten 2, 1974:1980 punkten 2, i denna del, 1974:1982 och 1974:1985 punkterna 1, 2 och 3 samt med anledning av propositionen 1974:177, i denna del, anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog med den ändringen att 12 § skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att återbetalning av medel, som inestod på in-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

vesteringskonto för skog, skulle få ske före utgången av i lagförslaget föreskriven femårstid,

b. avslå

1. motionen 1974:1979 punkterna 4 och 5,

2. motionen 1974:1985 punkterna 4, 5 och 6,

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad utskottet anförde.

Vid betänkandet hade avgivits följande reservationer och särskilda yttranden:

beträffande avsättning till särskild investeringsfond

1. reservation av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1978 punkten 1 och i anledning av motionen 1974:1980 punkten 2, i denna del, samt med avslag på motionerna 1974:1979 punkterna 1 och 3, 1974:1980 punkterna 3 a och b och 1974:1984 samt propositionen 1974:177, i denna del, skulle avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om avsättning till särskild investeringsfond,

2. reservation av herr Mundebo (fp) som ansett att utskottet under 1 b bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1979 punkterna 1 och 3 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde om prövning av ansökan om ianspråktagande av fondmedlen,

3. särskilt yttrande av herr Mundebo (fp),

beträffande energibeskattningen

4. reservation av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen skulle

a. med bifall till motionen 1974:1981 och med anledning av propositionen 1974:177 anta av reservanterna framlagt förslag till lag om nedläggning av allmän energiskatt,

b. avslå

1. motionen 1974:1979 punkten 2,

2. motionen 1974:1983,

i den mån de inte kunde anses besvarade genom vad reservanterna anförde,

5. reservation av herr Mundebo (fp) som ansett att utskottet under 2 b 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1979 punkten 2 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag förelades riksdagen i syfte att stimulera energibesparande åtgärder inom industrin,

6. särskilt yttrande av herrar Andersson i Knäred (c), Josefson (c), Mundebo (fp), Sundkvist (c) och Olsson i Järvsö (c).

beträffande insättning på investeringskonto för skog

7. reservation av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1978 punkten 2 och med anledning av motionerna 1974:1980 punkten 2, i denna del, och 1974:1982 punkten 1 samt med avslag på motionerna 1974:1979 punkterna 4 och 5, 1974:1982 punkten 2 och 1974:1985 samt propositionen 1974:177, i denna del, skulle avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog,

8. reservation av herrar Andersson i Knäred (c), Josefson (c), Mundebo (fp), Sundkvist (c) och Olsson i Järvsö (c) som ansett att utskottet under 3 a bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1978 punkten 2, 1974:1980 punkten 2, i denna del, och 1974:1982 samt med anledning av motionen 1974:1985 och propositionen 1974:177, i denna del, skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog med den ändringen att 2 och 3 §§ skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse, innebärande att bestämmelserna om insättningsskyldighet skulle utformas så att den skattskyldige ogravverat kunde disponera över det avsättningsfria beloppet, dvs. 50 000 kronor vid försäljning av rotposter och 100 000 kronor vid försäljning av leveransvirke.

9. reservation av herrar Andersson i Knäred, Josefson, Sundkvist och Olsson i Järvsö (samtliga c) som ansett att utskottet under 3 a bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1978 punkten 2, 1974:1980 punkten 2, i denna del, och 1974:1982 samt med anledning av motionen 1974:1985 och propositionen 1974:177, i denna del, skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog med den ändringen att 8 § skulle erhålla av reservanternas föreslagen lydelse, innebärande att medel som stått inne på investeringskonto för skog skulle på samma sätt som medel från särskild investeringsfond få utnyttjas för omedelbar avskrivning under försättning att den skattskyldige hade bokföringsmässig inkomstredovisning.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Propositionen 177 som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 60 innehåller förslag om dels avsättning till särskild investeringsfond för industrin, dels avsättning till särskilt skogskonto. Vidare föreslås en skärpning av energiskatten. Anledningen till förslaget om de nya tvångsåtgärderna torde vara den debatt som förts beträffande ett något diffust begrepp som har kallats för övervinster. Det finns mig veterligen ännu ingen som har kunnat definiera ordet. Det torde knappast

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

heller bli så att någon kan göra det i fortsättningen.

Bakgrunden synes vara det förhållandet att våra större börsnoterade bolag, som lämnar förhandsinformation om det väntade resultatet, inte sällan talat om ett förbättrat vinstresultat. Med hänsyn till de många årens dåliga resultat är det väl inte svårt att uppvisa en förbättring under innevarande år. Men nog verkar det inte sällan vara mer än det är. Om en förutvarande liten siffra förbättras, innebär metoden att i procent mäta förbättringen att denna blir slående stor. Men det är ju rätt naturligt när utgångsläget tidigare varit en mycket liten vinstsiffra. Siffran blir inte lika imponerande när man i en försämrad vinstkonjunktur skall mäta vinstminskningen. Procentsiffran blir mindre imponerande när man utgår ifrån en högre siffra. Jag kan ta ett exempel. Om ett företag ett år förtjänar 100 000 kronor men året därpå förtjänar 200 000 kronor, då säger man att vinsten har ökat med 100 procent. Om man emellertid det tredje året går tillbaka till en vinst på 100 000 kronor, heter det att vinsten har minskat med 50 procent. Ändå är det samma absoluta tal som man rör sig med.

Det är tydligen sådant som har gjort att det gått troll i orden och föranlett herr finansministern att nu komma med det här förslaget.

Det är ganska anmärkningsvärt att landets regering med så svaga motiv kan lägga ett förslag som för näringslivet och för alla dem som arbetar i det och är beroende av det för sin försörjning kan få så vittgående konsekvenser. Det är nämligen inte fråga om små pengar som statsmakten härigenom går att disponera. Det rör sig om ett belopp som torde något överstiga 1 000 miljoner kronor, om man skall tro på de uppgifter som har lämnats i propositionen, och de är väl riktiga.

Ett motiv för olika ingripanden under denna höst har ju varit att detta måste vi göra för att det skall bli en lugnare avtalsrörelse, och det finns även med i denna proposition. Menar man verkligen att den skulle ha dämpat de anspråk på löneförhöjningar som nu har framställts? Kan det verkligen vara regeringens mening att om den här propositionen icke hade kommit skulle kraven på löneförhöjningar ha varit ännu större än de är i dag? Man kan fråga sig om även det förslaget har minskat löneanspråken med 10 procent.

Sedan riksdagen redan tidigare har beslutat att till miljöfonderna skall avsättas 20 procent av vinsterna och nu 15 procent är det ett mycket stort belopp som härigenom kommer att tas ur näringslivet. Det är klart att med nuvarande kreditrestriktioner kommer det att bli ett likviditetsproblem av första ordningen.

Det torde inte råda något som helst tvivel om att vårt näringsliv står inför besvärliga tider. Det har ju också visat sig att de större industri-länderna ser mycket allvarligt på framtiden. Man har redan vidtagit åtgärder för att söka förhindra en kommande stagnation, som nu även tycks ha nått vårt eget land och synes ha drabbat bilindustrin, trävaruindustrin m. fl. branscher. Vid sidan av dessa dåliga framtidsutsikter har vi fortfarande att brottas med inflationens ytterligt besvärliga verkningar.

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

För svenskt näringsliv måste det vara av största betydelse att det i dag står till förfogande investeringsmedel. Det är mot den bakgrunden förvånande att detta skall förhindras genom en sådan byråkrati som måste följa med denna inbetalning till statsverket. Det gäller att handla nu och inte i en oviss framtid, om vi skall kunna klara oss ifrån alltför svåra verkningar av den avmattningsperiod som de flesta är ense om att vi redan är inne i. Ute i företagen vet man bättre vilka investeringar som behöver göras och det är ingenting som näringslivet skall behöva springa till regeringen och fråga om. Den kan inte besitta de kunskaper som erfordras för att göra de rätta och riktiga investeringarna. Lika nödvändigt kan det vara för vissa företag att ha pengar till förfogande för att sätta in lagerkörning i sysselsättningsfrämjande syfte. Därför är det av stor betydelse att vi inte med statliga ingripanden hämmar denna möjlighet genom att låsa fast kapitalet hos staten i dess byråkrati.

Det är mot denna bakgrund som vi moderater inte anser att vi kan vara med om att godkänna propositionen, utan vi har yrkat avslag på införandet av särskilda investeringsfonder.

Samma motivering gäller för oss när vi yrkar avslag på förslaget om avsättning till särskilt skogskonto. Denna åtgärd är helt obegriplig då här avses framtida inkomster, nämligen inkomster från den 1 november 1974 till 1975 års utgång. Vi har dock att göra med en näring som redan har nära nog totalstopp på sin exportförsäljning av sågade trävaror och där vi fått bevittna hur många företag redan kör med förkortad arbetstid på grund av den låga konjunkturen. Att då framlägga förslag om inbetalning av ett visst belopp av försäljningssumman är helt obegripligt. Det är möjligt att man valt konstruktionen att knyta inbetalningarna till viss del av försäljningssumman därför att det inte går att ta ut något av vinsterna, då det näppeligen blir några sådana.

Jag har talat om att man på många håll ute i bygderna är orolig för detta med avsättning till skogskonto. I går fick jag en påringning från en jordbrukare som hade sålt en del skog och därigenom skulle bli skyldig att göra inbetalningar. Samtidigt räknade han med att göra en ganska stor förlust på sitt jordbruk, vilket berodde på att en mycket stor del av skörden inte hade kunnat bärgas på grund av den senaste tidens dåliga väderlek. Det är egentligen ganska anmärkningsvärt om vederbörande skall vara nödsakad att använda vinsten från skogen för inbetalning till statsverket i stället för att ha den kvar för att täcka förlusten på sitt jordbruk. Det står visserligen i propositionen att inbetalningen inte skall vara större än den vinst som uppstått på rörelsen som helhet när man har ett sådant här sambruk av skogs- och jordbruk. Men tydligen kan i alla fall hela vinsten som uppstått på skogsbruket bli föremål för inbetalning, även om man har en ganska stor förlust på jordbruket. Jag skall inte närmare gå in på detta; herr Nilsson i Trobro kommer i sitt anförande längre fram att närmare utveckla vilken betydelse det här förslaget har för det svenska skogs- och jordbruket.

Vi har även reserverat oss beträffande energibeskattningen. Reserva-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

tionen syftar till att man i något större utsträckning skulle tillgodose glasindustrin. Det är en industri som använder ovanligt mycket energi och som nu har mycket dålig lönsamhet. Sett ur den synpunkten vore det rimligt att tillmötesgå dessa företag så att de finge den reduktion som de för närvarande har.

Herr Hovhammar kommer att senare i ett anförande utveckla dessa frågor, men faktum är att den dispensmöjlighet som finns inte kommer att få någon betydelse för glasindustrin med mindre än att man bifaller den reservation som vi har fogat till utskottsbetänkandet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 7.

I detta anförande instämde herrar Hovhammar (m) och Nilsson i Trobro (m).

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag har för avsikt att mest upphålla mig vid den del av utskottsbetänkandet som behandlar lagen om insättning på investeringskonto för skog. Men inledningsvis vill jag också något kommentera lagen om avsättning till särskild investeringsfond. Det är ett förslag som omfattar aktiebolag och ekonomiska föreningar. Utöver de 20 procent riksdagen redan beslutat som avsättning till arbetsmiljöfond skall 15 procent av vinsten från 1974 avsättas till särskild investeringsfond.

Detta har betraktats som finansministerns svar på den debatt som förekommit i pressen och annorstädes om de s. k. övervinsterna. Centern har tidigare under hösten i samband med behandlingen av skattepaketet presenterat ett annat förslag. Vi föreslog en höjning av bolagsskatten med 10 procent. Låt mig säga att jag är helt medveten om att finansministerns förslag är betydligt populärare i bolagens direktionsrum än vad vårt förslag var.

Jag har inte för avsikt att ta upp en debatt om bolagsskatten nu – det vare mig fjärran, den är redan diskuterad – allra helst som vårt förslag föll i riksdagen och vi i och med detta betänkande godtar finansministerns förslag utan reservationer.

Däremot har vi inte utan reservationer godtagit betänkandet i den del det omfattar insättning på investeringskonto för skog. Här finns det fog för invändningar, och vi har i två reservationer yrkat ändringar i förhållande till propositionens förslag och i förhållande till vad utskottsmajoriteten föreslår.

Låt mig för tids vinnande omedelbart gå in på dessa reservationer.

I reservationen 8 tar vi upp de icke önskvärda tröskeeffekter som man får med det system som används för avsättning på investeringskonto för skog. Jag citerar ur utskottets betänkande där det framgår hur förslaget är tänkt att fungera:

”Som tidigare nämnts skall enligt förslaget insättning på investeringskonto för skog göras med belopp som motsvarar summan av 20 % av

köpeskillning för avverkningsrätt samt 10 % av köpeskillning för avyttrade skogsprodukter och av saluvärdet av skogsprodukter som uttagits för förädling i egen rörelse, dock inte med större belopp än nettointäkten av förvärvskällan. Insättning behöver inte göras om beloppet understiger 10 000 kr. Därigenom undantas köpeskillningar för rotsåld skog, som understiger 50 000 kr., och köpeskillningar för leveransvirke, som understiger 100 000 kr., från insättningsskyldigheten.”

I motionen 1985 har herr Åsling m. fl. påpekat de tröskeeffekter som man får. Om man säljer en skogspost för exempelvis 55 000 kronor, kommer den att omfattas av insättningsskyldighet. Man kommer att få avsätta 20 procent, dvs. 11 000 kronor. Den som drabbas av det kommer att få betydligt mindre pengar disponibla än den som t. ex. säljer för 49 000 kronor. Samma effekter blir det naturligtvis vid försäljning av leveransvirke, där inkomstgränsen ligger runt 100 000 kronor. Det här är ett förfaringsätt som vi inte kan acceptera, och därför har vi i reservationen 8 föreslagit att man inte skall tala om de 10 000 insättningsfria kronorna utan när det gäller rotposter ta 20 procent av belopp som överstiger 50 000 kronor och när det gäller leveransvirke ta 10 procent av belopp som överstiger 100 000 kronor. Det är ett betydligt enklare system, tycker vi, och det ger dessutom det resultatet att vi kommer ifrån de besvärliga tröskeeffekterna. Annars innebär det i princip samma avsättningsskyldighet som propositionsförslaget.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen 8.

I reservationen 9 tar vi upp en av de många olikheter som föreligger mellan bolagens skyldighet att avsätta till särskild investeringsfond och skogsbrukarnas skyldighet att avsätta till investeringskonto för skog. Vi har väldigt svårt att förstå den skillnad som här finns. Bolag har vid uttag från särskilt investeringskonto möjlighet att omedelbart avskriva det belopp som tas ut. Vi föreslår att skogs- och jordbrukare skall ha samma möjlighet när de tar ut från skogskonto, som de har tvingats att sätta in på. Detta skall då gälla dem som har bokföringmässig redovisning.

Utskottet har påpekat att en sådan regel kan tillämpas bara för dem som har bokföringmässig redovisning, och vi är helt medvetna om det. Vi vet emellertid också att de som har kontantmässig redovisning i stort sett har den här möjligheten redan förut. De kan ta ut från kontot och investera pengarna i maskiner och byggnader i jordbruket, och då får de en omedelbar avskrivning på samma sätt som bolagen när dessa tar ut från sitt särskilda investeringskonto. Vi tycker att det är felaktigt att de jord- och skogsbrukare som omfattas av bokföringsskyldigheten skall behandlas annorlunda.

Utskottet har åstadkommit en något egendomlig skrivning när det föreslår avslag på den här punkten. Man säger nämligen: ”Flertalet jord- och skogsbrukare tillämpar emellertid fortfarande kontantmässig inkomstredovisning.” Det är tvivelaktigt om detta påstående över huvud taget är riktigt. De som kommer att bli skyldiga att göra den här in-

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

sättningen på skogskonto har alldeles säkert en sådan omsättning att de omfattas av bokföringsplikten och alltså tillämpar bokföringsmässig redovisning. I varje fall tror jag inte att flertalet av dem som drabbas av den här regeln har kontantmässig redovisning. Jag har redan tidigare påpekat att de som har kontantmässig redovisning i stort sett har avskrivningsmöjligheter.

Ännu underligare är det kanske när utskottet fortsätter: "Med hänsyn härtill" – dvs. till att rätt många har kontantmässig redovisning – "och till att ifrågavarande skattskyldiga – till skillnad från aktiebolag och ekonomiska föreningar – är progressivt beskattade, kan utskottet inte tillstyrka berörda yrkande i motionen 1974:1985." Skall det då vara på det sättet att dessa skattskyldiga, för att de redan tidigare har sämre ställning än bolagen, inte skall kunna få samma ställning nu? Bolagen har, som jag tycker åtminstone, redan tidigare en prioriterad ställning med en 40-procentig proportionell skatt som väl ändå får sägas vara ganska gynnsam när man jämför med dem som drabbas av den progressiva beskattningen. Jag är litet förvånad över att de som redan tidigare är missgynnade nu skall missgynnas ytterligare. Än mer förvånad är jag över att utskottet använder detta som ett argument för att avstyrka yrkandet i denna del.

Jag yrkar bifall till reservationerna 8 och 9 och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! År 1974 blir ett bra år för många företag. Lönsamheten har varit god, produktion och sysselsättning höga. Detta är glädjande. God lönsamhet är bra både för samhället och för löntagarna. Det betyder god trygghet för de anställda. Solida företag betyder flera jobb och större möjligheter till utveckling, medan en svag lönsamhet kan leda till arbetslöshet.

Den goda lönsamheten gäller emellertid inte hela näringslivet; den gäller framför allt skogsindustrin och järn- och stålbranschen. För många mindre och medelstora företag är däremot fortfarande den dominerande frågan hur man skall överleva. Det är betydelsefullt att ha den nyanseringen klar för sig i debatten.

Nu är det svårt att avgöra vad som menas med normal vinst och hög eller låg vinst. Det är självfallet en fråga om värdering vad man skall mena med de olika orden, men det är också en fråga om metodik för redovisning och avskrivning och en fråga om vilka mått man skall jämföra med. Det går inte att bara betrakta ett år – man måste se över ett längre perspektiv. Då kan vissa år vara goda, andra svaga. Vi har ju förut haft några mindre goda år, varför vinsten i jämförelse med de åren självfallet framstår som hög. Men gör man en utjämning för en längre period, kan bilden bli en annan. Det är betydelsefullt att ha också den nyanseringen klar för sig i debatten.

Men det är även ett faktum att en hög och splittrad vinstnivå kan medföra komplikationer inför lönerörelsen. Det kan bli svårare att genom-

föra en samlad och solidarisk lönerörelse – något som såväl arbetsgivar- som löntagarorganisationer har och bör ha som mål. Detta har också varit en bakgrund för löntagarorganisationernas bedömning av den här frågan.

Vi har från folkpartiets sida accepterat huvudlinjerna i det förslag som regeringen har framlagt om vinstutvecklingen inom industri och skogsbruk – "lag om avsättning till särskild investeringsfond", som det heter i riksdagsbehandlingen.

Förslaget är, jämfört med en rad debattinlägg tidigare i höst, präglad av realism. Det har tidigare i höstens debatt funnits mycket av övertoner, tal om enorma vinster som skulle gå till ett antal aktieägare. Detta finns inte i dagens debatt. Det finns inte heller, bortsett från en av reservationerna, i dagens debatt mycket av de övertoner som tidigare har hörts från annat håll, nämligen att avsättning till en särskild investeringsfond skulle skada produktion och sysselsättning. Debatten har blivit mera nyanserad, och det tycker jag är bra – det speglar verkligheten på ett bättre sätt än tidigare debatter.

Vi har ställt några krav för att kunna medverka till ett beslut av det slag som nu skall fattas:

1. Pengarna skall stanna i företagen och kunna göra nytta där. Det är en fördel för både de anställda och samhället att företagen kan bygga ut, skapa nya jobb och öka exporten. Det är tillfredsställande att regeringen har valt metoden att pengarna skall stanna på företagens konto. Om förslaget hade gällt en inleverans till något slags statlig fond hade vi inte kunnat medverka.

2. Det får inte bli ökad detaljreglering och central styrning från regering och finansdepartement. Det finns redan tillräckligt och för mycket av sådant inom svenskt näringsliv.

3. Det får inte bli onödigt krångel. Prövningen av medlens användning måste bli smidig, så att inte företagen ställs inför onödiga hinder då de skall hantera sina egna pengar och investeringsplaner.

Dessa utgångspunkter har medfört att vi på några punkter haft avvikande mening vid utskottets behandling av regeringens förslag.

Vi vill starkt understryka det värdefulla i att myndigheter som skall bedöma ett ärende har en ingående lokal kännedom om förhållanden som kan vara av betydelse för beslutet. Därför bör myndigheters beslut så långt möjligt decentraliseras till lokal och regional nivå. Vi menar att beslut om att utnyttja fondmedel bör kunna delegeras till länsarbetsnämnderna, i vart fall då det gäller ärenden avseende lägre belopp än exempelvis 1 miljon kronor.

Vi kan inte dela utskottsmajoritetens uppfattning att det är nödvändigt med central styrning och samordning av investeringarna. Tvärtom har företagen – och jag lägger vikt vid att både företagsledningen och de anställda genom företagsnämnderna medverkar i beredningen – större förutsättningar att kunna bedöma olika projekt än några tjänstemän inom finansdepartementet. Det finns ett par oroande formuleringar i betän-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

kandet när man talar om behovet av central styrning och samordning. Vi delar inte den uppfattningen. Vi tror att företagen har bättre möjligheter att handla på ett klokt sätt.

Vi vill understryka att sådana investeringar som betyder besparingar i energiförbrukningen bör sättas i första hand. Det finns också några formuleringar i regeringens förslag i den andan, och det är tillfredsställande. Men vi är också beredda att ändra taxe- och lånevillkor för att stimulera installationer av industriell mottryckskraft – en teknik som inte bara är ekonomiskt motiverad utan också betydelsefull ur energi- och miljösynpunkt. Riksdagen hade haft en möjlighet att följa upp en aktuell debatt om energisparandet genom ett konkret beslut på den punkten. Jag beklagar att skatteutskottet inte tog vara på den möjligheten.

Vi menar också att man bör justera reglerna för insättning på investeringskonto för skog, så att det inte uppkommer sådana tröskeleffekter som regeringens förslag för med sig. Det är fel om avsättningsskyldigheten i vissa fall skulle öka mer än själva köpeskillingen. Det kan leda till att försäljningen stannar strax under gränsen, och det kan knappast vara i förslagetts anda.

Slutligen vill jag meddela att jag också stött och stöder reservationen 9. Den handlar om medel från investeringskonto för skog och betyder att skogsägare och bolag skall följa samma regler. Jag menar att det finns goda skäl för det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 5, 8 och 9.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Samtidigt som den arbetande befolkningen har drabbats av stigande priser, hyror och skatter och därtill tidvis av en betydande arbetslöshet har bolagsvinsterna stigit kraftigt. "1973 var ett av de bästa åren efter andra världskriget för den svenska industrin. --- Mycket talar för att resultatet för storföretagen genomsnittligt sett nå ännu litet högre 1974 än 1973." Detta är den beskrivning som tidskriften Veckans Affärer gav i nr 26/1974. Skandinaviska Enskilda bankens kvartalstidskrift nr 3 för år 1974 redovisade utvecklingen av omsättning, bruttoresultat, beräknat skattepliktigt resultat och beräknat nettoresultat under de tre senaste åren, och därav framgår tydligt att det har varit något av tre feta år för storbolagen.

Man kan säga att bolagsvinsterna har stigit så kraftigt att de kommit att utgöra ett politiskt problem för regeringen. De har blivit en utmaning mot arbetare och tjänstemän, som har känt pris- och hyresstegringarna som ett allvarligt hot mot reallönerna. Vinstutvecklingen har varit särskilt kraftig i vissa branscher. Detta gäller i hög grad exportföretagen.

Kravet på att de som arbetat ihop de väldiga vinsterna också skall få del av dem har växt sig starkare för varje redovisning av toppvinster. Kraven på höjda löner har dock inte stämt överens med den inkomstpolicitet regeringen söker föra, vars syfte bl. a. är att hålla tillbaka lönekraven och, som det brukar heta, skapa en lugn atmosfär i avtalsrörelsen. Men

de stigande bolagsvinsterna är ett faktum, och något måste göras.

Bland de många nya begrepp som tillförts vårt politiska språk märks nu beteckningen övervinster. Övervinster i förhållande till vad? De s. k. övervinsterna skulle dock på ett eller annat sätt dras in, det lovade man från regeringens sida. Resultatet blev förslaget om en särskild investeringsfond, som vi nu har att ta ställning till.

Regeringens förslag innebär bara att en del av vinsten placeras i en särskild fond, räntefritt men också skattefritt, för att senare disponeras. Man kapar alltså inte de höga vinsterna, som det ibland har påståtts. När arbetarna ute på arbetsplatserna har krävt åtgärder mot de väldiga bolagsvinsterna, så har de inte menat att toppvinsterna skulle fonderas för att senare kunna användas till att öka kapitalet och utvinna större profiter. När arbetarna krävt åtgärder har de inte menat skenmanövrer som sedan skall användas för att motarbeta kraven på högre löner på vinsternas bekostnad.

De väldiga bolagsvinsterna måste också ses mot bakgrunden av att privatkapitalet erhåller skattelättnader och direkta bidrag för nära nog allt vad man företar sig. Östergötlands FCO-distrikt utarbetade nyligen något som man kallade "Socialkatalog för företagare". I denna katalog återfanns inte mindre än 45 olika hjälpformer. Ändå torde inte katalogen kunna göra anspråk på att inrymma allt i den vägen.

Finansministern brukar tala om att vi har ett företagervänligt klimat. Det kan man nog säga, och ta både vinstutvecklingen och de många bidragen som belägg för påståendet.

Allt starkare har kravet på en skärpt bolagsbeskattning rests på arbetsplatserna och i fackföreningarna. Detta krav söker regeringen möta med förslaget om särskild investeringsfond. Det kravet kan man dock inte trola bort med tillfälliga investeringsfonder.

Vänsterpartiet kommunisterna har i motion 1980 krävt ingripanden mot bolagsvinsterna av annat slag än den regeringen föreslagit. Vi anser att om man menar allvar med talet om att kapa de höga bolagsvinsterna, så är den bästa vägen att höja den statliga bolagsskatten till minst 50 procent av den redovisade vinsten och att göra bolagsskatten progressiv. Vi har också i motionen anfört att om man skall använda investeringsfonder, så är det ett minimikrav att sådana fonder disponeras av de anställda för ändamål som de anser angelägna. Påståendena i propositionen att yttranden från löntagarrepresentanterna i företagsnämnderna skulle innebära inflytande är endast ett försök att ge ett dåligt förslag en något bättre fasad.

Skatteutskottet avstyrker förslaget att höja bolagsskatten och göra den progressiv, och man hänvisar då till att frågan om företagsbeskattningen prövas i en särskild utredning. Nog är det en aning anmärkningsvärt att åtgärder som syftar till att beskära bolagens väldiga vinster alltid kolliderar med någon utredning, medan olika former av stöd till bolagen kan genomföras oberoende av alla utredningar.

Den i sammanhanget avgörande omständigheten att de stora bolags-

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

vinsterna uppstår genom de arbetandes insatser i produktionen förbigås helt i både regeringspropositionen och de borgerligas motioner. Kravet att de som arbetat ihop vinsterna också skall ha rätt att ställa anspråk på dem ligger tydligen utanför den ram, inom vilken regeringen och de borgerliga partierna kan tänka sig att hantera frågan om de höga vinsterna. Huruvida de höga vinsterna är tillfälliga eller bestående och vilka villkor som skall gälla för insättning på investeringskonto och för disponering av medlen blir därför det man främst tvistar om. En sak är man tydligen rätt ense om, nämligen att de höga vinsterna kan utgöra motiv för krav på högre löner från de anställda, och det vill man söka undvika.

Det måste fastslås att bolagen uppvisar stigande vinster. Dessa vinster har skapats genom de anställdas insatser. Skattemedel har använts för att i olika former subventionera bolagen och höja deras vinster. Resurser finns för att höja lönerna på vinsternas bekostnad. En hårdare vinstbeskattning och progressiv bolagsskatt skulle vara viktiga medel för att dra in de höga vinsterna. Förslagen i propositionen 177 innebär endast att en del av de höga vinsterna tillfälligt placeras i en särskild investeringsfond. Bolagen berövas inte dessa vinster utan kan utnyttja dem för att utvinna nya profiler.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion 1980 punkterna 1, 2 och 3 a, som bl. a. innebär avslag på förslaget om en särskild investeringsfond och krav på att den statliga bolagsbeskattningen höjs till minst 50 procent av den redovisade vinsten och att denna skatt görs progressiv.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Syftet med propositionen 1974:177 är tvåfaldigt. Dels är avsikten att sterilisera onormala vinstmedel under en kort tid som ett led i inflationsbekämpningen, dels kan på det sättet vinstmedlen styras till önskvärda investeringar. Det senare betraktas som mycket angeläget mot bakgrund av vårt försämrade bytesförhållande med andra länder som kräver en kraftig utbyggnad av vår industriella produktionskapacitet. Jag tror att de flesta av oss är överens om den här tecknade bilden, men man är något oense om metoderna.

Enligt utskottsmajoritetens uppfattning kommer 1974 att visa sig vara ett av de mera vinstgivande åren för svenskt näringsliv, och företagens vinster före skatter och bokslutsdispositioner kan beräknas uppgå till omkring 10 miljarder kronor. Detta förhållande anser utskottet motivera de speciella avsättningar som här föreslås.

Även om det för flertalet företag således inte kommer att uppstå några större svårigheter att göra de här avsättningarna är emellertid utskottet medvetet om att det kan råda andra förhållanden i en del branscher eller för enskilda företag. Därför är man beredd att tillstyrka, och kanske t. o. m. understryka Kungl. Maj:ts förslag till dispensgivning då sakligt motiverade behov härav föreligger. Med detta anser sig utskottsmajo-

riteten ha undanröjt de farhågor om likviditetspåfrestningar av oacceptabelt slag som framförts i motionen 1978 från moderata samlingspartiet. Utskottet betraktar det som självklart att redan igångsatta investeringar inte får avbrytas eller fördröjas på grund av de avsättningar som nu föreslås, utan då måste dispensförfarandet användas.

Utskottsmajoriteten kan inte dela herr Magnussons i Borås och herr Nilssons i Trobro uppfattning att de föreslagna avsättningarna på något sätt skulle kunna leda till minskade investeringar och minskad sysselsättning, utan det är precis tvärtom. Om lagstiftarna nu kan förhindra att onormala vinster utdelas eller placeras på annat sätt, som inte gynnar investeringar, utan man kan dirigera dessa vinster till produktionsfrämjande investeringar de tre år framöver som kan väntas bli sämre i konjunkturpolitiskt avseende måste väl ändå det sista alternativet vara det lyckligaste.

Utskottet kan heller inte anse att alternativet i vpk-motionen är av den arten att det kan utgöra ett skäl för att avslå propositionen.

Vänsterpartiet kommunisterna menar att regeringens förslag inte ändrar förmögenhetsförhållandena utan snarare konserverar den förmögenhetsuppdelning som i dag finns. På den punkten kan man knappast resa några invändningar, men propositionens syfte är inte heller detta, utan syftet är att i nuläget sterilisera vissa vinster och tillförsäkra landet investeringar de närmaste åren. Frågan om företagsvinsteras fördelning i ett längre perspektiv prövas av företagsskatteberedningen. Jag är angelägen om att framhålla att denna prövning inte bara skall företas mot bakgrund av ett par års vinster, utan i ett mera långsiktigt förhållande, då man kan överblicka genomsnittsvinsterna.

Det är därför som utskottet nu inte vill vara med om att till någon liten del lösa frågan – det är bara detta det rör sig om i vpk:s förslag – genom en 10-procentig höjning av bolagsskatten. En annan anledning är att den 10-procentiga skattehöjningen inte på något sätt löser frågan om de framtida investeringarna som är så nödvändiga om vi vill behålla vårt välbefinnande. Dessa investeringsbehov är också anledningen till att utskottet inte vill biträda kravet att de anställda ensamma skall få disponera fondmedlen för de ändamål de anser mest angelägna.

Jag ber sedan, herr talman, att få gå in på reservationerna till den del de avser enskilda detaljer. Reservationen 2 omfattar frågan om beslutanderätten då fondmedlen kan ianspråktagas. Det är egentligen inte mycket som skiljer ståndpunkterna åt, då man är överens om att förfarandet bör överensstämma med det som råder för konjunkturinvesteringsfonderna och miljöfonderna.

Det kommer alltså att vara arbetsmarknadsstyrelsen som i praktiken skall besluta om fondernas användning. I de fall då arbetstagarna och företagsledningen är oense kan det bli Kungl. Maj:t som får avgöra. För att få den nödvändiga styrningen anser inte utskottsmajoriteten det vara möjligt att generellt delegera beslutanderätten ned till regional nivå. I ett sådant fall riskerar man också att väldigt olika regler eller praxis

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

skulle råda i de olika regionerna.

I föreliggande proposition och utskottsbetänkande har också upptagits frågan om slopande av de särskilda lättnader i energibeskattningen som gäller för de företag som har särskilt stor energiförbrukning. Utskottet tycker detta förslag är välbetänkt i det läge som nu råder med god vinstkonjunktur för de flesta av de berörda företagen och i ett läge då besparingsåtgärder för energin är särskilt värdefulla.

Herr Magnusson i Borås och herr Nilsson i Trobro har icke accepterat detta resonemang för en industribransch, nämligen den manuellt arbetande glasindustrin. Utskottsmajoriteten anser sig dock inte kunna göra några ytterligare undantag utöver det som har gjorts för trädgårdsnäringen och som ju särskilt kan motiveras med oljeprisernas stora höjning i förhållande till annan energi och med vårt lands klimatiska förhållanden.

Denna negativa inställning till flera branscher utesluter dock inte att lättnader kan ges när den förordning som i dag gäller upphävs. Man återgår nämligen då till läget före den 1 december 1971, och enligt den förordning som kommer att gälla i stället för den upphävda kan Kungl. Maj:t medge särskilda lättnader om så befinnes erforderligt. I ett sådant läge uppfattar utskottsmajoriteten det som olämpligt att i särskild författning medge lättnader när många fler kan ha samma behov.

Reservationen 5 är så nära sammanfallande med propositionens och utskottets mening att den kanske varit onödig. Vi är nämligen alla överens om att energibesparande investeringar skall prioriteras när fondmedel skall användas. Att utskottsmajoriteten i motsats till herr Mundebo inte vill gå in på tekniska detaljer i fråga om hur dessa investeringar skall se ut tycker jag inte är så konstigt.

Det står väl helt klart att skogsnäringen är den bransch där vinstkonjunkturen de två senaste åren hört till de bästa. Det är därför naturligt att skogsägaren, som också fått sin beskärda del av denna utveckling, även inbegripes bland dem som skall göra avsättningar av dessa vinstmedel på ett liknande sätt som industrin får göra. Jag tror att herr Magnusson i Borås har fel då han säger att man beskattar kommande vinster för skogsnäringen. Likviderna inflyter ju senare än den dag då skogen säljs. De likvider som kommer att insättas gäller alltså i regel försäljningar som har gjorts under de goda åren. Vidare vill jag nog bestrida att skogspriserna är på kraftig nedgång. Det är tvärtom så att massavedspriserna för kommande säsong har höjts mycket kraftigt och att det inte är någon nedgång att tala om ens på timmerpriserna.

Det är helt logiskt att moderata samlingspartiets representanter har yrkat avslag också på denna del av propositionen. Och det är en logik som jag inte säger någonting om eftersom de har yrkat avslag på den första delen av propositionen.

Av de övriga som har enats om propositionens huvudprinciper har den borgerliga sidan föreslagit detaljändringar. Den första återfinns i reservationen 8 och gäller den gräns av intäkter under vilken ingen avsättning behöver göras. Reservanterna påpekar att det kan uppstå trös-

keleffekter om försäljningen av skogsprodukter ligger kring denna gräns. Reservanterna har helt rätt i detta påstående, men utskottsmajoriteten menar ändå att en fix gräns är att föredra framför den glidande skala som reservanterna förordar. Man menar att dessa tröskeffekter blir ganska måttliga, och när gränsen för avsättningar satts så högt som gjorts måste olägenheterna med gränseffekterna betyda litet. Pengarna är ju dessutom inte borta, och då meningen är att de tämligen snart skall användas till återplantering eller andra liknande skogsvårdsåtgärder kan ju skyldigheten att avsätta vinstmedel ett eller annat år inte vara så avskräckande.

Vad som är märkligt i detta sammanhang tycker jag är att reservanterna inte har reagerat mot att samma tröskeffekter uppkommer för de stora företagen och också för dem yrkat på en glidande skala. Ett företag med 999 000 kronor i vinst behöver inte avsätta någonting medan företaget som har 2 000 kronor större årsvinst måste avsätta 150 000 kronor.

I reservationen 9 behandlas frågan om den olikhet som råder i beskattningen beroende på om medlen uttagits från särskild investeringsfond eller om de uttagits från investeringskonto för skog. Bestämmelserna om investeringsfonder äger tillämpning på aktiebolag och ekonomiska föreningar medan bestämmelserna om investeringskonto för skog avser enskilda skogsägare. Reglerna om investeringskonto för skog äger inte tillämpning på andra skogsägare än enskilda. Skillnaderna i reglerna berör alltså å ena sidan aktiebolag och ekonomiska föreningar, å andra sidan enskilda skogsägare.

Det kan låta bestickande när herr Sundkvist säger att bolagen beskattas lindrigare än enskilda bönder. Så är dock inte fallet, om man tar med i beräkningen att aktiebolagsvinster dubbelbeskattas. Om det exempelvis är så att en enskild skogsägare använder uttagna kontomedel till en skogsbilväg, får bara 75 procent av kostnaden föras upp på avskrivningsplan medan resten då återförs till beskattning. Aktiebolaget däremot får skriva av kostnaden för hela vägbygget på en gång, men det betyder därför inte att någon enskild aktieägare kan ta ut denna skattevinst för något slag av konsumtion. Om den uppkomna vinsten på vägavskrivningen på något sätt kommer aktieägaren till del, genom utdelning, lön eller på annat sätt, så får denne skatta precis lika mycket som den enskilde skogsägaren får göra genom den uteblivna avdragsrätten för hela kostnaden.

Om man skulle göra som reservanterna önskar, skulle man skapa oerättigade skattelättnader för skogsägarna som inte utgår i nuläget. Jag tror rent av att det skulle bli en snedvridning av skogsvårdsåtgärderna, från sådana som får omkostnadsbokföras och dras av omedelbart till sådana markinvesteringar som bara får föras upp med 75 procent på en avskrivningsplan.

Jag tror därför att det är lyckligast om vi också i fortsättningen kan hålla oss till de förebilder som konjunktur- och miljöinvesteringsfonderna utgör för aktiebolag och ekonomiska föreningar – som har proportionell

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

skatt – och skogskontona för enskilda skogsägare med progressiv skatt när det gäller hur uttagna fond- och kontomedel skall beskattas.

Jag kan inte underlåta att nämna herr Mundebo's yrkande om bifall till reservationen 9. Herr Mundebo hemställer därmed om avslag på sitt eget yrkande, eftersom han på det avsnitt som behandlas i reservationen 9 tillhör utskottsmajoriteten.

Herr talman! Jag ber med det sagda att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan på alla punkter i dess betänkande nr 60.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wörnberg betecknar den av oss i vpk föreslagna höjningen av bolagsskatten som ett hot mot framtida investeringar. Det gör han med sådan glöd att jag tror att herr Magnusson i Borås har anledning att känna sig överträffad därvidlag. Herr Wörnberg ser inte vpk-motionen som ett genomförbart alternativ till propositionen. Jag vill emellertid säga att det beror på vad man vill uppnå. Vill man dra in de allt större vinststegringarna, måste ju en skärpt bolagsbeskattning vara ett alternativ till investeringsfonderna. Men vill man däremot bara manövrera för att dessa höga vinster skall föras bort ur diskussionen i anslutning till avtalsrörelsen, kan man använda dessa fonder som en metod för detta. Jag hävdar fortfarande att det tydligen föreligger enighet mellan regeringen och de borgerliga partierna om hur man på denna punkt skall manövrera för att dämpa de anställdas lönekrav.

Jag vill i detta sammanhang också peka på den skillnad i bedömning som framgick av anförandena av herr Magnusson och av mig. Herr Magnusson och moderaterna hävdar att vinstnivån uppenbarligen inte är särskilt hög, om man ser den över en längre period, och att en sänkning skulle skapa likviditetssvårigheter. Vi har från vänsterpartiet kommunisterna pekat på de kraftigt stigande bolagsvinsterna och krävt verkliga åtgärder för att kapa dessa. Vi menar att en skärpning av bolagsbeskattningen därvidlag i hög grad är ett konkret alternativ.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wörnberg har presterat ett par motiv för propositionen, som man inte riktigt kan utläsa i densamma. Det ena var att man genom de föreslagna åtgärderna skulle förhindra en större vinstutdelning. Med hänsyn till de traditioner vi har i Sverige beträffande vinstutdelningar är jag ganska övertygad om att det inte finns någon anledning att nu räkna med några större utdelningar. Det är mera en tillfällighet att vinsterna i år har blivit större än vanligt. I det långa loppet är vinstutvecklingen inom svenskt näringsliv inte särskilt god.

Vinsterna behövs verkligen i företagen. Det är ytterst angeläget att just de företag som har åstadkommit vinster också får möjligheter att bestämma över vinsternas användning. Det är detta problemet gäller. När det sägs att propositionen är tillkommen för att man skall kunna styra pengarna till de önskvärda investeringarna, har man därmed ögon-

blickligen godkänt en ganska skrämmande byråkratisering och centraldirigering av det svenska näringslivet. Vill man åstadkomma effektivitet inom svenskt näringsliv, så att det i framtiden skall kunna hänga med i den ytterligt hårda konkurrensen, är det nödvändigt att näringslivet har frihet att bedöma var investeringarna skall göras.

Det förvånar mig verkligen att man vill göra gällande att regeringskretsen skulle vara den instans som har möjlighet att avgöra var investeringarna blir effektiva. Det är därför beklämmande att endast vi moderater säger nej till en sådan utveckling.

Herr Wärnberg hänvisar till dispensförfarandet. Herr Wärnberg och jag har emellertid alltid varit överens om att dispenser är av ondo och att man skall försöka undvika sådana. Jag är därför ledsen över att herr Wärnberg nu är inne på den linjen att man i fortsättningen skall ha allt fler dispenser.

Förhållandet är detsamma när det gäller t. ex. skogsbruket. Man förhindrar en återplantering genom denna åtgärd, vilket är mycket allvarligt.

Herr talman, för den händelse vårt avslagsyrkande faller, ämnar vi moderater i en kommande votering stödja centerpartiets reservationer 8 och 9.

Herr SUNDKVIST (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wärnberg viftar bort reservationen 8 med att tröskeleffekterna inte har särskilt stor betydelse, eftersom man så småningom ändå får tillbaka pengarna. När det som här är fråga om avsättning till ett konto och inte en beskattning, har det inte precis samma betydelse, vilket jag gärna håller med om. Visst får man tillbaka pengarna, men tröskeleffekterna blir även med ett insatssystem av det slag som nu föreslås inte särskilt lyckliga.

Detta argument är alltså svagt. Det finns ytterligare ett argument, som har använts av utskottet mot vårt förslag angående tröskeleffekterna, nämligen att det finns möjligheter att begära dispens från delar av eller hela insatsskyldigheten. Det är dock beklagligt att man bygger upp ett system, som dels tvingar dem som drabbas av systemet att söka dispens, dels tvingar myndigheterna att administrera en massa dispensansökningar.

Beträffande reservationen 9 och frågan om omedelbar avskrivning framhåller herr Wärnberg att det finns risk för ytterligare snedvridning av detta system och att pengar överförs från skogsåtgärder till åtgärder inom lantbruket. Låt mig bara säga att jag tror att ytterst få bland dem som bedriver kombinerat jord- och skogsbruk här i landet märker pengarna så att de använder skogspengarna till investeringar i skogen och jordbruksintäkter för investeringar i byggnader för jordbruket. De betraktar nog pengarna som pengar och märker dem inte för några speciella ändamål. Därför tror jag inte att risken är särskilt överhängande.

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill knyta min kommentar till fyra punkter i herr Wårnbergs inlägg.

För det första: Beträffande beslutsordningen säger herr Wårnberg att det inte är mycket som skiljer ståndpunkterna åt hos utskottsmajoriteten och i reservation 2. Ja, vi är ense om huvudlinjerna, men det finns två skillnader av vikt. Utskottsmajoriteten anser att det är nödvändigt med viss central styrning och samordning, men vi tror på företagsledningarnas och de anställdas förmåga att verka i lagens anda och vill inte att finansdepartementet skall centralt styra hanteringen av företagens pengar.

För det andra: Herr Wårnberg hyser ingen tilltro till länsarbetsnämndernas förmåga att hantera mindre ärenden. Jag vill betona att det inte gäller någon generell delegering, utan det sägs att Kungl. Maj:t skall överväga gränsdragningen för delegering och då beakta ärendenas antal och myndigheternas kapacitet. Vi tror att länsarbetsnämnderna har god förmåga att hantera de mindre ärendena, exempelvis sådana som gäller mindre än 1 miljon kronor.

För det tredje: Herr Wårnberg menar i fråga om energibeskattningen att reservationen 5 kanske inte var så nödvändig. I vilken grad den är nödvändig beror litet på hur hanteringen blir, hur stark prioriteringen kommer att bli då det gäller ärenden som betyder besparingar i energiförbrukningen. Vi har velat gå en liten bit längre och varit beredda att ändra taxe- och lånevillkoren för att stimulera installationen av mottryckskraft, som vi tror är betydelsefull.

För det fjärde och sista: Herr Wårnberg ansåg att jag inte borde ha yrkat bifall till reservationen 9. På den punkten vill jag erinra om – det framgår av utskottsbehandlingen – att jag har stött motionen 1985, från vilken reservation 9 utgår. När det gäller reservationerna har jag på några punkter själv hållit i pennan, på andra har jag granskat och accepterat formuleringar. Det är mitt ansvar att jag med en kort reservationstid inte har tillsett att mitt namn fanns där. Jag har alltså yrkat i överensstämmelse med min uppfattning.

Herr WÅRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bemöta herr Berndtson och herr Magnusson i Borås på en gång, hur underligt det än kan låta. Meningen med dessa avsättningar är att vinstmedlen i år skall användas till investeringar framöver, investeringar som är nödvändiga för landets näringsliv om välståndet skall kunna bevaras. Om vi, som herr Magnusson vill, inte gör någonting, så kan vi inte vara säkra på att investeringarna kommer att göras. Jag är inte säker på att det blir utdelningar, utan det kan bli någonting helt annat av vinstmedlen. Och att dra in dem i form av en höjd bolagsskatt, som herr Berndtson vill, är teoretiskt omöjligt efter vad jag kan förstå, för herr Berndtsons förslag ger inte på långa vägar de pengar som förslaget i propositionen ger. Om vi drar in dem för att täcka budgetunderskottet så är jag inte heller säker på att det blir några investeringar.

Herr Berndtsons och herr Magnussons förslag får alltså samma effekt, även om de framförts från olika utgångspunkter.

Sedan tror jag att herr Sundkvist har något missuppfattat mig, när han säger att jag skulle ha påstått att pengarna kommer att föras över till lantbruket. Det har jag inte sagt, utan jag har sagt att det förs över medel till sådant som man normalt sett inte får avskriva på en gång, i varje fall inte till 100 procent.

Om man nu plötsligt skulle tillåta att en del avsättningar får avskrivas på ett annat sätt än som normalt är giltigt, skulle vi få en överföring av medel just till sådana avsättningar under den tid som det nu är fråga om, medan andra avsättningar, som man ändå alltid får skriva av till 100 procent, kommer att skjutas på framtiden. Det är det jag menar med den snedvridning som jag befärar skulle inträffa om reservationen vinner.

Herr Magnusson i Borås menar att propositionens förslag skulle förhindra återplantering, men det är ju precis tvärtom. Det är ju förslaget i den reservation som herr Magnusson ansluter sig till och som går ut på att det skall vara full avskrivning för allting, som kommer att förhindra återplantering. Man kommer kanske, som jag säger, att använda pengarna till sådant som inte är återplantering – sådana avsättningar är ju alltid avskrivningsbara till 100 procent – utan till sådant som man bara får skriva av till 75 procent.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte annat än uttrycka min förvåning över att herr Wärnberg, som alltid annars brukar vara en klok och förståndig man, inte nu förstår att de företag som skall göra de här avsättningarna inte själva skulle begripa vilka investeringar som skulle vara nödvändiga att göra för framtiden, utan här skulle man tydligen från regeringens sida ta ett initiativ och säga till företagaren att nu är du så god och använder de här pengarna till de eller de investeringarna. Jag tror inte ett ögonblick att det kan gå till på det sättet.

Lika egendomligt är det när herr Wärnberg menar att skogsägarna inte i första hand skulle försöka se till att få en ordentlig omplantering och att skogen sköts i framtiden. Ingenting kan ju medföra en större kapitalförlust för dessa människor än att inte sköta skogen.

Jag har bara reagerat mot den omfattande byråkrati som förslaget innebär, nämligen att näringslivet skall behöva springa till en mängd institutioner och fråga om man skall göra den eller den investeringen som man anser nödvändig för att vi skall kunna upprätthålla full sysselsättning och full konkurrenskraft. Bara debatten mellan herr Mundebo och herr Wärnberg visar ju hur stelbent och besvärligt det här är. Man tvistar om vilka underinstanser – länsstyrelser och länsarbetsnämnder – som man eventuellt skall delegera beslutanderätten till. Varje människa begriper ju att om det skall gå till på detta sätt när det gäller att bevara svenskt näringslivs konkurrenskraft i framtiden så kommer det att gå

Nr 144

**Fredagen den
13 december 1974**

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

ganska illa. Det är därför vi måste försöka komma ifrån övertron på att det är statsmakten som begriper och kan allting om hur svenskt näringsliv i framtiden skall skötas.

Herr BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wörnberg säger att meningen med avsättningarna är att få möjligheter till investeringar i en framtid. Men frågan är då: Är det verkligen svaret till löntagarna på deras krav på delaktighet i den enorma vinstutvecklingen, den vinstutveckling som för övrigt finansministern i propositionen belyser med siffror för de olika branscherna? Jag tror inte det är några överdrifter utan snarare en för låg beräkning som finansministern gör av utvecklingen. Finansministern säger också i propositionen att vinstökningarna omfattar praktiskt taget hela näringslivet men har varit särskilt markanta inom skogsindustrin samt i järn- och stålbranschen.

Det här resonemanget från regeringens och socialdemokraternas sida måste väl tolkas som att man säger till bolagen ungefär som så att låt oss gömma de oförskämt höga vinsterna till ett senare tillfälle, för annars kommer arbetarna att kräva alltför höga löner - enligt deras mening.

Var det allt som kom ut ur talet om att kapa övervinsterna?

Herr WÄRNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror som herr Magnusson i Borås att det kommer att bli omplanteringar av skog även i fortsättningen: det kommer skogsvårdsstyrelsen att se till om inte annat. Det råder alltså inget tvivel om att det blir så. Men när reglerna utformas på det sättet att just de här pengarna omedelbart får skrivas av till 100 procent, medan de vanliga avsättningarna till skogsvårdande åtgärder inte får skrivas av mer än till 75 procent, då inför man ett incitament att just under de här åren verkligen göra investeringar. Sådana investeringar blir ju särskilt gynnsamma med de ändrade skatteregler som ni här önskar införa.

Jag tror också att företagen normalt gör investeringar, men de här två åren har företagen haft onormalt höga vinster, och då tycker utskotts-majoriteten att företagen också skall göra onormalt höga investeringar. Pengarna skall alltså användas just till detta ändamål. För att det säkert skall bli så är den här avsättningen ett bra medel.

Till herr Berndtson vill jag säga som jag har sagt förut att meningen med propositionen är inte att göra någon ändring i ägarfördelningen av inkomsterna. Meningen är att den skall verka inflationsbekämpande och att den skall säkerställa stora investeringar under de närmaste åren. Den avvägning av företagets vinster som skall göras skall företagsskattebehandlingarna göra. Utskottet vill inte på något sätt lägga sig i avtalsförhandlingarna i vad mån arbetstagarna kan ta ut de höga vinsterna i form av högre löner. Jag tror att svensk fackföreningsrörelse är mäktig att göra detta utan att vi kapar ytterligare 10 procent av företagsvinsterna genom ökning av aktiebolagsbeskattningen.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! De problem som lagen om avsättning till särskilda investeringsfonder på olika sätt framkallar har från moderat sida herr Magnusson i Borås granskat på ett förtjänstfullt sätt. Därför skall jag för min del avstå från en sådan genomgång. Vad jag är intresserad av är att försöka se hur denna lag och de åtgärder den innebär passar in i det allmänna ekonomiska läget och i konjunkturutsikterna.

Av tidningsrapporter att döma anslåg herr Sträng häromdagen vid KF-stämman mycket positiva tongångar. Han inte bara avvisade det tal som ibland förekommer om en hotande 30-talsdepression, han var över huvud taget mycket optimistisk i sina bedömningar, och mera optimistisk än t. ex. konjunkturinstitutet i dess höstrapport.

Ändå är det så att, sedan den rapporten lades fram, de flesta andra bedömare kommit till slutsatsen att konjunkturinstitutets rapport ger en alltför glättad bild. Jag känner för min del inte till någon genomarbetad bedömning under senare tid som inte förutsäger en besvärlig konjunktturnedgång nästa år. Det är möjligt att herr Sträng med sina uttalanden ville ingjuta en allmän optimism. Men om det är sådana psykologiska och i sig självt högst förståeliga överväganden som ligger till grund för herr Strängs uttalanden måste dock den politik som bedrivs föras från den utgångspunkten att utsikterna för ekonomin är ogynnsamma.

Om några dagar, herr talman, kommer ett från statsmakter och intresseorganisationer fristående institut att begå en intressant premiär. Det är Studieförbundet Näringsliv och samhälle som lägger fram sin egen konjunkturrapport. Den är i stora stycken grundad på ett vidare material än det som konjunkturinstitutet utnyttjar. Det är ekonomerna Erik Lundberg, Göran Ohlin, Nils Lundgren och Lars Mathiessen som har gjort arbetet med denna alternativa konjunkturutblick.

I det senaste numret av Veckans Affärer skissas i förväg rapportens huvuddrag. "Den svenska ekonomin måste stimuleras kraftigt i början av 1975", tycks vara det centrala budskapet. Det är alltså vad den rapporten säger. Det är förändringar i det internationella läget och i den svenska ekonomin som denna grupp och även en lång rad andra bedömare menar oundvikligen framkallar nedåtgående tendenser, som det är den ekonomiska politikens uppgift att bryta.

I höst har jag tillbringat en längre tid i USA som FN-delegat. Därvid har jag haft tillfälle att komma i kontakt med även spörsmål som inte hör utrikespolitiken till. Särskilt vid några dagars besök i Washington gav samtal med ekonomer sådana möjligheter.

Av stor betydelse för djupet i den nedgång vi sannolikt står inför är oljeproblemen. Jag vill till att börja med säga, att intrycken från FN leder till slutsatsen att riskerna för ett nytt krig i Mellersta Östern är mycket större än man skulle vilja tro. Sådana bedömningar är tyvärr mycket allmänna i FN-huset. Genom de senaste månadernas diplomatiska förvecklingar har avståndet i förhandlingar mellan parterna ökat avsevärt. Jag skall inte nu fördjupa mig i dessa faror, endast peka på

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond.
m. m.*

att det ur ekonomisk synvinkel för oss finns anledning att med allvar planera för möjligheten av nya, plötsliga hinder för oljeförsörjningen.

Men även om det värsta kan undvikas ger oljan stora bekymmer. Industrieländernas stora betalningsbalansunderskott kan framkalla rubbningar. Jag hade tillfälle att höra den amerikanska centralbankschefen, Arthur Burns, i ett utskottsförhör i kongressen lägga fram sina bedömningar av dessa risker. Jag har nu inte tid att närmare redogöra för det mycket allvarliga tonfall Burns anslog. Jag skall bara citera en sammanfattande mening i hans anförande: "— det är synnerligen tveksamt om de finansiella problem, som utlösts av de omfattande oljeprisstegringarna, kommer att visa sig hanterbara".

För att göra dessa problem mera manövrerbara har amerikanarna föreslagit att industrieländerna skall bilda en gemensam, stor fond omfattande inte mindre än 25 miljarder dollar att användas för att utjämna över- och underskott i betalningsbalanserna inom i-blocket. Oljeländerna har ju inte något annat alternativ än att placera sina stora överskott i industrieländerna. Svårigheten är bara att dessa placeringar kommer mycket ojämnt i förhållande till det behov olika i-länder har. I själva verket är det ju så att framför allt arabländerna placerar pengar i de stabila och stora länderna, särskilt USA och Västtyskland. Den stora fond som amerikanerna har föreslagit är tänkt som ett led i försöken att omfördela oljepengar till de behövande länder dit pengarna inte automatiskt flyter.

Denna fond och det ställningstagande vi i Sverige har att göra till den har ännu inte, såvitt jag förstår, alls diskuterats här. Det skulle vara intressant att höra vad finansministern tycker om detta, och herr Wärnberg har ju själv anknytning till riksbanken och kanske kan ge någon kommentar. De här frågorna hör faktiskt hit, även om de inte direkt berör det vi nu resonerar om, därför att möjligheterna att hantera dessa frågor kommer att bli avgörande för hur väl vi skall kunna sköta vår konjunkturpolitik. De fonder vi nu diskuterar hör därigenom samman med dessa problem.

Om man inte klarar satsningarna i samband med oljeunderskotten kommer riskerna för en djupgående depression att bli avsevärda. Men även om man skulle få resultat av de ansträngningar som görs pekar allt på en kännbar nedgång i konjunkturerna.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som vi nu står i begrepp att besluta om tvångsvisa avsättningar till investeringsfonder. Dessa avsättningar kommer att ha en åtstramande inverkan på vår ekonomi — det tror jag inte att herr Wärnberg förnekade i sitt replikskifte för en stund sedan. Det är fråga om hur väl de passar in i det nuvarande konjunkturläget.

Konjunkturinstitutet räknade med en uppgång i industriinvesteringarna nästa år om 6 procent i reala termer. Men den ekonomiska utvecklingen sedan dess gör att den bedömningen är i överkant. Jag tror att många företag för närvarande gör nedräkningar i sina investeringsplaner och att den här ytterligare indragningen av pengar leder till flera

sådana nedräkningar. Det är i så fall att driva ekonomisk politik i fel riktning.

Nu sade herr Wörnberg att det här skulle vara väldigt bra, för investeringarna skulle närmast komma att öka. Men även om man skulle acceptera herr Wörnbergs argument är ju frågan när de kommer att öka. Det är inget tvivel om att det är nu man drar in pengarna, och det är också nu som det håller på att bli en konjunkturedgång, så kanske den här tidsmässiga anpassningen blir fullständigt misslyckad; det är min bedömning att den blir det.

Ibland kritiseras näringslivet för att man inte investerar tillräckligt när det i konjunktursvackor finns tillgängliga resurser. Det är ett argument som förekommer, och det ligger en del i detta. Men för att det verkligen skall vara möjligt att investera och bygga ut i en konjunkturedgång måste det ju finnas några pengar att köpa investeringsvarorna för. Osäkerheten om man verkligen kommer att få tillgång till de där pengarna gör också att man inte vågar sätta i gång med olika utbyggnader som man skulle vilja göra. Det är därför jag tycker att politiken för närvarande är synnerligen tvivelaktig. Man skulle behöva stimulera investeringarna nu för att verkligen ge stöd till sysselsättningen. För övrigt är det inte bara en konjunkturfråga, utan en industriell utbyggnad behövs också för att vi på sikt skall kunna undanröja underskottet i bytesbalansen, som jag redan har talat om i samband med olje problemen.

Jag anser, herr talman, att man för närvarande borde lätta på kreditrestriktionerna. De passar inte längre in i vårt konjunkturläge. Den enda rimliga motivering för dem som står att finna nu är att man vill tvinga företagen att låna pengar i utlandet för att på det viset täcka underskottet i bytesbalansen. Men en alternativ politik, som just nu skulle passa bättre in, vore att lätta på kreditrestriktionerna – utan att nödvändigtvis sänka räntan; det är inte det allra första man behöver göra – och i stället i högre grad låta staten uppträda som låntagare internationellt. Då kommer jag tillbaka till 25-miljardersfonden, som öppnar sådana möjligheter. Men även om man inte hade en sådan fond, skulle staten kunna låna billigare i utlandet än företagen kan göra. Kan man låna billigare utomlands, blir det också mindre påfrestningar genom peng- ar som man måste betala för räntor osv. Dessutom är omfattningen av den låntagning som för närvarande behövs så stor, att man inte på något enkelt sätt kan lita enbart till att företagen skall sköta den. Det skulle i så fall bl. a. komma att innebära att många av de företag som söker sig ut på den internationella marknaden inte är goda kreditrisker, och börjar man på den internationella marknaden få nödlidande lån, kommer det att skada hela det svenska näringslivets kreditvärdighet. Det vore på sikt ett allvarligt problem.

De nuvarande kreditrestriktionerna här i Sverige drabbar dessutom som vanligt de små företagen allvarligt, dvs. de företag som inte haft möjlighet att verkligen dra nytta av den tillfälliga vinstgivande exportkonjunkturen, som för övrigt nu är på väg att försvinna.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Nu är det så, som jag läser propositionen, att motivet inte är att åstadkomma en ytterligare kreditskärpning, även om det av herr Wärnbergs resonemang föreföll som om det fanns tankar på någon sorts investeringsstyrning. Men det kommer ändå att bli en kreditskärpning, och den är till skada. Det syfte man anger med den nya lagen är i stället att man skall försöka förbättra det psykologiska utgångsläget i avtalsrörelsen. Det är möjligt att en sådan här lag kan ha betydelse i det avscendet, men det förefaller mig, herr Wärnberg, av de bud som har avgivits som om denna verkan inte skulle ha varit särskilt stor. Kraven ligger ändå på över 20 procent. Herr Magnusson i Borås frågade också: Hur högt skulle buden annars ha legat? Skulle man ha krävt 25 procent, om inte den nya lagen hade funnits?

Det här ger mig över huvud taget anledning, herr talman, till en kommentar till regeringens inflationspolitik. Inflationen är det stora hotet för närvarande. Regeringen har under senare tid varit passiv i sina ansträngningar att dämpa inflationen. Man har pekat på att läget i andra länder är värre än här och att de prisstegringar som har inträffat väsentligen är importerade utifrån.

Men, herr Wärnberg, även om prisstegringarna i andra länder vore större än här, är detta inte en tillräcklig anledning för att vi skulle slå oss till ro. Dessutom har prisstegringarna i Sverige på sistone varit anmärkningsvärt stora, också i jämförelse med andra länder. Alldeles särskilt gäller detta om man tar hänsyn till att vi genom t. ex. matsubventioner har försökt hålla prishöjningarna nere. Om man ser på hur prispressen uppåt verkligen är, finner man att vi inte ligger särskilt bra till här i Sverige, även om regeringen med viss framgång har försökt sprida budskapet att vi skulle göra det. Utsikterna för nästa år pekar på att vi på nytt kan hamna i det läge där vi varit under större delen av efterkrigstiden, nämligen högt upp i den internationella inflationsligan.

Inte heller duger det att bara skylla på att prisstegringarna är importerade, även om regeringen med framgång också har försökt sprida ett sådant budskap. Om man i det egna landet driver en bättre antiprisstegringspolitik kommer också den egna valutan att stärkas, och kursen på den egna valutan i förhållande till andra länders valutor kommer att förbättras. Då blir det ingen import av utländska prisstegringar. Det är ett förhållandevis enkelt resonemang, som jag för min del i debatten med finansministern under det senaste året har upprepat regelbundet. Det är också ett argument som jag tror landets ekonomer står ganska samfällt bakom – inklusive t. ex. ekonomer från Landsorganisationen.

Inflationen i Sverige, herr Wärnberg, är i stor utsträckning hemmatillverkad. Jag vill inte förneka att de utländska prisstegringarna inneburit påfrestningar – det är klart att de gjort det. Jag bara säger att om man verkligen driver en bättre antiprisstegringspolitik än andra länder gör så kan man undvika att importera dessa prisstegringar. Men eftersom inflationen är ett så stort hot mot både ekonomisk och politisk stadga, fordras det ett samlat grepp för att råda bot på den. Med samlat grepp

menar jag ett program av den typ som Gösta Bohman med sådan skärpa föreslog i förra veckans debatt, nämligen att man parallellt måste vidta åtgärder på olika ekonomisk-politiska områden.

Eftersom passivitet på detta område är farlig och finansministern för närvarande låter passiv – nöjer sig med sådana investeringsfondssaker som vi i dag talar om – vill jag i all korthet upprepa herr Bohmans program:

1. Parterna på arbetsmarknaden har förklarat sig eftersträva en real förbättring om ett par procent. Konjunkturinstitutet har sagt att ett sådant utrymme bör komma att finnas. Låt oss därför eftersträva det målet.

2. Statsmakterna bör med lämpliga åtgärder garantera att det målet kan uppnås av parterna och inte genom skatter och inflation omöjliggörs.

3. I gengäld bör statsmakterna kunna kräva betydligt större återhållsamhet på löne- och prissidan. Eftersom det är en real förbättring parterna vill ha och inte inflationsluft och skatteskärpning i lönekuverten, finns sådana förutsättningar utan att man inför något element av tvång i avtalsrörelsen.

4. För att standardgarantin skall vara möjlig, fordras att utländska prisstegringar inte importeras. Men, som jag redan har sagt, den bättre stabilisering som kan uppnås genom detta program skapar också i sig förutsättningar att utestänga utländska prisstegringar genom att kronan gradvis apprecieras.

Jag säger inte att riksbanken i övermorgon skall revalvera och därigenom undanröja alla problem här i landet. Jag säger att om man sköter stabiliseringspolitiken bra inom ramen för sina program, skapar man parallellt förutsättningar för en appreciering av kronan, vilket är ett oundgängligt inslag i en ekonomisk politik som verkligen syftar till att bota inflationen.

Jag har för närvarande inte någon lust att ta upp en ny debattomgång om Hagaöverenskommelsen. Men när vi framför åsikter av den typ som jag har redogjort för och lägger fram program mot prisstegringar, möts vi med kommentaren att vi i efterhand på något sätt skulle vilja hoppa på den här "Hagavagnen". Då måste jag helt kort säga ifrån att det har vi alls icke någon lust till. För att inte locka till någon omfångsrikare debatt än den som vi för närvarande verkligen har tid till skall jag bara säga att denna överenskommelse, vad beträffar inflationsbekämpning, var föga lyckad. Visserligen sade man sig vara villig att ta krafttag mot inflationen, men prisstegringstakten har ju sedan överenskommelsen träffades ökat – inte minskat. Vidare pekar det avtalsbud som lagts på att prisstegringstendensen skulle komma att ytterligare öka. Det förefaller mig som om Hagavagnen är i inflationsdiket och alls icke lockande att i efterhand hoppa på.

Herr Palme påstod visserligen i onsdags i förra veckan att om man inte haft Hagaöverenskommelsen hade lönekraven legat någonstans mellan 25 och 30 procent. Det är dock, förefaller det mig, ett så pass groteskt uttalande att jag inte tror att finansministern skulle vilja ställa sig bakom

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

det. Och jag undrar om herr Wärnberg i dag skulle vilja ställa sig bakom detta uttalande. Ur inflationssynpunkt finns det nämligen ett avgörande fel med Hagaöverenskommelsen. Visserligen ändrade man skatteskalen nedåt, men samtidigt höjde man olika löneskatter. Detta innebär att de prisökningar som kommer ovanpå kostnadsstegringarna genom att lönerna stiger kommer att öka ytterligare genom dessa löneskatter. Det innebär att priserna kommer att stiga mer än de skulle ha gjort om det bara hade varit ett visst antal procent i löneökning. På det viset blir det större inflation, och detta i sin tur innebär att löntagarna för närvarande måste begära kompensation också för dessa ytterligare prisstegringar. Om man genomfört en skatteskalessänkning utan höjning av löneskatterna hade det, för att uttrycka samma argument annorlunda, varit mindre kostnadsstegringar att kompensera sig för, och lönekraven hade i motsvarande mån kunnat vara mindre.

Min slutsats är att med eller utan Haga hade lönekraven varit ungefär vad de nu är. Jag tror det är riktigt att löntagarna i sina krav tar hänsyn till nedsättningen av skatteskalen, men jag tror också det är riktigt, herr Wärnberg, att löntagarna tar hänsyn till den extra prisstegring som inträffar på grund av att löneskatterna ökas. Det är av den anledningen som jag för min del är glad över att vi moderater när det gäller inflationsbekämpning inte varit med på någon Hagaöverenskommelse. Det hade varit alltför illa, om i nuläget alla parter här i riksdagen hade känt sig låsta av den överenskommelsen och ingen kunnat pressa på för att verkliga åtgärder mot inflationen skulle vidtagas.

Till det som jag redan sagt kommer ytterligare en synpunkt, och det är att visserligen har man satt ned själva skatteskalorna för de enskilda inkomsttagarna, men man har inte satt ned skattetrycket för dem. Anledningen härtill är ju att inflationen har fört alla löntagare högre upp i skatteprogressiviteten. Man har från statens sida talat om totalfinansiering men åstadkommit mer än totalfinansiering. Man har höjt olika löneskatter för att på öret ta igen det som skatteskalen satts ned med, men samtidigt har inflationen skärpt skattetrycket utöver vad som planerats för de enskilda inkomsttagarna. Det underlättar inte stabiliseringspolitiken.

Jag vill gärna peka på att den ytterligare skatteomläggning som nu annonseras lider av precis samma svagheter. Den kommer inte att bli något verksamt medel i kampen mot prisstegringarna. De ytterligare höjningar av löneskatterna som planeras kommer företagen att behöva kompensera sig för. Det blir då en högre inflation än annars för löntagarna att i sin tur kompensera sig för.

Förra veckan invände herr Sträng gentemot herr Bohman att dennes tankar på stabiliserande åtgärder var för tidigt väckta. Ja, andra – dvs. de som hänvisar till vad som gjordes eller inte gjordes på Haga – säger att tankarna är för sent väckta. Och, herr Wärnberg, om nu en del säger att dessa tankar är för tidigt väckta och andra säger att de är för sent väckta, så är det sannolikt ganska klokt att nu göra någonting!

Det ligger en allvarlig risk i att vänta med åtgärder. I förra veckan sade herr Sträng något mycket oroande: "Det kan i ett avslutningsskede uppstå en situation som är så allvarlig, att regeringen inte kan ligga stilla. Vi har, som herr Bohman vet, varit i den situationen. Vi har t. o. m. i kammaren beslutat om en tvångslösning för en av de förhandlande organisationerna."

Sådana tvångslösningar är något som alldeles definitivt måste undvikas. Vissa av herr Bohmans kritiker har sagt att han blandar sig i avtalsrörelsen med sitt anti-inflationsprogram. Herr Helén hade den uppfattningen när han tog till orda en dag efter herr Bohman i förra veckan. Och om jag uppfattade rätt sade herr Wärnberg också i en av sina repliker någonting om inblandning i avtalsrörelsen. Ja, med hänvisning till det citat av herr Sträng som jag nyss läste upp vill jag säga att vad det gäller är att handla i tid, så att det inte blir fråga om att verkligen blanda sig i avtalsrörelsen med några tvångsåtgärder som herr Sträng antydde.

På ett område har herr Sträng redan börjat röra på sig för att införa en sorts tvångsingripande, och det gäller kommunerna. Jag vill ta tillfället i akt och säga att ett kommunalt skattestopp har vi från moderat sida tidigare föreslagit. Men för att ett sådant stopp skall visa sig möjligt i praktiken fordras att man genomför ett stabiliseringspolitiskt program av den typ som vi också har föreslagit och som jag upprepat här. Vid en kraftig inflation och nya pålagor i form av ökade löneskatter på kommunerna kommer inte skattestoppet att fungera.

I detta sammanhang vill jag också peka på hur motsägelsefull regeringens politik är. Ena stunden gör man ett stort nummer av att den framtida sysselsättningen skall klaras genom att det blir låt oss säga 300 000 nya jobb i den offentliga sektorn. Och statsminister Palme skriker sig hes i sommarstiltjen på Gotland och säger att de som inte skriver under på den tanken är asociala. Fem månader senare lägger herr Sträng fram ett förslag om kommunskaattestopp, som ur herr Palmes perspektiv uppenbarligen måste innebära att herr Sträng är rent asocial.

Vi har för vår del hävdad att som läget är måste en stor del av de nya jobben skapas inom industrin. Det är också därför som vi i nuvarande konjunkturläge står undrande inför dessa tvångsvisa avsättningar till särskilda investeringsfonder.

Vi har nu framfört vår uppfattning om att något definitivt måste göras mot prisstegringarna och hur det skall göras. I grunden för ett sådant program ligger skatte-, pris- och växelkurspolitik. Vi framför vår uppfattning och varnar för att de åtgärder som hittills vidtagits eller inte vidtagits kan komma att leda vidare in i tvångsåtgärder som vi för vår del inte vill vara med på. Vi har redan innan herr Bohman tog till orda framfört samma synpunkter, och herr Bohman gjorde det vid Hagaöverläggningarna. Då var man inte särskilt intresserad av att lyssna, och sedan dess har man gått omkring här i huset och menat att nu hade man tagit spjärntag mot inflationen. Men inte förrän avtalsläget började klarna har Hagalyriken i det avseendet falnat. Herr Bohmans förslag har

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild*

investeringsfond,

m. m.

då väckt berättigad uppmärksamhet.

Vi är då åter tillbaka vid det försök att dämpa inflationen som lagen om avsättningar till extra investeringsfond utgör. Vi står där enligt min mening inför en illustration till hur knapp regeringens politik mot prisstegringar nu är. Detta lagförslag är inte övertygande. Däremot är förslaget förenat med risker för sysselsättningen i en fallande konjunktur.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! I propositionen 177 föreslås att skogsägare som under tiden den 1 november 1974–den 31 december 1975 säljer skog eller skogsprodukter skall göra insättning på räntelöst konto i riksbanken. Insättningen skall uppgå till 20 procent av likviden för skog på rot och 10 procent av likviden för leveransvirke och av värdet av skogsprodukter som uttas för förädling i egen rörelse. Om insättningsbeloppet inte uppgår till 10 000 kronor skall det inte föreligga skyldighet att göra sådan insättning.

Detta innebär att skyldigheten att göra insättning på investeringskonto blir strängare för enskild än för aktiebolag och ekonomisk förening. Vi som har väckt motionen 1982, Karl-Erik Norrby och jag, finner det märkligt att regeringen här ger sig på en viss grupp människor, skogsägarna, medan andra människor som har betydligt större inkomster inte berörs. Man skall ha klart för sig att denna bestämmelse kan komma att gälla två års inkomster för skogsägarna: dels inkomsten för 1974 som de tagit ut i november eller december 1974, dels inkomsten för 1975.

Vi bör i detta sammanhang komma ihåg att avkastningen från skogen på grund av låga virkespriser varit dålig i många år. Nu har priserna stigit kraftigt – det är riktigt – och det är därför finansministern framlagt detta förslag.

Låt oss penetrera förhållandena på detta område! Om vi utgår från virkespriset 1950 och sätter det till 100 kan vi konstatera att priset nu under en lång följd av år i fast penningvärde räknat varit nere i 50. Nu är det uppe i 90 men har alltså inte kommit upp i 100. Priset har med andra ord ännu inte hunnit upp till den nivå som förelåg 1950.

Det är glädjande att priserna blivit bättre. Det innebär att det kan föreligga större möjligheter till skogsvård. Och det behövs för att vi skall få en högre virkesproduktion till våra industrier. Men tvångsåtgärder av det slag som här föreslås tror vi motionärer inte på. Därför har vi yrkat avslag på förslaget.

Vi anser inte heller att räntelösheten i detta sammanhang är rättvis. Intäkterna är till stor del en kompensation för tidigare eftersläpning av ej försäld tillväxt, och många skogsvårdande uppgifter bör nu utföras så snart arbetskraft kan erhållas. Därför har vi föreslagit att det skall skapas bättre möjligheter för insättning på vanligt skogskonto för dem som så önskar. Det avgörande är inte hur de kommande åren blir – dem vet vi för litet om. Vi bygger vårt resonemang på den eftersläpning som råder.

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Om man går den väg vi föreslår och ger möjligheter till en bättre skogskontoinställning, ger man skogsägarna ett större förtroende, och det leder till precis samma resultat. Vi har föreslagit en höjning av insättningen från 60 till 75 procent när det gäller rotsåld skog och från 40 till 60 procent när det gäller leveransvirke.

Det föreliggande förslaget från regeringen kan på grund av det administrativa krångel och de styrmedel som finns inbyggda i det bli till nackdel för skogsvården. Man måste också fråga sig var vi kommer att hamna med denna ökade styrning. Hur långt skall vi gå i byråkrati och krångel? Det är bättre att skapa produktivt arbete än att pyssla med pappersexercis. Det är inte något som bara moderaterna anser – det vill jag i detta sammanhang också ha sagt.

Vi har i motionen 1982 också pekat på de negativa följderna av att de insatta pengarna inte kommer till provinsens bank för utlåning i bygden.

Utskottsmajoriteten har avstyrkt båda yrkandena i vår motion. Moderaternas reservation nr 7 innebär ett tillstyrkande av vårt första yrkande, yrkandet om avslag på tvångsinsättningen. Det hälsar jag med tillfredsställelse.

Däremot innebär samma reservation ett avslag på vårt andra yrkande, som gäller möjligheter till större insättning på vanligt skogskonto. Jag beklagar att moderaternas ambitioner inte har räckt till för ett tillstyrkande på den punkten. Vårt förslag i motionen 1982 är mera konsekvent än reservationen 7 är, och det är också mera konsekvent än regeringsförslaget.

Jag är emellertid medveten om att ett yrkande om bifall till motionen 1982 i dess helhet efter denna utskottsbehandling är lönlös, varför jag inte vill krångla till propositionsordningen i onödan. För den skull kommer jag att i första hand rösta på reservationen 7, till vilken jag alltså yrkar bifall. Om det yrkandet faller, kommer jag att rösta på reservationerna 8 och 9. Tage Sundkvist har redan redogjort för dessa och yrkat bifall till dem.

Dessa reservationers yrkanden innebär en betydligt mer vettig tillämpning, om vi ändå skall ha ett räntelöst investeringstvång, än vad propositionen gör. Skall tvångsinsättning bli dagens beslut, måste de förslag som reservationerna 8 och 9 innebär genomföras för att det skall bli någon hyfs på förslagen. De tar bort en del av de kantigheter som finns i regeringsförslaget och innebär en bättre överensstämmelse för skogsbrukets del med de bestämmelser om investeringskonto som gäller för storföretagen.

Herr Wörnberg sade att syftet här var att åstadkomma en sterilisering av onormala vinster, men jag vill svara att det i så fall är många andra som slipper undan. När det gäller skogen är för övrigt inkomsterna inte onormala om man tar i beaktande att det är en följd av att virke ej sålts kanske på flera år – det bör vi ha klart för oss. Vidare säger herr Wörnberg att investeringarna skall styras till områden där de behövs.

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Ja, en insättning på ett vanligt skogskonto skulle ha precis samma verkan i det fallet.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag i det här sammanhanget har velat anföra.

I detta anförande instämde herr Norrby (c).

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Jonasson om att vi moderater har yrkat avslag på hela propositionen och att det är av den anledningen som vi naturligtvis inte är med på några detaljändringar.

Den möjligheten finns ju för herr Jonasson att i den kommande voteringen rösta med oss moderater – då är alla bekymmer ur världen!

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill då svara herr Magnusson i Borås att det inte finns någonting som hindrar, om man yrkar avslag på regeringspropositionen i sin helhet, att man kan biträda ett förslag om högre insättning på skogskonto för de människor som så önskar. Därmed skulle möjlighet ges att ta ut av sitt skogskonto när tillgång till arbetskraft och maskiner för att utföra skogsvårdande åtgärder föreligger. Då skulle det ha varit ännu lättare att rösta på moderaternas reservation.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna debatt angående den särskilda investeringsfonden för att anföra några synpunkter på dess betydelse för skogsindustrins framtida utveckling. Finansministern konstaterar i propositionen att den gynnsamma vinstutvecklingen varit särskilt markant inom bl. a. skogsindustrin. Det måste därför hälsas med tillfredsställelse att en del av dessa vinster genom det föreliggande lagförslaget avsätts för att på sikt trygga sysselsättningen inom en av landets viktigaste basnäringar.

Det är nämligen inget tvivel om att forskning, utveckling och skogsvård inte fått det utrymme som varit önskvärt ur ett långsiktigt perspektiv. Detta framstår i uppenbar dager sett mot dagens råvarusituation. Det finns i sammanhanget anledning understryka vad Skogsarbetareförbundets ordförande Sixten Bäckström sade i en intervju för en tid sedan. Jag citerar:

”En användbar metod för skogsbruket skulle vara att se till att de skogsägare som gjort stora vinster verkligen plöjer ner dem i de egna skogarna. Det är lätt att konstatera att det privata skogsbruket släpar efter när det gäller reproducering av skog. Trottoarböndernas skogsmarker har växt kraftigt under senare år, och hos dem finns inte samma intresse för nyplantering som hos skogsbolag eller domänverket. Att återföra skogsbrukets vinster till skogen tjänar alla på, samhället och de anställda och naturligtvis skogsägarna själva.”

Det måste därför vara ytterst angeläget att i det gynnsamma ekonomiska läge branschen nu befinner sig i satsa på detta område. I propositionen sägs det nämligen att förutom investeringar i maskiner och byggnader kan de avsatta medlen användas för skogsvårdsåtgärder. Även om de stora skogsföretagen och domänverket satsat åtskilligt på skogsvård har det i det längre perspektivet varit otillräckligt.

Att den hotande bristen på skogsråvara förändrat bedömningen av skogsvårdsåtgärder, därom vittnar icke minst domänverkets nyligen redovisade andra femårsplan för perioden 1975–1979. Enligt denna plan redovisas en total satsning på 449 miljoner kronor mot 172 miljoner kronor under den första femårsperioden 1969–1973. Den nu föreslagna fondbildningen bör således innebära att en stor del av vinsterna återinvesteras i företagen, som på sikt ger ökad produktionskapacitet och därmed skapar nya jobb i framtiden. Rätt skötta kan dessa investeringar få betydande inverkan inte bara på samhällsekonomin i stort utan också och framför allt – det vill jag starkt understryka – för våra skogslän.

Det bör också noteras att lagförslaget innebär en klar framflyttning av löntagarnas inflytande på hur företagen disponerar sina investeringar. Eftersom regeringen i sista hand har avgörandet kommer löntagarnas synpunkter att väga tungt.

Jag vill gärna instämma i vad Byggnadsarbetaren skrev i en ledare i nr 33 angående detta lagförslag:

”För övrigt skall man nog inte underskatta betydelsen av löntagarrepresentanternas rätt att yttra sig över företagets förslag. I praktiken lär det inte vara någon större mening med att från ett företag gå in med en ansökan till regeringen att få använda fondpengar, om löntagarna avstyrkt.”

Så ytterligare några ord om lagförslagets framtida betydelse för speciellt skogslänen, sett ur lokaliserings- och näringspolitisk synpunkt.

Vi vet att utvecklingen under 1971–1973 inneburit en så förändrad sysselsättningssituation även utanför det egentliga stödområdet, att det blivit allt svårare att omlokalisera företag från Syd- och Mellansverige till skogslänen. I detta läge synes det därför vara ytterst angeläget att skogsindustrin ökar sina investeringar för att trygga den framtida sysselsättningen. Skogsindustrin måste således i allt högre grad vidareförädla sin råvara i skogslänen. Den tid måste definitivt vara förbi då man bara kokar massa och exporterar den. Detta inser också ägarna till de stora skogsföretagen i dag. Sälunda uttalade verkställande direktören i vårt lands största enskilda skogsföretag Svenska Cellulosa AB, Bo Rydin, i ett tal för några veckor sedan följande: ”Jag har kunnat konstatera att efterfrågan på skogsindustriprodukter kommer att fortsätta att öka betydligt, och detta inte minst i Västeuropa som är den svenska skogsindustrins huvudmarknad. Jag har också konstaterat att våra kostnader i förhållande till våra översjöiska konkurrenter kommer att vara relativt gynnsamma på grund av vår närhet till marknaden.” Direktör Rydins slutsats blir att vi i Sverige förutom sågade trävaror framför allt skall

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

tillverka papper, och då företrädesvis bulkkvaliteter, men att en ytterligare integration från massa till papper måste ske med hänsyn till EG-marknadens behov av massa.

Till detta skulle jag bara vilja foga den kommentaren, att om transportkostnaden eller andra skäl motiverar en lokalisering av vidareförädlingen till de stora konsumtionsområdena, får vi väl ompröva vårt transportstöd eller vidta andra åtgärder som kan vara erforderliga.

Förutan tvekan måste vi satsa på en utveckling av basnäringen i skogslänen, om vi skall kunna trygga sysselsättningen för den befolkning som måste finnas för att vårt lands största naturtillgång skall kunna nyttiggöras. Detta är nödvändigt för landet i dess helhet.

Jag vill därför, herr talman, till sist uttala den förhoppningen att den särskilda inriktning av investeringarna som det föreliggande lagförslaget avser att främja skall på sikt ge skogslänen en tryggare framtid.

I detta anförande instämde herrar Stadling, Karlsson i Malung, Olsson i Timrå, Haglund, Ekström, Forslund och Olsson i Edane (samtliga s).

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå in på vad herr Högström sagt när det gäller industriinvesteringarna. Det kan ha sin riktighet på några punkter. Vad jag vill säga är att insättning på vanligt skogskonto kan ge samma resultat som insättning på investeringskonto. Jord- och skogsbrukarna kastar inte bort pengarna utan de placerar dem i nödiga investeringar. Detta kan vi konstatera när vi ser på den utveckling som ägt rum. Vi vet framför allt att inställningen till jordbruket har förändrats. Vi behöver rusta upp vårt jordbruk för att klara vår och andras försörjning, och för detta krävs en hel del åtgärder. Det är också nödvändigt att rusta upp skogsproduktionen, så att vi kan motarbeta den råvarubrist som vi annars får räkna med.

Men räntelösheten för de medel som skogsägarna måste fondera är en orättvisa. Ingen annan grupp i motsvarande inkomstlägen drabbas på detta sätt. Vi skall ha klart för oss att det har förekommit en eftersläpning i inkomsterna inom skogsbruket på grund av att det i många år varit svårt att sälja skogsprodukter. Priserna har varit låga. Jord- och skogsbrukarna har också haft höga räntor att betala. När de nu får bra betalt efter dessa dåliga år, tvingas de sätta in vinstmedel på ett räntelöst konto. Om de finge ränta på pengarna, skulle det bli flera plantor satta i våra skogar.

Förslaget medför en central styrning, en byråkrati och en pappersexercis som man bör undvika så långt som möjligt.

Herr HÖGSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju så, herr Jonasson, att de små skogsägarna inte drabbas av denna lagstiftning. Jag vill också framhålla att både Skogsarbetareförbundets ordförande Sixten Bäckström och jag i likhet med

många andra är klart medvetna om att skogsägarrörelsen i vårt land har gjort betydande insatser för att förbättra skogsvårderna. Men vad jag ville peka på med mitt citat var att det finns betydande skogsmarker, som ägs av bl. a. stärbhus och andra som inte brukar skogen. Där förekommer det alltså inte någon skogsvård.

Jag har ur principiella och även andra synpunkter en mening helt motsatt herr Jonassons beträffande behovet av en central styrning. Därtill hoppas jag också på att arbetstagarrepresentanterna i våra företagsnämnder skall kunna bedöma dessa frågor och ge ägarna det stöd som är erforderligt. Jag anser därför den föreslagna lösningen vara den bästa tänkbara på detta område.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar herr Högström för att han ger skogsägarföreningarna det erkännandet att de har skött skogen mycket bra och gjort goda insatser.

Herr Högström påstår att de små skogsägarna inte drabbas. Men en skogsägare, som har sålt skog på rot för 60 000 kronor och får ut 30 000 kronor i november-december i år och 30 000 kronor nästa år – det gäller alltså inga stora pengar – råkar illa ut genom denna åtgärd. Det är den tolkning av propositionen som många gjort.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! I den proposition som vi nu behandlar har chefen för finansdepartementet lämnat en redogörelse för sin syn på det svenska näringslivets situation och vinstutveckling under innevarande år. Propositionens beskrivning torde väl närmast motsvara den idealbild som en företagare har och gärna vill se förverkligad.

När man läser vad finansministern har skrivit, får man bl. a. veta att 1974 blivit ett mycket gynnsamt år för näringslivet, att orderböckerna är välfyllda, att kostnadsutvecklingen i Sverige varit förmånligare än i flertalet konkurrentländer, att utvecklingen lett till mycket snabba ökningar av företagets vinster, att vinstökningarna omfattar praktiskt taget hela näringslivet och att vinstutvecklingen blivit gynnsammare än som kunnat förutses i våras. Vi får också veta att variationerna i fråga om vinsternas storlek är påtagliga mellan olika branscher och företag.

Vad som däremot *inte* har redovisats utan helt förbigåtts är att i detta land finns branscher och företag, som befinner sig i en sådan konkurrens- och kostnadssituation, att de över huvud taget inte kan åstadkomma vinster som behöver statsmakternas korrigering. Den manuellt arbetande glasindustrin, inom vilken jag har nöjet att verka, är just en sådan bransch.

I propositionen föreslås vissa vinstreducerande åtgärder från statsmakterna. Men därutöver föreslås med särskild hänvisning till den redovisade vinstsituationen att den tillfälliga energiskattenedsättning som gällt för delar av näringslivet sedan den 1 december 1971 inte skall förlängas efter utgången av 1974. Att delar av våra basindustrier med god

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

vinstutveckling under 1974 erhållit sänkt energiskattekostnad innevarande år har i propositionen uppenbarligen ansetts såsom otillfredsställande. Förslaget om ett slopande av energiskattesänkningen i dess nuvarande utformning har emellertid inte föregåtts av några undersökningar om vilken effekt som kan komma att uppstå för de företag eller branscher som ej hör till dem som besväras av en gynnsam vinstutveckling. Åtminstone har jag inte kunnat finna några sådana utredningar.

I propositionen hänvisas till att de medgivanden om skattenedsättning som gällde före den 1 december 1971 åter aktualiserats. Vägledande för dessa äldre medgivanden har varit att energiskattebelastningen inte skall behöva överstiga 1 procent av salutillverkningsvärdet. Lång tid har emellertid förflutit sedan dessa principer fastlades.

Förutsättningarna är i dag, som alla säkert förstår, andra än de som gällde när enprocentsregeln tillkom. Särskilt gäller det självfallet för de löneintensiva branscherna. Den gamla enprocentsregeln omöjliggör varje skattenedsättning för flertalet av dessa branscher, bland vilka den manuella glasindustrin är en.

För den industrin har under perioden efter den 1 december 1971 energiskattenedsättningen uppgått till ca 800 000 kronor om året. Det är för denna lilla bransch ett betydande belopp. Det kan nämnas att den avkastning branschföretagen sammanlagt gav 1973, enligt en intern utredning som vi gjort inom branschen för kort tid sedan, var mycket negativ. Före skatt och bokslutsdispositioner låg den faktiskt avsevärt under 800 000 kronor.

Mot den bakgrunden är det ju ganska begripligt att man i vår bransch känner stark oro för de effekter som det nu framlagda förslaget om slopande av energiskattenedsättningen kan komma att få, inte minst med hänsyn till sysselsättningen. I den av herr Fagerlund – för övrigt väl förtrogen med glashanteringens problem – och mig väckta motionen har vi försökt att litet grand belysa dessa problem.

Utskottet har vid behandlingen av ärendet ansett att energiskattenedsättningen för den manuella glasindustrin bör prövas enligt de grunder som gällde före den 1 december 1971. Som jag förut framhållit innebär detta, på grund av den faktiska ekonomiska utvecklingen, att ingen som helst energiskattenedsättning kan erhållas. Det uppstår sålunda ingen lättnad för branschföretagen.

Utskottet har vidare anfört att om denna industri kan vara i behov av ytterligare stöd, bör detta kunna lämnas, som man uttrycker det, i annan form än genom lättnader vid beskattningen. Vilken annan form som härmed åsyftas lämnas dock öppet. I avvaktan på att dessa andra former givits konkret innehåll borde det vara angeläget, tycker jag, att statsmakterna inte lägger ytterligare ekonomiska bördor på denna mycket särpräglade bransch. Tekniskt möter heller inga svårigheter att även efter 1974 års utgång medge nedsättning av energiskatten i samma omfattning som för närvarande. Jag vill erinra om att vid växthusuppvärmning har man ansett det rimligt att välja denna väg, och det föreslås därför i

detta fall att den tidigare medgivna energiskattenedsättningen skall behållas oförändrad även efter 1974 års utgång.

Herr talman! Den manuella glasindustrin är inom den egentliga tillverkningsindustrin den bransch i detta land som är den *mes* löneintensiva. Löneintensiteten är *dubbelt* så hög som den genomsnittliga för landets samlade tillverkningsindustrier. Det säger en hel del om denna branschs speciella problem. Vad det betyder i form av ytterligare ekonomisk belastning ur personalkostnadssynpunkt efter den 1 januari nästa år vet alla i den här församlingen med hänsyn till de beslut som vi tidigare har fattat.

Men alla kanske inte vet att den manuella glashanteringen exporterar en betydande andel, numera över 50 procent av sin produktion. I det läget är det väl ganska naturligt att vi inom den här branschen frågar oss: Är det rimligt och förnuftigt att genom slopande av den hittillsvarande energiskattenedsättningen medverka till än större svårigheter för branschen, något som också kommer att inverka menligt på selsättningen?

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen 4 vid skatteutskottets betänkande nr 60.

Herr BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Gällande regler för repliker medgav inte att jag kunde fullfölja meningsutbytet med herr Wörnberg om att förslaget till investeringsfonder är ett led i försöken att hålla tillbaka lönekraven. Låt mig därför förlänga debatten med ett par minuter.

Herr Wörnberg sade nämligen att utskottet inte vill lägga sig i lönerörelsen. Men det är ändå vad det hela innerst inne handlar om. I propositionen skriver finansministern: "Om företagen kan disponera sina kraftigt ökade vinster till utdelningshöjningar och andra förmåner till aktieägarna kan de förestående löneförhandlingarna utsättas för påtagliga svårigheter."

I moderaternas partimotion uttalas följande farhågor: " Någon avkylande effekt på avtalsrörelsen kan tvångsmässiga avsättningar till investeringskonton för skog inte väntas få."

I partimotionen från folkpartiet heter det: "Den kraftiga vinstutvecklingen i vissa branscher har skapat oro inför avtalsförhandlingarna."

Herr Åslin m. fl. i centerpartiet uttrycker saken så här: "Den tidsbegränsade 'nedfrysningen' av vinstmedel ur större bolag och vissa skogslikvider bidrar till att dämpa den totala efterfrågan i samhället och därmed också riskerna för överhettning under nuvarande högkonjunktur."

Kan det råda något tvivel om att regeringen och de borgerliga är eniga på en punkt, nämligen att hantera de stora bolagsvinsterna på ett sådant sätt att inte löntagarna kan åberopa dem som motiv för lönekrav? Dessa tankegångar återfanns också i herr Burenstam Linders anförande, även om han inte var säker på att det hela skulle lyckas. Jag tror också att löntagarnas styrka, om den mobiliseras, kan bryta försöken att hålla till-

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

baka deras rättmätiga krav på del i de höga bolagsvinster som de skapat genom sina arbetsinsatser.

De särskilda investeringsfonderna, som vi här diskuterat och som föreslås i propositionen, framställs som styrmedel och ett konjunkturpolitiskt instrument. Herr Wärnberg var inne på den frågan också. De har även framställts som om de skulle ha tillkommit för att beskära kapitalets stora vinster. Men effekten i det här fallet är densamma som av de allmänna investeringsfonder som tidigare har prövats. Skillnaderna är främst obligatoriet vid vinst överstigande 1 miljon kronor samt att företagsnämndernas godkännande fordras för att de särskilda investeringsfondernas medel skall få användas. Fondernas huvudeffekt kommer att vara en rent skattemässig vinst för företagen.

Herr Wärnberg säger att man skall ha fonderna som styrmedel; men om man avser att styra investeringarna på det sättet kommer de föreslagna fonderna att bli ett synnerligen trubbigt vapen. Det behövs helt andra styrmedel om man skall nå resultat. Det kan inte ske med privatkapitalets intressen som drivkraft. Från vpk har vi som bekant bl. a. föreslagit statliga basindustrier. Vidare måste även i detta sammanhang en skärpt bolagsbeskattning vara ett bättre alternativ än regeringsförslaget till investeringsfonder.

Herr WÄRNBORG (s):

Herr talman! Herr Burenstam Linder får ursäkta mig. Jag tänker inte ge mig in på att besvara de tiotals eller fler frågor som herr Burenstam Linder har riktat till mig i de mest skiftande ämnen: Från Hagauppgörelsen till stora fonder som skapats internationellt – som han har varit över i Förenta nationerna och fått vetskap om – eller stora vetenskapliga sammanslutningar, som kommer att avge yttranden och förslag.

Jag kommer inte att gå in på det, även om det skulle vara hur lockande som helst att ta upp en konjunkturpolitisk och finanspolitisk debatt i alla de frågor han har berört, som skulle kunna gälla allting: prisstegringar i Sverige och utomlands, underbalanseringen i Sveriges budget, ytterligare lättnader av åtstramningar i Sverige, uppskrivning av valutan etc. Jag går inte in på det. Jag föredrar att i den här frågan föra debatten med herr Magnusson i Borås, som håller sig till vad jag tycker är ämnet.

Sedan går jag över till herr Jonasson, som menar att den föreslagna avsättningen till särskilda skogskonton är olycklig. Det hade enligt honom varit bättre att avsätta pengarna till de vanliga skogskontona. Om man vill skapa skattelindringar för dem det här gäller hade det varit bättre att göra så. Men det hade inte varit rättvist att de som har stora skogsinnehav i detta land och kunnat dra nytta av den stora stegring som skett beträffande skogspriserna inte fått lov att göra avsättningar på samma sätt som industrin får göra. Det är alltså en rättvisefråga.

Jag tycker att herr Jonasson något överdriver de vanliga skogskontonas möjligheter när det gäller att skapa investeringar. Jag ifrågasätter om de ens är avsedda för det eller används i det syftet. De vanliga skogs-

kontona har kommit till för att skapa en progressionsutjämning. Om man tar av en tillväxt på en gång i stället för att göra det varje år skall man kunna få progressionsutjämning. De medel som tas ut från dessa skogskonton används ingalunda alltid till investeringar. De kan användas till vad som helst. Jag vet t. o. m. att en del människor har använt dem till att teckna pensionsförsäkringar. De vanliga skogskonton är alltså till för att möjliggöra progressionsutjämning, och de är inte något slags investeringsfonder. Även om de i något enstaka fall naturligtvis fyller den uppgiften.

Herr Jonasson överdriver också när han säger: en person kan ha fått en inkomst på 30 000 kronor i höst. Får han sedan 30 000 kronor i vår har han 60 000, och saken är klar: han får göra avsättning. Det är riktigt i vissa fall. Men jag kan, herr Jonasson, plocka fram åtskilligt fler fall där man delar upp likviderna på inte bara två utan tre år, och på det sättet kan man plocka upp nästan 150 000 kronor och ändå komma under gränsen. Det finns alltså fler fall av det slaget än fall där två likvider flyter in under samma period. Jag kan gå med på att herr Jonasson har rätt i ett avseende. Den här föreslagna avsättningen till särskilda skogskonton kommer att minska insättningar i respektive orters kreditinstitut. Men insättningsperioderna är av kortvarig natur; meningen är att pengarna skall användas tämligen omgående till skogsvårdande uppgifter, vilket säkert inte hade blivit fallet om det hade varit fråga om insättning på vanliga skogskonton – där insättningstiderna är ganska långa.

Jag vill inte bestrida ett enda dugg av den beskrivning herr Hovhammar gjort av glasindustrins läge. Jag tror att glasindustrin inte har haft stora s. k. övervinster, utan jag tror att herr Hovhammar har rätt. Men när vi nu har att ta ställning till frågan om avskaffande av den särskilda skattelättnad som energikrävande företag har haft kan man inte ta undan glasindustrin bara därför att den inte haft s. k. övervinster. Det här är inte bara en fråga om övervinster utan också om energipolitik. När man nu går in för att återställa den gamla ordningen – alltså slopa skattelättnaderna – är det rimligt att hela industrin kommer med. Vi har i utskottet pekat på att det med de gamla författningarna finns möjlighet till vissa skattelättnader. Det kan bli möjlighet till det också nu – även om det är möjligt att de blir mycket små eller kanske obefintliga. Men utskottet hävdar att man i sådant fall får ge stöd på annat sätt, och inte genom skattelättnad. Branschstöd kan ifrågakomma, och det är inte skatteutskottets sak att beskriva hur det skall vara beskaffat. Vad skatteutskottet angår vill utskottet inte använda skattepolitiken för att hålla företag under armarna, utan det måste göras på något annat sätt. Om jag får litet tid på mig kan jag plocka fram åtskilligt många fler branscher – förutom glasindustrin – som också skulle ha glädje av olika skattelättnader för att hålla sin ställning. Jag vill med det anförda ha sagt att glasindustrin inte får vara något särfall.

Det är riktigt, herr Berndtson, att det står någonting i propositionen om att ifall företagens vinster ograverade finge användas som företagen

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond.
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

ville skulle det bli en extra påfrestning på löneförhandlingarna. Det är självklart att arbetstagarorganisationerna ogärna ser att företagsvinsterna får användas hur som helst, utan de anställda vill också vara med och dela dem.

Det primära syftet med propositionen är dels inflationsbekämpningen, dels att få investeringar framöver, men den ger också denna biverkan som herr Berndtson har talat om. Jag tror ändå att arbetstagarorganisationerna anser, när de nu ser att medlen skall användas till investeringar framöver, att dessa avsättningar fyller en uppgift för deras framtida trygghet och sysselsättning.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! I min tidigare replik till herr Högström talade jag om en inkomsttagare som sålt skog på rot för 60 000 kronor och fått en likvid i november och december i år på 30 000 kronor. Återstående 30 000 kronor får han nästa år. Han skulle vara skyldig att sätta in medel på investeringskonto. Jag fick då ett underhandsmeddelande från några utskottsledamöter, och även herr Högström, att jag hade fel på den punkten. Sedan kommer utskottets ordförande herr Wärnberg och säger att jag har rätt på den punkten. Kan ni komma överens om vem som har rätt i det här fallet?

Det kan vara av intresse för oss alla här i kammaren och även för skogsägarna i landet att få klarhet i denna fråga. Om det förhåller sig som herr Högström och flera andra ville tolka det skall jag ärligen säga att det gör tvångsinsättningen mindre besvärande, och man kan något bättre förstå den. Men summorna ligger fortfarande alldeles för lågt. Om en skogsägare sålt en rotpost för 55 000 kronor – det är heller ingen storskogsägare – kan det fortfarande röra sig om en eftersläpning i inkomsterna och det ändrar ingenting.

Jag vill tillägga att vi här har pratat om rotsåld skog för att det är lättare. Men i många fall gäller det skogar som legat dåligt till och som på så vis fått en ganska hög avverkningskostnad. Bruttoinkomsten kanske blir 110 000 kronor medan avverkningskostnaden uppgår till 80 000 kronor. Denne ägare är likaväl skyldig att sätta in 11 000 kronor på ett investeringskonto.

Herr Wärnberg säger att de stora skogsinnehavarna bör jämföras med bolagen. Det är klart att har man vinster på uppemot eller över miljonen har herr Wärnberg rätt för då gör man jämförelse på samma nivå. Men helt klart är att man här ger sig på en kategori med betydligt lägre inkomster. Det är där skillnaden ligger. Herr Wärnberg var något inne på möjligheten för människor att få sådana här inkomster betraktade som ackumulerade inkomster. Det är en väg som är möjlig för många, men som väldigt många inte känner till. Det är alldeles uppenbart, det medgav också herr Wärnberg, att tvångsinsättningen i riksbanken kan ge sämre möjligheter för provinsernas banker och bankinrättningar. I det läge bankerna befinner sig och där upprustning av jordbruk och jord-

bruksbyggnader, vilket försumrats mycket de senaste åren, investeringar i maskiner osv. utgör ett stort behov är det verkligen besvärligt om denna tvångsinsättning i riksbanken skulle försämra deras möjligheter att låna ut pengar.

Herr talman! Det skulle vara väldigt roligt att få ett besked från utskottet. Går gränsen vid 50 000 kronor och är belopp under 50 000 kronor för november och december månader undantagna från insättning eller skall man räkna ihop beloppen på sätt som många har tolkat propositionen? Propositionen är oklar. Jag säger det än en gång, och den är inte det enda i riksdagens slutskede som har den prägel.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Wärnbergs argument mot mig var att jag inte höll mig till ämnet. Då måste man fråga sig: Vad är ämnet? Jag föreställer mig, herr Wärnberg, att ämnet framgår av den proposition vi diskuterar för närvarande. Följaktligen tog jag fram propositionen 177 för att studera den. Låt mig för herr Wärnberg läsa upp några rader ur denna proposition för att vi gemensamt skall kunna slå fast vad som är ämnet för att sedan avgöra om mina synpunkter på hur man skall häva inflationen och vad man skall göra i nuvarande konjunkturskede verkligen hör till ämnet eller inte.

Jag läser på sidan 12 i propositionen. Där står talat om att: "— — skapa förutsättningar för en lugn och balanserad avtalsrörelse för perioden 1975–1976." Får man då inte resonera om den saken? Jag läser vidare: "— — få till stånd en betydande och kontinuerlig expansion av industriinvesteringarna." Får man inte diskutera det, herr Wärnberg? "Våra terms-of-trade har under år 1974 försämrats med ca 10 %." Får man inte resonera om utrikeshandelsfrågor? "Ett före oljekrisen förutsett överskott i bytesbalansen på ca 4 miljarder kr. har nu förbytts i ett underskott av uppskattningsvis samma storlek." Får man då inte, herr Wärnberg, resonera om oljekrisen och de problem som den drar upp när det gäller bytesbalans och det sammanhang som debatten i dag har med sådana spörsmål? "En av de viktigaste målsättningarna för vår ekonomiska politik måste vara att återställa balansen i våra utrikesbetalningar. Ett avgörande element i en sådan utveckling är att vi kan öka vår varuexport." Får man inte tala om det då? "Detta kräver i sin tur en betydande utbyggnad av vår i dag hårt ansträngda industriella produktionskapacitet." Får jag inte tala om utbyggnad av vår industrikapacitet, enligt herr Wärnberg? Är det inte att hålla sig till ämnet? "Härigenom skapar vi samtidigt förutsättningar för en fortsatt ökad sysselsättning inom industrisektorn i linje med regeringens sysselsättningspolitik." Får jag inte tala om sysselsättningen?

Herr talman! Herr Wärnberg är en klok man, det vet jag. Men det argument som han hade att komma med här var skäligen svagt. Jag tycker i själva verket att om inte herr Wärnberg har lust att svara så har regeringen en skyldighet att ha talesmän här som är beredda att försvara motiven för propositionen.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Herr Wärnberg säger, när det gäller nedsättning av energiskatten, att vi kan inte göra undantag för någon viss bransch. Men, herr Wärnberg, trädgårdsnäringen, som jag nämnde i mitt anförande, har redan undantagits. Det innebär att man rent tekniskt *kan* göra sådana medgivanden. Det borde man faktiskt göra för den bransch jag talat för, vilken också är den mest löneintensiva i vårt land. Det går alltså att göra sådana undantag om bara viljan finns.

Jag skulle också vara intresserad av att få höra *vilka* skattelättnader man kan få dispensvägen. Det talas bl. a. i reservationen 7 från centerpartiet om att man skall kunna få specialregler för en viss bransch. Man skulle då kunna få tillämpa dispensreglerna. Jag har väldigt svårt att förstå vad detta realiter kan innebära och skulle därför vilja veta *vilka* möjligheter glasindustrin har att via dispensvägen få till stånd lättnader i energiskatten.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! För mig får herr Burenstam Linder gärna diskutera precis vad han vill. Men herr Burenstam Linder måste finna sig i att inte få något svar, eftersom jag inte tycker att detta hör hemma i dagens debatt. Däremot hör det hemma i den debatt som vi kommer att ha om ett par tre månader i det här huset, och jag lovar herr Burenstam Linder att då ta en debatt med honom i alla de här frågorna om han så vill. Men just nu diskuterar vi den här fondavsättningen, och jag tycker inte att de stora fonder som skall byggas upp i Amerika och på andra håll har så rasande mycket med det här att göra. Jag tror därför att kammaren håller mig räkning för att jag nu inte är beredd att ta upp den debatten.

Intressantare är det att jag kan lämna ett absolut besked till herr Jonasson: Varje år man deklarerar för är en enhet. I den mån man får pengarna på hösten och deklarerar för dem i januari, så är de 30 000 kronorna en enhet. I den mån man får nya 30 000 kronor nästa år, så är dessa en enhet. Om då någon fått ut pengarna på sådant sätt att de kommer på samma beskattningsår, då skall de läggas tillsammans.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Wärnberg säger att jag får diskutera vad jag vill. Inte ens det påståendet kan jag bedöma som riktigt ty här i kammaren får man faktiskt bara diskutera det som hör till ämnet. Att detta hör till ämnet visade jag för en stund sedan genom högläsning ur propositionen. Kan herr Wärnberg motsäga mig?

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag sade *för mig* får herr Burenstam Linder diskutera vad han vill. Sedan är det talmannen som avgör.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! För mig förefaller det betydelsefullt att regeringen har en talesman här som kan motivera den allmänna bakgrund mot vilken propositionen är framlagd.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Vad beträffar nedsättning av energiskatten ställde jag frågan till herr Wärnberg vilka skattelättnader man kan få dispensvägen. Jag fick tyvärr inget svar på den frågan.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! I den författning som gäller från den 1 december 1971 finns inskrivet att regeringen och riksskatteverket upp till en viss nivå kan bevilja skattelättnader, men det är möjligt att man inom glasindustrin har kommit över den nivån och att man inte kan få några skattelättnader. Det har jag inte bestridit.

Herr JOSEFSON (c):

Herr talman! Trots att herr Wärnberg har svarat herr Jonasson på frågan om hur avsättning till investeringsfond skall beräknas vill jag, eftersom det tycks råda en viss oro på den här punkten, hänvisa till vad som står i det på s. 7 i skatteutskottets betänkande återgivna lagförslaget. I 1 § sägs klart att avsättning till investeringsfonden skall göras under perioden den 1 november 1974–den 31 december 1975. I 2 § står lika klart att insättning på investeringskonto skall göras med belopp som motsvarar summan av viss procent på köpeskillingen under beskattningsåret.

Jag har velat säga detta för att inget missförstånd skall uppstå. Bestämmelserna är klart angivna i dessa två paragrafer i lagförslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade: Propositioner ställs först på bifall till eller avslag på de i motionen nr 1980 av herr Hermansson m. fl. framställda yrkandena om avslag på lagförslagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 177 och begäran om förslag till höjd bolagsskatt. Om detta yrkande avslås företas utskottets hemställan till avgörande punktvis.

De i motionen nr 1980 av herr Hermansson m. fl. framställda yrkandena om avslag på lagförslagen i propositionen och begäran om förslag till höjd bolagsskatt

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på dessa yrkanden, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Den som vill att kammaren avslår de i motionen nr 1980 av herr Hermansson m. fl. framställda yrkandena om avslag på lagförslagen i propositionen och begäran om förslag till höjd bolagsskatt röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit nämnda motionsyrkanden.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 18
Avstår - 16

Punkten 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 1 a röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 44
Avstår - 1

Punkten 1 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Mundebo, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 1 b röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Mundebo.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 32
Avstår - 29

Punkten 2 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 2 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 50
Avstår - 1

Punkten 2 b 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Mundebo, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mundebo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarkaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 2 b 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarkaren bifallit reservationen nr 5 av herr Mundebo.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarkarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mundebo begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 30
Avstår - 40

Punkterna 2 b 2 och 2 b 3

Kammarkaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om avsättning
till särskild
investeringsfond,
m. m.*

Punkten 3

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde: Propositioner ställs först på bifall till eller avslag på det i reservationen nr 7 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro framställda yrkandet om avslag på förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog. Om detta yrkande avslås företas utskottets hemställan under denna punkt till avgörande med iakttagande av den uppdelning som övriga vid denna punkt anförda reservationer ger anledning till.

Det i reservationen nr 7 framställda yrkandet om avslag på förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på detta yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran avslår det i reservationen nr 7 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro framställda yrkandet om avslag på förslaget till lag om insättning på investeringskonto för skog röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit reservationen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Magnusson i Borås begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 53
Avstår - 5

Lydelsen av 2 och 3 §§ lagen om insättning på investeringskonto för skog

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Andersson i Knäred m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 3 såvitt avser lydelsen av 2 och 3 §§ lagen om insättning på investeringskonto för skog röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 8 av herr Andersson i Knäred m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 164
Nej – 164
Avstår – 2

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, nedlade herr förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr förste vice talmannens anmodan herr Ångström (fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Lydelsen av 8 § lagen om insättning på investeringskonto för skog

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herr Andersson i Knäred m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 60 punkten 3 såvitt avser lydelsen av 8 § lagen om insättning på investeringskonto för skog röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herr Andersson i Knäred m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 163
Nej – 164
Avstår – 2

Punkten 3 i övrigt
Utskottets hemställan bifölles.

§ 4 Lag om arbetstagaras rätt till ledighet för utbildning

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 31 i anledning av propositionen 1974:148 med förslag till lag om arbetstagaras rätt till ledighet för utbildning, jämte motioner,

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:148 (arbetsmarknadsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Lag om arbetstagaras rätt till ledighet för utbildning

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetstagar-
ares rätt till
ledighet för
utbildning*

lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
"I propositionen föreslås att varje arbetstagare ges en lagfäst rätt till ledighet från sin anställning för att undergå utbildning. Lagen föreslås alltså gälla anställda i såväl allmän som enskild tjänst och avse både större och mindre arbetsplatser. De särskilda regler som gäller om ledighet vid svenskundervisning för invandrare och om kurser för fackliga företrädemän påverkas inte.

För rätt till ledighet för utbildning fordras normalt att arbetstagaren vid tiden för ledighetens början har varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Någon begränsning i fråga om utbildningens art föreslås inte. Det ankommer på arbetstagaren själv att avgöra inriktningen av utbildningen. Rena självstudier omfattas dock inte av lagen.

Ledighetens längd regleras inte i lagen. Däremot föreslås utförliga regler om hur begärd ledighet skall förläggas. Arbetsgivare som vill skjuta upp begärd ledighet skall genast underrätta arbetstagaren och den berörda kollektivavtalsbundna arbetstagarorganisationen om uppskovet. Arbetstagarorganisationen har rätt att påkalla överläggning med arbetsgivaren i saken. Om arbetsgivaren vill att ledigheten skall börja senare än sex månader efter arbetstagarens begäran, krävs samtycke till uppskovet av arbetstagarorganisationen eller, om frågan hänskjuts till centrala överläggningar, av vederbörande huvudorganisation på arbetstagar sidan. I detta fall ligger alltså bestämmanderätten angående ledighetens förläggning på arbetstagarparten. I fråga om facklig utbildning och ledighet under högst en arbetsvecka förkortas den angivna sexmånaderstiden till två veckor.

Arbetstagare, som har fått sin ledighet uppskjuten, får efter en viss väntetid påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning.

Lagförslaget innebär att det vid tvist om tillämpning av lagen är den fackliga organisationen som bestämmer lagens tillämpning intill dess tvisten har prövats. Organisationen har alltså s. k. tolkningsföreträde.

I lagförslaget ingår vidare bl. a. regler om anställningsskydd för arbetstagare som utnyttjar sin rätt till ledighet samt regler om skadeståndsskyldighet för arbetsgivare som åsidosätter sina förpliktelser enligt lagen. Även arbetstagarorganisation kan åläggas att utge skadestånd om den genom sitt tolkningsföreträde har föranlett felaktig tillämpning av lagen och har insett eller uppenbarligen borde ha insett felaktigheten.

Flertalet regler föreslås bli dispositiva för att de genom kollektivavtal skall kunna anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika arbetsplatser. De grundläggande reglerna som bl. a. tillförsäkrar arbetstagarna rätt till behövlig ledighet för utbildning och anställningsskydd under ledigheten är dock tvingande.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1975."

I detta sammanhang hade behandlats
dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1974:1559 av
fröken Hörnlén m. fl. (fp),

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna
1974:1935 av herr Ekinge m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen med
anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:148 beslutade

I. att 1 § lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning skulle
ha av motionärerna angiven lydelse,

II. att 4 § samma lag skulle ha av motionärerna angiven lydelse,

III. att 6 § samma lag skulle ha av motionärerna föreslagen lydelse,
innebärande att domstols prövning skulle kunna begäras redan om le-
dighet av arbetsgivaren uppskjutits mer än sex månader i normalfallet
och 14 dagar vid korttidsledighet samt att förutom enskild arbetstagare
arbetsgivaren skulle kunna få en förlägningsfråga prövad av domstol,

IV. att 15 § samma lag skulle ha av motionärerna föreslagen lydelse,

1974:1936 av herr Hallgren m. fl. (vpk) vari hemställda att riksdagen
med bifall i övrigt till propositionen 1974:148 beslutade om av motio-
närerna angivna, från förslagen till författningstext avvikande ändringar
beträffande 5, 6 och 10 §§, innebärande *dels* att den tid under vilken
arbetsgivaren hade möjlighet att skjuta på en begärd ledighet skulle mins-
kas till hälften i förhållande till propositionens förslag, *dels* att uppskovs-
möjligheten när det gällde facklig utbildning skulle uteslutas, *dels* att
domstols prövning skulle kunna påkallas redan efter sex månader i nor-
malfallen och två månader vid korttidsledighet, *dels* att arbetstagare skulle
ha rätt att utan föregående underrättelse till arbetsgivaren i förtid återgå
i arbete om arbetstagaren haft skälig anledning avbryta utbildningen,

1974:1937 av herr Nordgren (m) vari hemställda att riksdagen beslutade

1. att hela lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning skulle
vara dispositiv, innebärande att avvikelser från lagens bestämmelser kun-
de ske genom kollektivavtal,

2. att kvalifikationstiden för rätt till ledighet skulle vara 12 månaders
anställning,

3. att arbetstagarorganisationens samtycke till uppskjutande av ledig-
het skulle krävas om arbetsgivaren ville att ledigheten skulle taga sin
början senare än 12 månader efter ansökan för utbildning omfattande
minst 1 år, 5 veckor för utbildning som sammanlagt motsvarade högst
en arbetsvecka och 6 månader för övrig utbildning samt att en obligatorisk
föranmälningstid därutöver skulle finnas på 3 respektive 1 och 2 månader,

4. att rätt till ledighet för utbildning skulle gälla utbildning i högst
18 månader,

5. att objektsanställd personal, praktikanter, vikarier och liknande en-
dast i undantagsfall skulle ha rätt till ledighet för utbildning,

6. att företrädesrätt till ledighet ej skulle gälla för utbildning som avsåg

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

fackliga eller med facklig verksamhet sammanhängande frågor,

7. att lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning skulle träda i kraft den 1 juli 1975,

1974:1938 av herr Träff m. fl. (m, c, fp) vari hemställt att riksdagen för sin del beslutade att tidpunkten för ikraftträdandet av lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning senarelades till den 1 juli 1975 för att möjliggöra förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter på såväl central som lokal nivå om lagens praktiska tillämpning samt

1974:1939 av fru Åsbrink (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande möjligheten att meddela administrativa föreskrifter på den statliga sektorn att riksdagen med avslag på motionen 1974:1935, yrkandet I, godkände vad utskottet anförde,

2. beträffande lagens tillämpning på vikarier, praktikanter och objektsanställda att riksdagen med avslag på motionen 1974:1937, yrkandet 5, godkände vad utskottet anförde,

3. att riksdagen skulle anta 1 § i det i propositionen 1974:148 framlagda förslaget till lag om arbetstagares rätt till ledighet vid utbildning,

4. beträffande omfattningen av lagens dispositiva regler att riksdagen med avslag på motionen 1974:1937, yrkandet I, skulle anta 2 § i lagförslaget,

5. beträffande kvalifikationstid att riksdagen med avslag på motionen 1974:1937, yrkandet 2, skulle anta 3 § i lagförslaget,

6. beträffande ledighetens längd att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1937, yrkandet 4,

7. beträffande överläggningsrätten att riksdagen med avslag på motionen 1974:1935, yrkandet II, skulle anta 4 § i lagförslaget,

8. beträffande ledighetens förläggning att riksdagen med avslag på motionerna 1974:1935, yrkandet III, 1974:1936, i motsvarande del, och 1974:1937, yrkandet 3, skulle anta 5 och 6 §§ i lagförslaget,

9. beträffande turordningsreglerna att riksdagen med avslag på motionen 1974:1937, yrkandet 6, skulle anta 7 § i lagförslaget,

10. beträffande rätten att i förtid återgå i arbete att riksdagen skulle – med avslag på motionen 1974:1936, i motsvarande del, samt med förklaring att 10 § i lagförslaget borde ändras – anta paragrafen i den lydelse utskottet föreslagit, innebärande att arbetsgivare ej skulle vara skyldig att låta arbetstagare, som avbrutit studieledighet som varat minst ett år, återgå i arbete tidigare än en månad efter det arbetsgivaren mottagit underrättelse härom,

11. beträffande skadeståndsskyldighet för enskild arbetstagare att riksdagen med avslag på motionen 1974:1939 skulle anta 13 § i lagförslaget,

12. beträffande skyndsam handläggning i domstol att riksdagen med avslag på motionen 1974:1935, yrkandet IV, skulle anta 15 § i lagförslaget,

13. beträffande lagens ikraftträdande att riksdagen med avslag på motionerna 1937, yrkandet 7, och 1974:1938 skulle anta lagförslagets ikraftträdandebestämmelser,

14. att riksdagen skulle anta lagförslaget i den mån det inte behandlats i det föregående,

15. att motionen 1974:1559 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande kvalifikationstid av herrar Nordgren (m) och Strindberg (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med bifall till motionen 1937, yrkandet 2, samt med förklaring att 3 § i lagförslaget borde ändras – anta paragrafen i den lydelse som reservanterna föreslagit,

2. beträffande ledighetens förläggning av herrar Nordgren (m), Jonsson i Mora (fp), Strindberg (m) och Carlström (fp) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen skulle

dels anta 5 § i lagförslaget,

dels med bifall till motionen 1974:1935, yrkandet III, och med avslag på motionerna 1974:1936, i motsvarande del, och 1974:1937, yrkandet 3, samt med förklaring att 6 § i lagförslaget borde ändras anta den paragrafen i den lydelse reservanterna föreslagit,

3. beträffande ledighetens förläggning av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med bifall till motionen 1974:1936 i motsvarande del samt med avslag på motionerna 1974:1935, yrkandet III, och 1974:1937, yrkandet 3, samt med förklaring att 5 och 6 §§ i lagförslaget borde ändras – anta paragraferna i den lydelse reservanten föreslagit,

4. beträffande turordningsreglerna av herrar Nordgren (m) och Strindberg (m) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med bifall till motionen 1974:1937, yrkandet 6, samt med förklaring att 7 § i lagförslaget borde ändras – anta paragrafen i den lydelse som reservanterna föreslagit,

5. beträffande rätten att i förtid återgå i arbete av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med bifall till motionen 1974:1936 i motsvarande del samt med förklaring att 10 § i lagförslaget borde ändras – anta paragrafen i den lydelse som reservanten föreslagit,

6. beträffande lagens ikraftträdande av herrar Nordgren (m) och Strindberg (m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen skulle – med bifall till motionerna 1974:1937, yrkandet

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetst-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

7, och 1974:1938 samt med förklaring att lagförslagets ikraftträdande-bestämmelse borde ändras – anta bestämmelsen i den lydelse som reservanterna föreslagit.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande lagens tillämpning på korttidsanställda av herrar Nordgren (m) och Strindberg (m).

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Inrikesutskottets föreliggande betänkande behandlar propositionen 1974:148 angående arbetstagares rätt till ledighet för utbildning jämte bl. a. min motion nr 1937. Den motionen tar upp en del problem, som den föreslagna lagen kan medföra speciellt för de mindre och medelstora företagen och deras anställda. Med anledning därav vill jag anföra följande.

Syftet med lagen är gott. Desto angelägnare är det då att den redan från början kan tillämpas helt friktionsfritt i samtliga företag, även de mindre och medelstora. Jag vill gärna understryka, att det ökade intresset för vuxenstudier är positivt och medverkar till utvecklingen såväl av enskilda individer som av företagsamheten som sådan. Detta gäller alldeles speciellt på yrkesutbildningens område, där vi även under tider av betydande arbetslöshet haft anmärkningsvärt stor brist på yrkesutbildad arbetskraft.

Mot bakgrund av vuxenutbildningens positiva verkningar är det värdefullt att en viss reglering av de anställdas möjligheter till studieledighet lagfästs. Lagen bör emellertid medge en god anpassning till såväl lokala som branschspecifika förhållanden. Flexibilitet i lagen är grundförutsättningen för att den skall kunna tillämpas. Om så ej sker kan lagen – enligt mitt bedömande och enligt uppfattningen i de organisationer som representerar i varje fall de mindre och medelstora företagen – bli ett allvarligt hot mot de mindre och medelstora företagen och deras anställda. Dessa företag har inte samma omplaceringsmöjligheter i samband med eventuell studieledighet som de större företagen. De mindre företagen får härigenom dels personalrekryteringsproblem, dels problem i samband med en eventuell återintagning av studielediga i tjänst, på grund av lagförslagets krav att vederbörande skall erbjudas en likvärdig tjänstgöring efter ledighetsperioden.

För att delvis komma till rätta med detta problem borde man utforma bestämmelser efter modell av lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring och lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av äktenskap eller havandeskap. I dessa lagar föreskrivs att den anställda ej får ges sämre anställningsförmåner, men det sägs däremot ingenting om förändrade arbetsförhållanden.

Trots det i huvudsak flexibla intryck som lagförslaget ger finns det punkter där vi tyvärr saknar erforderlig flexibilitet. Det gäller t. ex. reg-

lering av kortare kurser, kurser med fackligt innehåll och frågan om turordningen mellan flera arbetstagare som samtidigt ansöker om studieledighet.

För att uppnå erforderlig anpassbarhet till de enskilda företagens förhållanden borde hela lagen ha gjorts dispositiv på så sätt att avvikelser från lagens bestämmelser hade kunnat ske genom träffande av kollektivavtal, alltefter de olika branschernas möjligheter.

Ett annat problem som likaledes gäller de mindre företagen är slumpmässiga variationer i önskemål om studieledighet, dess längd och tidsmässiga förläggning. De mindre företagen har nämligen inte samma förutsättningar som de större att utjämna de slumpmässiga variationerna. Otaliga exempel skulle kunna anföras, men jag skall inte uppta kammarrens tid med det. De möjligheter som företagen har att förskjuta en begärd studieledighet är i propositionens förslag otillräckliga. En förstärkning av dessa möjligheter skulle sannolikt bidra till en lösning av problemet. I sammanhanget vill jag särskilt framhålla, att även en kortare studieledighet kan medföra betydande problem för det mindre företaget, i de fall den begärda ledigheten kommer olägligt för företagets produktionsplan, med hänsyn till ineliggande order eller vad det kan vara som avgör det hela.

Den grundläggande regeln i förslaget 4 § bör därför vara att ledigheten förläggs med skälig hänsyn till intresset av att verksamheten i företaget kan fortgå utan allvarlig störning. En förstärkning av uppskovsrätten enligt 5 § är ytterst angelägen, inte minst för de övriga anställda, som inte har begärt ledighet. Mig förefaller frister på tolv månader för utbildning omfattande minst ett år, sex månader för övrig utbildning och fyra à sex veckor för korttidsutbildning vara en rimlig avvägning mellan olika intressen.

Ett helt annat system – det som presenterats i reservation nr 2 med anledning av herr Ekinges motion – synes mig likaledes kunna vara tillfredsställande i det här avseendet. Detta medger nämligen båda parter rätt att efter viss tid – sex månader respektive två veckor vid kortare ledighet – begära domstolsprövning. Det systemet skapar också en viss garanti för att verksamheten hos företaget kan upprätthållas utan allvarliga störningar. Det måste vara ytterst angeläget bl. a. med tanke på övriga anställda och deras sysselsättning.

Så några ord om studieledighetens längd, herr talman. I propositionen föreslås ingen maximerad längd på studieledigheten. Att ett företag skall tvingas medge fleråriga studieledigheter bör inte förekomma annat än i undantagsfall. En tidsbegränsning för studieledigheten borde därför ha inskrivits i lagen.

Beträffande kvalifikationstiden bör enligt min mening objektanställd personal, praktikanter, vikarier och liknande inte ha lagreglerad rätt att komma i åtnjutande av studieledighet. I dessa anställningsformer ligger redan förutsättningen att anställningen gäller en begränsad tid och att hela denna tid skall fullföljas av bägge parterna utom i extrema undan-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetstagar-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

tagsfall. Vidare förefaller den i propositionen föreslagna allmänna kvalifikationstiden på sex månader vara alltför kort. Studieleidighet bör komma i fråga först då ett långsiktigt anställningsförhållande är etablerat och konsoliderat och den anställde verkligen har hunnit sätta sig in i företaget och de arbetsuppgifter som han har. Förr borde man enligt min mening inte få ledighet på obegränsad tid. En kvalifikationstid på tolv månader under de senaste två åren förefaller lämpligare än den föreslagna sexmånadersgränsen.

En annan fråga gäller de fackliga kurserna. Några tyngre skäl, herr talman, för att medge undantag för fackliga kurser från kvalifikationstiden har propositionen inte presenterat. De rättigheter som de fackliga förtroendemännen redan ges i lagen om fackliga förtroendemäns ställning på arbetsplatsen bör vara till fyllest för att tillgodose fackföreningarnas önskemål om utbildning av förtroendemän.

Låt mig vidare påpeka att det på åtskilliga ställen i propositionen framgår att den föreslagna lagen är att betrakta som en ramlagstiftning, vilken genom kollektivavtal bör anpassas till de varierande förhållanden som råder på olika arbetsplatser. För att detta skall möjliggöras måste självfallet viss tid stå parterna till buds att förhandla om kollektivavtal. Mot den bakgrunden ter det sig helt orimligt att i dag, den 13 december, besluta om en lag som skall träda i kraft redan den 1 januari – det betyder att det är endast några dagar, på sin höjd en arbetsvecka, som dessa förhandlingar kan ske på. Erfarenheterna från förhandlingar, t. ex. om förtroendemannalagen, visar att parterna behöver mera tid för att penetrera sådana problem.

Även andra skäl talar för att man avvaktar något med ikraftträdandet. Information om lagstiftning av denna karaktär, som berör alla anställda, är ytterst viktig men kräver viss tid att genomföra. Statsmakternas inställning till förslag från kommittén för studiestöd åt vuxna och kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning torde vara av intresse för parterna att beakta i förhandlingsarbetet. Slutligen bör noteras att den föreslagna lagstiftningen får omedelbara effekter på arbetsplatserna i fråga om kortare utbildning och facklig utbildning. Med hänvisning till detta är det ännu mera angeläget att man åtminstone får tid att förhandla om lagen. Den bör alltså inte träda i kraft förrän den 1 juli 1975.

Herr talman! Låt mig avsluta detta anförande med att erinra om hur såväl regeringsledamöter som partiledare m. fl. vid upprepade tillfällen betonat de mindre och medelstora företagens betydelse. Många exempel kan åberopas – jag skall nöja mig med att nämna Företagets dag i Göteborg i oktober i år.

När vi nu står i begrepp att antaga en ny lag, som i allra högsta grad berör de mindre och medelstora företagen och deras utveckling, hoppas jag verkligen att de stora partiernas representanter – och alldeles speciellt de som säger sig vara just de mindre och medelstora företagens företrädare – stöder de reservationer som medverkar till att minska dessa företags och deras anställdas problem i samband med den här föreslagna lagen.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 6.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar Strindberg, Oskarson, Magnusson i Borås och Träff (samtliga m).

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! I en motion som vid årets början väcktes av fröken Linnea Hörlén m. fl. och som gällde utbildningspolitiken i stort står det under rubriken Livslång utbildning följande:

”En rad skäl talar för att man mer målmedvetet än hittills måste försöka bryta den nuvarande inriktningen av utbildningen på ungdomsåren och i stället se den som en livslång företeelse, som en ständig växling mellan studier och yrkesarbete.

Den som i ungdomsåren väljer att yrkesarbeta efter att ha skaffat sig grundläggande utbildning, t. ex. grundskola och ett par års yrkesutbildning, skall därigenom inte få sämre möjligheter till fortsatt utbildning.”

Motionen mynnar ut i en hemställan att riksdagen skall begära förslag om en lagstadgad rätt för arbetstagare till ledighet för studier. Nu har vi fått det förslaget och det är, som vi framhållit i motionen 1935, tillfredsställande att propositionen har kommit.

Propositionen har i övrigt fått en sådan utformning att den synes oss vara väl ägnad som grund för reglering av arbetstagares rätt till ledighet för utbildning. Vi hoppas verkligen att lagen skall ge just de möjligheter som fröken Hörlén och hennes medmotionärer pekat på i motionsavsnittet om livslång utbildning. Möjligheter till ledighet för utbildning har naturligtvis funnits redan, även om det varierat en del mellan de olika arbetsplatserna, och därför, menar vi, är det bra att denna rättighet nu normeras genom lag.

På några punkter har vi emellertid ansett oss ha anledning att framföra synpunkter och ändringsförslag, och det har vi gjort i den nyss nämnda motionen 1935. Det gäller fyra punkter.

Den första punkten avser lagens tillämpningsområde. Där menar vi att det inte finns någon anledning att staten som arbetsgivare genom lagstiftning skall ges en särställning som inte tillkommer vare sig landsting, kommuner eller enskilda företagare. Nu har emellertid utskottet gjort en så värdefull tolkning av den bestämmelsen att man i mycket stor utsträckning tillmötesgått våra synpunkter. Utskottet säger bl. a. att bestämmelsen som ger Kungl. Maj:t rätt att utfärda administrativ författning om förläggningen av tjänstledigheten kommer att få ett mycket begränsat tillämpningsområde. Vidare framhåller utskottet att det inte torde vara möjligt för regeringen att genom administrativ författning rubba innehållet i ett kollektivavtal. Med sådana här klara uttalanden har vi låtit oss nöja i fråga om lagens tillämpningsområde.

Den andra punkten som vi tagit upp gäller överläggningsrätten i det

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

fall arbetsgivaren vill skjuta upp en begärd ledighet. Där menar vi att samma överläggningsrätt bör finnas enligt den här lagen som i fråga om exempelvis lagen om anställningsskydd. Även på denna punkt har utskottet gjort klarläggande uttalanden för framtiden, vilka i stor utsträckning tillgodoser våra krav. Dessutom framhåller utskottet att ytterligare överväganden kan bli aktuella när arbetsrättskommitténs förslag lagts fram. Därmed har vi också funnit att vi kan acceptera utskottets skrivning tills vidare. Genom den skrivningen hålls ju dörren också öppen, så att vi kan återkomma, om så blir nödvändigt.

Också på en tredje punkt, nämligen i fråga om rättegångsbestämmelserna, har utskottet i sin skrivning gått oss motionärer långt till mötes, varför vi anser att även detta vårt krav har blivit tillgodosett i en icke obetydlig utsträckning.

Kvar står då frågan om ledighetens förläggning. Av någon oförklarlig anledning anser såväl arbetsmarknadsministern som utskottets majoritet att den arbetstagare som inte får den begärda ledigheten skall vänta i två år innan han får påkalla domstols prövning av frågan om ledighetens förläggning, och i ett år om framställningen om ledighet avser högst en vecka.

På den punkten har vi i reservationen 2 yrkat att den enskilde arbetstagaren inte skall behöva vänta längre än som gäller för facket, nämligen i högst sex månader efter det att framställningen gjorts. Därefter bör arbetstagaren äga rätt att påkalla domstols prövning. Och gäller ledigheten endast en vecka bör han på samma sätt som facket ha rätt att redan efter 14 dagar gå vidare med ärendet. Vi menar nämligen att det måste vara rimligt att den kollektivavtalsbundna organisationen på arbetsplatsen, om det finns en sådan, får ett avgörande inflytande på ledighetens förläggning efter en period av sex månader. Detta står också i överensstämmelse med propositionens förslag. Men då bör även den enskilde arbetstagaren ha samma möjlighet.

Att däremot i de fall där det inte finns någon avtalsslutande organisation beslutanderätten skall exklusivt ligga kvar hos arbetsgivaren upp till två år efter ledighetsansökan är orimligt. Det är alldeles för lång tid. Samma blir för övrigt följderna om det finns flera avtalsslutande parter, som inte kan enas om en uppfattning rörande förläggningen av ledigheten. Att vänta i två år på att få genomgå önskad utbildning måste vara mycket starkt negativt för arbetstagarens utbildningsintresse. Därför bör väntetiden vara högst ett halvt år.

Vi föreslår i reservationen 2 att lagens 6 § ändras. Genom ett bifall till den reservationen kommer ingen enskild arbetstagare i ett diskriminerande förhållande jämfört med den som har stöd av den fackliga organisationen.

I övrigt tror vi att det framlagda förslaget med den utformning det fått enligt inrikesutskottets betänkande nr 31 kommer att vara ett värdefullt instrument när det gäller att stimulera arbetstagare på skilda nivåer till fortsatt utbildning. Det är också synnerligen viktigt att man undviker

att en kunskapsklyfta uppstår mellan generationerna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen
2. På övriga punkter yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Jonsson i Mora (fp).

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har motionerat om ändringar på tre väsentliga punkter i regeringens förslag till lag om arbetstagers rätt till ledighet för utbildning.

Enligt lagförslaget 5 § har arbetsköparen rätt att uppskjuta begärd ledighet i sex månader i normalfallet och i två veckor om ledigheten omfattar en vecka eller mindre eller har samband med facklig utbildning. Vi har först och främst ansett det oacceptabelt att arbetsköparna skall ha laglig rätt att uppskjuta påbörjandet av facklig utbildning. Skulle lagförslaget antas utan den ändring som vänsterpartiet kommunisterna föreslagit i motion nr 1936 innebär det i många fall en kraftig försämring jämfört med redan inarbetad praxis. På de flesta större arbetsplatser är det som regel aldrig tal om att uppskjuta ledighet för facklig utbildning.

Regeringens förslag skulle innebära att exempelvis en skyddsombudskurs som varar 1–3 veckor helt kunde spolieras genom ett maktutövande av arbetsköparna. En kurs på tre veckor skulle kunna kraschas genom att arbetsköparen vägrade arbetstagaren att starta studierna de två första veckorna. Det kan ju inte vara särskilt meningsfullt att hoppa in i en kurs som redan pågått två veckor när det bara är en vecka kvar. Då avstår man hellre. På samma sätt kan andra fackliga specialkurser påverkas som förläggs på samma sätt och som måste påbörjas med mycket kort varsel. Vi har därför föreslagit en ändring i lagtexten som innebär att begärd ledighet för facklig utbildning inte skall kunna uppskjutas.

Vi har inte heller ansett att uppskoven i övrigt enligt den föreslagna bestämmelsen är rätt avpassade. Det kan vara rimligt att ha viss respittid när det gäller ledighet för utbildning under längre tid. Utskottsmajoriteten har accepterat propositionens förslag om sex månader. Vi anser – liksom flera remissinstanser, exempelvis LO och ABF – att tre månader är tillräckligt för att ordna ersättare eller vikarie för den som skall ha ledigt för studier.

När det gäller kortare ledighet har vi föreslagit en uppskovstid på en vecka i stället för två veckor. Här blir det i de flesta fall fråga om tillfälliga omplaceringar, som inte kräver någon större tidsfrist.

En annan brist i lagförslaget gäller stadgandet i 6 § – som också herr Ekinge berörde – att den enskilde inte kan få domstolsprövning av studieledighetens förläggning förrän efter två år, om ledigheten avser längre tid än en vecka, och först efter ett år om ledigheten avser en arbetsvecka eller mindre. Liksom herr Ekinge anser jag detta vara en orimligt lång tid. Det kan inte vara särskilt stimulerande för den som begär ledighet för studier. Vi har föreslagit att den enskilde skall kunna få domstolsprövning efter sex respektive två månader.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Lag om arbetstagers rätt till ledighet för utbildning

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetstages rätt till
ledighet för
utbildning*

Visserligen kan fackföreningen förhindra ett så långt uppskov, men det kan också hända att fackföreningen går med på förlängning utöver vad som i lagtexten föreskrivs som arbetsköparens rätt och att den överenskommelsen inte sammanfaller med den enskilde medlemmens uppfattning. Det kan då vara skäligen att den enskilde har den lagliga rätten att efter sex månader få detta prövat inför domstol. Dit hör naturligtvis också det förhållandet, som tidigare nämnts här, att det finns arbetsplatser där det tyvärr ännu inte finns några fackliga organisationer. Här läggs alltså den exklusiva bestämmanderätten om två respektive ett år direkt i arbetsköparnas händer, och det kan inte vara önskvärt från arbetarhåll.

Frågorna som rör ledighetens förläggning har vi tagit upp i reservationen 3, som innebär ändrad lagtext i 5 och 6 §§. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservationen.

I 10 § i lagförslaget stadgas att arbetare som avbryter utbildning har rätt att återgå till arbetet. Det finns dock en skrivning som ger arbetsköparna rätt att i två veckor utestänga arbetare som anmält återgång till arbetet. Vänsterpartiet kommunisterna har inte accepterat ett sådant förfarande. Vi har därför föreslagit en ändring i lagtexten som innebär att om studierna avbryts av anledning som den anställde inte råår över eller av annan anledning som kan anses skälig, skall han eller hon ha rätt att omedelbart återgå till arbetet. Det kan ju inte vara riktigt att den anställde skall gå miste om två veckors inkomst bara därför att han eller hon har tvingats eller på annat sätt inte råår över förhållandena att avbryta sin utbildning. Utskottsmajoriteten har här motiverat sitt avslag på vårt motionsyrkande med att det skulle ges större otrygghet åt dem som anställts eller anlitats som vikarie eller ersättare för dem som fått ledighet för studier.

Vi har ansett det naturligt att en vikarie eller ersättare skall åtnjuta anställningstrygghet i den utsträckning som lagen om anställningsskydd ger. Om det skulle uppstå merkostnader eller andra svårigheter i samband med att ge den vikarierande ett skydd som enligt vår mening skall utgå, får arbetsköparen naturligtvis stå för den merkostnaden. Det är således vår bestämda uppfattning att om vårt motionsyrkande skulle tillgodoses skall ingen vikarierande drabbas negativt av detta.

Det kan härvidlag naturligtvis inte röra sig om några större kostnader. Man kan förutsätta att det endast i undantagsfall blir så, att utbildningen avbryts. Har någon begärt ledighet för utbildning, är det därför att det finns ett behov av och ett starkt intresse för utbildningen. Påbörjade studier kommer därför ytterst sällan att avbrytas. Skulle det mot förmodan förekomma att någon enstaka person av rent okynne avbryter studierna eller utbildningen, skall enligt vårt förslag regeln om två veckor träda in, och då har man således ett skydd där.

Med hänvisning till vad som har anförts i motionen på denna punkt och vad jag nu har anført yrkar jag bifall till reservationen 5.

Herr talman! Vi har också i vår motion tagit upp frågan om rättsförfarandet.

Twister på det området – liksom på alla andra områden inom arbetslivet – skall i de flesta fall handläggas av arbetsdomstolen. Här föreligger en stor risk att efter det att arbetsdomstolen har avkunnat domar om tolkning av lagen eller av kollektivavtal som trätt i lagens ställe en stark rättspraxis spikas och att fackföreningarnas tolkningsföreträdare i takt med det ökade antalet AD-domar undan för undan urholkas.

Vi har vid detta tillfälle inte ställt något särskilt yrkande på den punkten. Det är dock skäl i att vara uppmärksam härpå. Skulle det visa sig att våra farhågor besannas har vi för avsikt att återkomma med konkreta förslag vid senare tillfälle.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Utbildning är ett nyckelord på dagens arbetsmarknad. Det gäller i hög grad för ungdomar på vilkas utbildning samhället satsat stora resurser. Det gäller emellertid också en äldre generation medborgare som varit med och byggt upp det samhälle som vi har i dag men som själva ofta fått ganska summarisk utbildning i ungdomen. Vi har under uppbyggnad ett vuxenutbildningssystem som ännu inte funnit sin slutliga form. Behovet av ökad satsning på vuxenutbildning är dock odiskutabelt. Samhällets intresse för vuxenutbildning belyses av en rad betänkanden som olika utredningar har presterat det senaste halvåret. Utredningar med rebusartade namn som SVUX, FÖVUX och KAMU har lagt fram förslag om utbildning och studiesocialt stöd till olika typer av vuxenutbildning.

Den proposition som vi i dag behandlar kompletterar de övriga förslag som har lagts fram. Propositionen har inte något långvarigt utredningsarbete bakom sig. Den har med berömvärd snabbhet arbetats fram i kanslihuset. I februari 1973 begärde LO och TCO att regeringen skulle utarbeta förslag till lag om rätt till ledighet för studier för arbetstagarna, och motioner om en utredning väcktes 1973. Men redan i april 1974 förelåg en PM i ämnet, och nu har vi propositionen.

Det förslag vi i dag behandlar är alltså bara en av de reformer som är nödvändiga för att lösa vuxenutbildningsfrågorna. Undervisningens organisation samt ekonomiska och studiesociala frågor kommer att behandlas i ett senare sammanhang. Likväl är propositionen en viktig milstolpe i den moderna arbetsrättsliga lagstiftning som vi håller på att skapa. De anställda får – med bibehållen anställningstrygghet – laglig rätt till ledighet för utbildning. Utbildningen kan gälla kortare kurser, t. ex. i något fackligt ämne, eller mera omfattande studier som sträcker sig över flera år. Någon begränsning i fråga om utbildningens art eller längd finns inte i lagförslaget. Detta är en viktig princip om lagstiftningen skall kunna bli ett effektivt instrument för exempelvis kompletterande utbildning av lågutbildade, utbildning för att möta strukturomvandlingen inom näringslivet eller allmänna krav på ökat kunnande på morgondagens arbetsmarknad. Omsättningen av kunskaperna kommer att snabbt öka och vi kommer sannolikt i framtiden att leva i ett samhälle med krav på

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetstagar-
ares rätt till
ledighet för
utbildning*

återkommande utbildning. Vi skall ha klart för oss att en välutbildad arbetskraft är den viktigaste nationalekonomiska tillgången för vårt land.

En annan viktig princip i den lag som vi nu skall fatta beslut om är det stora inflytandet för fackliga organisationer. Dessa ges tolkningsföreträde beträffande lagens regler. Därutöver får lokal facklig organisation bestämmanderätten beträffande ledighetens förläggning, sedan en arbetsgivare inte har velat lägga ut ledigheten de första sex månaderna efter det att ledigheten begärdes. Om det gäller korttidsledighet eller facklig utbildning får facket bestämmanderätt redan efter 14 dagar. Som vi ser innebär detta en inskränkning av § 32 i SAF:s stadga. Man hoppas väl att riksdagen i och med den utredning som nu aviseras inom ett par år skall kunna ta klar ställning för ett avskaffande av det som fortfarande finns kvar av § 32.

En tredje viktig princip i propositionen är att lagen är dispositiv och alltså kan anpassas genom avtal till skilda förhållanden på arbetsmarknaden. De grundläggande reglerna är dock tvingande. Genom att studieledigheten är lagfäst kommer den att omfatta hela arbetsmarknaden, den privata såväl som den offentliga sektorn – kollektivavtalsreglerade och icke kollektivavtalsreglerade arbetsplatser.

Utskottet har godtagit propositionen i dess helhet, och det har skett med en stor majoritet. På en punkt har vi föreslagit en mindre justering med hänsyn till samordningen med anställningsskyddslagarnas regler. Om en arbetstagare av någon anledning vill avsluta en påbörjad utbildning, skall han enligt lagen ha rätt att gå tillbaka till sitt arbete. Om det inte gäller en helt kortvarig utbildning, skall han dock förvarna arbetsgivaren 14 dagar i förväg, för att arbetsgivaren i sin tur skall kunna ge en eventuell vikarie viss omställningstid. För vikariat som är längre än ett år har emellertid en vikarie som inte får vikariat förlängt enligt lagen om anställningstrygghet rätt att bli förvarnad minst en månad i förväg. Med hänsyn härtill har utskottet ansett det befogat med en regel om en månads förvarningstid för den som varit studieledig mer än ett år och som önskar avbryta utbildningen. Vi föreslår alltså denna justering i lagen.

Vi tycker att detta är fullt naturligt. Jag vill direkt till herr Hallgren säga att man, om man haft ledigt mer än ett år, bör kunna säga till en månad i förväg om man vill återgå i tjänst. Samma problem kan för övrigt uppstå vid längre tids ledighet av annan anledning, t. ex. för värnpliktstjänstgöring eller barnsörd. Utskottet förutsätter att regeringen tänker på detta problem i det löpande uppföljningsarbetet beträffande trygghetslagstiftningen.

Det jag nu sagt innebär också att utskottets majoritet går mot den linje som herr Hallgren förfäktat i reservationen 5 och från denna talarstol. Det kan visserligen finnas fullgoda skäl för en arbetstagare att avbryta sin utbildning – men trots det bör man kunna kräva att han meddelar avbrottet 14 dagar eller, som jag förut sagt, när det gäller studieledighet längre tid än ett år en månad i förväg. Detta krav är berättigat både

med hänsyn till att vikarier bör underrättas och att man på arbetsplatsen kan behöva viss tid för eventuella omdispositioner.

Jag skall helt kort beröra övriga reservationer som fogats till betänkandet.

Reservationerna 1, 4 och 6 grundar sig huvudsakligen på en motion av herr Nordgren, som denne också talade för i sitt anförande. Syftet med motionen är att urholka effekterna av lagstiftningen. Herr Nordgren föreslår regler som på olika sätt i praktiken skulle beskära arbetstagarnas möjligheter till ledighet för studier. Nu skall det sägas att herr Nordgren dock inte fullföljer motionen i mer än tre av de sju punkter som där uppställts. Herr Nordgren talade i sitt anförande mest om de små och de medelstora företagen och om lagens dispositivitet. I dessa avseenden föreligger inga som helst reservationer, varför jag känner mig litet osäker hur jag skall kommentera hans agerande. Tydligt har herr Nordgren och hans partivänner ändå accepterat att inga ändringar görs i dessa avseenden.

I reservationen 1 begär herrar Nordgren och Strindberg en strängare regel beträffande arbetstagarens anknytning till arbetsplatsen för att rätt till ledighet skall föreligga. Enligt propositionen skall sex månaders anställning i ett sträck vara tillräcklig. Reservanterna vill bestämma tiden till ett år.

Utskottet har inte funnit skäl till denna ändring. Tidsgränsen i studieledighetslagen är bestämd på samma sätt som i anställningsskyddslagen, och utskottet anser att sex månaders anställning bör vara nog för att man skall komma in under lagarna. En annan sak är det om en anställd verkligen får ledigt efter så kort anställningstid. Det får vägas mot bl. a. ledighetskrav från andra anställda, och därvid har de fackliga organisationerna ett stort inflytande.

En annan regel som herr Nordgren tog upp är förturen för facklig utbildning när det gäller att avgöra vem som av flera sökande skall få ledigt, om det inte finns utrymme för ledighet för alla vid en viss tidpunkt. Jag tror inte att de fackliga organisationerna kommer att trampa de lågutbildade på tårna, vilket antyds i reservationen 4 av herrar Nordgren och Strindberg. Tvärtom kommer facket säkert att efter förmåga verka för att de som i sin ungdom inte fick chansen till längre utbildning skall få möjlighet att kompensera detta. Det finns inget fog för att tro att fackföreningarna skall missbruka regeln om förtur för facklig utbildning. Det är dock berättigat att trots allt ha en sådan regel, eftersom lagen ger principiell rätt till ledighet för varje slag av utbildning. Generellt sett bör det därför finnas möjlighet att prioritera den fackliga utbildningen.

I samband med att vi stiftar dessa lagar för vi in fackföreningarnas ansvar på olika områden, t. ex. när det gäller arbetarskyddet, trygghetslagarna, demokratilagarna m. m. Det är nödvändigt, herr Nordgren, att ha välutbildade fackliga förtroendemen och ge facklig utbildning även åt dem som nu inte har förtroendeuppdrag men som kan bli morgon-

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Lag om arbetstages rätt till ledighet för utbildning

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetst-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

dagens fackliga företrädare.

När det gäller reglerna om ledighetens förläggning har inte herr Nordgren vidhållit yrkandet i sin motion. Det beror kanske på att han har haft möjlighet att hänga på en folkpartireservation, som i grunden är mer arbetsgivarvänlig än herr Nordgrens motionsyrkande.

Propositionens förslag innebär att om parterna inte kan komma överens om förläggning av ledighetstid bestämmer arbetsgivaren de första sex månaderna och den lokala fackliga organisationen därefter. Vad folkpartiet och moderaterna nu vill är att låta arbetsgivarna behålla sin bestämmanderätt men ta ifrån fackföreningarna deras beslutanderätt. Den skulle reduceras till ett slags tolkningsföreträdare. Arbetsgivarens beslutanderätt skall alltså enligt reservanterna inte rubbas, men arbetsgivaren skall vid varje tillfälle kunna gå till domstol för att få facket beslutat prövat. Också där finns en skillnad mellan motionen och reservationen, för i reservationen krävs att också arbetsgivaren skall kunna gå till domstol efter sex månader. Om detta är betydande för hur man i framtiden i andra sammanhang kommer att se på inflytandefrågorna och balansen mellan arbetsgivare och arbetstagare, finns det anledning till betänksamhet.

Herr Ekinge sade att det är naturligt att facket får ett avgörande inflytande på ledighetens förläggning. Men denna rätt vill er reservation ta ifrån fackföreningarna. Ni litar mer på domstolarna än på fackföreningarna. Det finns ett ord som kanske inte är det bästa, men folkpartiet talar så ofta om "när demokrati" och för ut det ordet i sin propaganda. I detta sammanhang säger ni att den lokala fackliga organisationen, som jag anser vara ett led i när demokratin, inte skall få bestämma utan det skall en domstol göra. Folkpartiet bör tala tyst om när demokrati och företagsdemokrati efter denna reservation.

När det gäller vpk:s reservation beträffande ledighetens förläggning vill jag bara göra den reflexionen att även vpk vill införa en möjlighet att koppla på domstolarna redan efter sex månader. Även vpk:s förslag innebär på detta sätt att fackföreningarnas bestämmanderätt beskärs i frågan om utläggning av ledigheten. Jag kan inte heller underlåta att peka på det inkonsekventa i vpk:s ställningstagande, vilket också kom fram i herr Hallgrens anförande när han tog upp arbetsdomstolens agerande. Men herr Hallgren tror ju mera på arbetsdomstolen än på fackföreningen när det gäller att lägga ut ledigheten. Herr Hallgren vill att man redan efter sex månader skall gå till arbetsdomstolen, och det måste innebära en övertro på arbetsdomstolens bedömningar och ett förnekande av fackföreningens.

Herr Hallgren tycker att det inte behövs någon förvarning när det är fråga om fackliga studier. Det har kanske inträffat någon gång att en person blivit snabbinkallad till fackliga studier, men jag tycker att det är viktigt att från denna talarstol citera vad som står i 5 §: "I fråga om ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka fordras samtycke som avses i första stycket så snart den frist arbetsgivaren önskar

är längre än två veckor." Vems samtycke är det fråga om? Jo, det är fackföreningarnas. Vidare heter det: "Detsamma gäller beträffande ledighet som avses i 3 § andra stycket." Och i 3 § står följande: "Arbetsstagare som vill deltaga i utbildning, vilken till väsentlig del avser fackliga eller med facklig verksamhet sammanhängande frågor, har rätt till ledighet även om han ej har uppnått den anställningstid som har föreskrivits i första stycket." I det sammanhanget kommer också in lagen om facklig förtroendeman.

Till sist några ord om lagstiftningens ikraftträdande. Man kan väl säga att det i och för sig hade varit bättre om litet längre tid fått förflöta före ikraftträdandet. Å andra sidan synes det knappast vara till nackdel att låta lagen träda i kraft vid årsskiftet. När det gäller anspråk på ledighet av betydande längd bestämmer arbetsgivaren de första sex månaderna, och det bör vara möjligt att under första halvåret 1975 komplettera lagen med erforderliga kollektivavtal. Mot bakgrund av den välvilja som från arbetsgivarnas sida deklarerats i fråga om studieledighet och som bl. a. tagit sig uttryck i ett cirkulär till deltagarna i Svenska arbetsgivareföreningen bör det vara möjligt att lösa uppkomna tvistefrågor på ett praktiskt sätt som gynnar de arbetstagare som vill fortbilda sig.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! På några punkter kan jag instämma i herr vice utskottsordförandens anförande. Jag håller helt med om att utbildning är nyckelordet i vårt samhälle just nu och att en väl utbildad arbetskraft är en av förutsättningarna för att vi skall kunna fortsätta välståndsökningen. Ungefär så föll orden. Det hade kanske varit mindre av problem på vissa arbetsplatser, om man hade tänkt på detta redan för något tiotal år sedan i stället för att nu i efterhand börja intressera sig för yrkesutbildning.

Vidare skall jag gärna instämma i att det hade varit bättre om lagen trätt i kraft den 1 juli 1975. Vad herr Fagerlund sade på den punkten innebär ju att han tillstyrker reservationen 6, och det tackar jag för. Jag vet att de synpunkter som framförs där ansågs välmotiverade vid utskottsbehandlingen, just med tanke på önskemålet att skapa möjligheter att förhandla om de här frågorna.

Låt mig sedan också säga att det absolut inte varit meningen att urholka lagens syfte. Tvärtom, jag inledde mitt första anförande med att säga att syftet med lagen är gott. Men den skall göras sådan att den kan tillämpas på lämpligt sätt även av de mindre och medelstora företagen. Det kanske dessutom hade varit önskvärt med ett litet långvarigare utredningsarbete. Snabbheten är det ingenting att anmärka på, men det hade måhända inte skadat om man haft något bättre förankring i näringslivet och om man funderat litet på vad några av de här lagparagraferna kommer att förorsaka för problem för en del av de mindre och medelstora företagen. Jag sade i mitt tidigare inlägg också att detta hade

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

varit önskvärt ur de anställdas synpunkt. Tag som exempel ett arbetskraftsintensivt serviceföretag, där man kanske med kort varsel blir utan verkmästare. Man tar inte en verkmästare ur luften, utan då blir det problem.

Det är sådana saker som vi har velat påpeka med dessa motioner och med det remissyttrande som har avgivits av Sveriges hantverks- och industriorganisation, för att lagen just skulle kunna bli lätt tillämplig även för mindre och medelstora företag.

Så snart vi talar om dessa frågor vill herr Fagerlund göra gällande att vi misstror fackföreningarna. Vi misstror inte alls fackföreningarna. De är ju redan skyddade i lagen om fackliga förtroendemäns ställning på arbetsplatsen.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund kringgår problemet, och jag kan väl i och för sig ha förståelse för att man, om det är en brännande fråga, i stället tar upp en annan fråga som kanske är lättare att diskutera än den diskussionen egentligen gäller. Därigenom tror man sig kanske kunna slinka ur greppet.

Den fråga som vi tagit upp i vår motion är orimligheten i att en enskild arbetstagare skall vänta två år innan han över huvud taget får gå till domstol för att få sin ledighetsansökan prövad. Det har vi sagt är orimligt. Där behövs en ändring. Vi vill anpassa lagen till de förhållanden som gäller i övrigt på det fackliga området. Jag vill fråga herr Fagerlund: Är det här en känslig punkt? Vill herr Fagerlund med sin tystnad på denna punkt måhända medge att det behövs en ändring i detta avseende. Det skulle jag i så fall vara tacksam för, men då tycker jag att herr Fagerlund skulle säga det.

Att vi därtill vill ge samma rätt till en arbetsgivare som till en arbetstagare när det gäller att nyttja det instrument som samhället har givit i form av domstolsprövning, tycker jag är en så självklar liberal, för att inte säga allmänmänsklig sak, att den knappast behöver ifrågasättas. Det gör man ju inte heller i lagen, eftersom man där i fråga om tvister angående tillämpningen av lagen eller avtal som trätt i lagens ställe fastställer det tolkningsföreträde som framgår av 11 §, nämligen att den berörda lokala arbetstagarorganisationens mening skall gälla till dess att tvisten har slutligt prövats. Det betyder, herr Fagerlund, "slutligt prövats i domstol". Detta är en rimlig liberal rätt, och den tror jag inte vi behöver diskutera. Men att vissa arbetstagare skall behöva vänta två år innan de får möjlighet att påbörja den utbildning som de har begärt ledighet för, menar jag är orimligt. Emellertid är det möjligt att jag kan få tolka herr Fagerlunds tystnad på det sättet att det finns en liten springa på dörren som vi kanske tillsammans kan öppna och på så sätt få ett bättre förhållande.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund tog upp vår syn på arbetsdomstolen och menade att vi satte större tillit till arbetsdomstolen än till den fackliga organisationen. Detta måste jag bestämt tillbakavisa. Jag vill påstå att herr Fagerlund talar mot bättre vetande när han säger något sådant. Han känner med all säkerhet till vår ståndpunkt i samband med tidigare behandling av lagförslag om arbetsrättstvisters lösande, då vi yrkade ett helt nytt rättsförfarande.

Att vi nu i vår motion och reservation yrkar att den enskilde skall ha möjligheter att gå till domstol redan efter sex månaders väntetid är naturligtvis delvis betingat av att det finns arbetsplatser där facklig organisation saknas. Då läggs hela bestämmanderätten på arbetsköparen att först efter två respektive ett år få frågan prövad. Det finns ju också olika slag av fackföreningar. En del är starka, och där behöver man inte hysa några större farhågor för att denna fråga inte skall kunna skötas på ett riktigt sätt. Men det finns också svaga fackföreningar – fackföreningar som har fastnat i en stark samarbetsideologi och som skulle kunna fatta beslut som över huvud taget inte sammanfaller med den enskildes uppfattning i fråga om rätt till ledighet för studier. Det är på grund av de synpunkterna som vi vill ha denna rätt skyddad i lag.

När det sedan gäller tre respektive sex månader i fråga om arbetsköparens rätt att uppskjuta ledighet för studier anser vi att vi har haft förtroende för fackföreningarna eftersom LO och flera fackförbund har uttalat sig för två, tre eller fyra månader. ABF, som måste betraktas som arbetarrörelsens studieförbund, anser att sex månader är för lång tid och föredrar två respektive tre månader. SAF däremot har begärt att ledigheten skulle få uppskjutas sex till tolv månader. Propositionen tillgodoser således SAF:s yrkande och inte den fackliga rörelsens.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Nordgren först: Jag har aldrig sagt att det hade varit bra om lagen uppskjutits till den 1 juli. Jag sade att det hade varit önskvärt att man haft litet längre tid på sig, men jag anser att det är viktigt att lagen träder i kraft redan från den 1 januari så att den kommer i full tillämpning den 1 juli.

Sedan är jag fortfarande lika överraskad av att herr Nordgren inte har någon som helst reservation om de små och medelstora företagen. Han säger att man borde haft ett uppskov. Kanske det är på det viset att om man bara skjuter på denna fråga tillräckligt länge, så klarar man sig en tid till. Intresset kan inte vara särskilt stort.

Herr Ekinge har en fantastisk polemiseringskonst. Han sade att jag försöker kringgå problemet och att jag tog upp en annan fråga. Det hade varit intressant om herr Ekinge pekat på någonting av det jag har talat om som inte är med i er reservation. Jag har tagit upp de följder som ni pekat på i reservationen. Ni säger att ni skjuter fram den enskilde arbetstagaren, men faktum är att ni tar ifrån arbetarorganisationerna deras

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

beslutanderätt. Det är ett faktum som ni inte kommer ifrån, och jag kan inte begripa hur detta hänger ihop med ert tal om närdemokrati.

Sedan detta med arbetsdomstol, herr Hallgren. Det är just kunskapen om vad ni förut har sagt som gör mig betänksam. Jag frågar än en gång: Är det de fackliga organisationerna som är så dåliga? Ja, herr Hallgren säger ju att det finns vissa starka fackliga organisationer som klarar det här. Sedan finns det en massa svaga organisationer som inte kan ta ansvaret och beslutanderätten. Det påståendet får stå för herr Hallgrens räkning. Jag känner inte till något sådant utan anser att den svenska fackföreningsrörelsen är den starkaste som finns. Det är därför vi kan lägga dessa uppgifter på fackföreningarna.

Men jag kan ge herr Hallgren ett erkännande, och det är att man alltid kan diskutera om det skall vara 6 och 18 månader eller 4 och 16 eller vilka tal som helst. Men jag vill säga: Ta inte ifrån fackföreningarna bestämmanderätten. De är så starka att de klarar den.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Först säger herr Fagerlund att jag inte har reserverat mig speciellt för de mindre och medelstora företagen. Men, herr Fagerlund, vi har avgivit ett sakligt remissyttrande, och vi hade verkligen förväntat oss att regeringen hade tagit något mera hänsyn till den vid utformandet av propositionen. När man talar så väl om de mindre och medelstora företagen i andra sammanhang, på olika sammankomster, t. ex. i Göteborg eller Västerås eller var det nu kan vara, tycker jag att det hade varit önskvärt att man verkligen tagit denna hänsyn både i detta och i många andra fall.

Under det gångna året har vi ungefär var fjortonde dag fått en ny lag att rätta oss efter utan att man i respektive lagar tagit nämnvärd hänsyn till de påpekanden som gjorts från vårt håll.

När det gäller dagen för ikraftträdandet, herr Fagerlund, vill jag säga att hade man ägnat litet mera tid och intresserat sig något mer för utbildningsarbete innan denna lag skrevs, kanske man rent av bl. a. hade kunnat undvika det som utskottet måste ta upp på s. 15 i betänkandet, där vi som herr Fagerlund själv sade gjort en viss justering.

Slutligen kanske jag får uttala den förhoppningen att vi skall få ett något lugnare år när det gäller nya lagar så att vi inte var fjortonde dag skall få en ny lag även nästa år. Vi behöver faktiskt inom näringslivet och inte minst inom den sektor som jag representerar en liten paus vad beträffar nya lagar. Vi måste hinna sätta oss in i de många nya lagar som vi redan fått, få dem att fungera och kanske så småningom - under kommande riksdag - få justering på de punkter där lagarna inte är utformade så att det blir samma möjligheter för det lilla företaget som för det stora att driva sin verksamhet.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund berömmar oss i folkpartiet för vårt arbete

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

med närdemokratin, och det tackar jag givetvis för. Det är inte bara herr Fagerlund som har uppfattat värdet av vårt arbete för närdemokratin. Jag lovar att vi skall fortsätta.

Även det vi nu diskuterar, herr Fagerlund, är ett bra uttryck för när-
demokrati. Vad är bättre närdemokrati än när den enskilda människan
får litet mera inflytande, litet större möjligheter att påverka sin egen
situation och bättre möjligheter att bedöma om man skall utbilda sig
eller inte? Det är det frågan gäller, och det ligger helt i linje med vårt
krav på närdemokrati.

Så tycker herr Fagerlund att jag har en fantastisk argumentationsför-
måga när jag frågar om herr Fagerlund anser att två år är en lämplig
väntetid. Det är bara det jag efterfrågar. Herr Fagerlund har två gånger
haft möjlighet att svara och har dessutom ytterligare en möjlighet. Därför
vill jag till sist upprepa frågan: Tycker herr Fagerlund att det är bra
att den enskilde arbetstagaren skall vänta i två år innan han har möjlighet
att över huvud taget få någon prövning av sin hemställan om ledighet
för studier? Är det bra? Det är den fråga jag har ställt, och den står
fortfarande obesvarad.

Herr HALLGREN (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är lätt, herr Fagerlund, att med bara några få ord-
vändningar ändra på vad man har sagt. Jag sade inte att det finns en
massa svaga fackföreningar och några starka: jag sade att jag är säker
på att där fackföreningarna är starka kommer de att klara den här frågan,
men det finns också ställen där fackföreningarna är svaga, och där kom-
mer det inte att gå så bra. Det är litet skillnad på det.

Eftersom herr Fagerlund inte riktigt har förstått vårt ställningstagande
till arbetsdomstolen vill jag ytterligare redogöra för det. Vi har begärt
ett helt nytt rättsförfarande när det gäller lösande av tvister på arbets-
platser, och i det sammanhanget kommer också denna lagstiftning att
inneslutas. Det innebär alltså att det alltid skall finnas överklagningsrätt:
det finns inte i arbetsdomstolen. Det innebär vidare att frågan skall hand-
läggas på ort i det län där man är bosatt, så att man slipper åka 150
mil för att få saken prövad. Dessutom innebär vårt krav i denna fråga
att alla arbetare skall ha kostnadsfri rättegång i alla frågor som berör
tvister i arbetslivet. Då är det alldeles klart att vi har underkänt ar-
betsdomstolen som rättsinstans och menar att man skulle ha någonting
helt nytt. Därför borde vi naturligtvis inte pådyvlas att vi sätter större
tillit till arbetsdomstolen än till fackföreningarna. Vi har ju yrkat på ett
helt nytt rättsförfarande, som innebär slopande av arbetsdomstolen.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekinge säger att jag berömmar folkpartiet för när-
demokrati. När jag nämner att folkpartiet bedriver en propaganda om-
kring närdemokrati, som jag inte begriper ett enda dugg av, tar han
det tydligen som direkt beröm.

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Nu menar herr Ekinge att folkpartiets reservation är ett bra uttryck för närdemokrati. Jag upprepar vad jag sade: Skall det bli linjen i företagsdemokratin, då förstår jag vad ni menar med närdemokrati. För vad föreslår herr Ekinge i motionen, och även moderaterna? Jo, den enskilde får ingenting att säga till om mot arbetsgivaren. De sex månaderna står kvar. Men arbetstagaren skall inte kunna lita på att hans egen organisation beviljar ledigheten och avgör frågan med all den rättvisa som är möjlig. Det är uttrycket för folkpartiets närdemokrati, har herr Ekinge sagt här i dag. Ingen makt för den anställde mot arbetsgivaren, men makt mot organisationen skall han kunna ha.

Jag sade till herr Hallgren att man kan diskutera 6 och 18 månader och det blir tillsammans 2 år. Jag sade också att man kan ta 4 och 16 månader. Vad jag vill poängtera är emellertid att fackföreningen här har fått möjlighet till ett verkligt inflytande. Om det sedan skall vara dessa 16 eller 18 månader kan alltså diskuteras.

Så till herr Hallgrens resonemang om starka och svaga fackföreningar. Om det finns svaga fackföreningar, herr Hallgren, kan vi inte gemensamt försöka att göra dem starka? Den här lagen ger ju företräde för fackliga studier. Kan vi inte komma överens om att det också är ett led i strävandena att, om det eventuellt finns svaga fackföreningar, göra även dem starka? Jag litar på att de svenska fackföreningarna klarar lagen bra, till bättnad för de anställda i företagen.

Herr talmannen anmälde att herrar Ekinge och Hallgren anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag vill inleda med att slå fast att inrikesutskottet i den övergripande frågan om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning står förhållandevis enigt. Det har också utskottet beskrivit genom att i inledningen av betänkandet framhålla: "Utskottet hälsar med tillfredsställelse att Kungl. Maj:t nu lägger fram ett lagförslag som tillgodoser det grundläggande kravet från arbetstagarna om rätt till ledighet för studier."

Däremot råder det delade meningar i vissa detaljfrågor och om tidpunkten för lagens ikraftträdande. Vi från centern har till alla delar biträtt propositionens förslag om rätt för anställd till ledighet för utbildning. Det enda undantaget gäller det initiativ som utskottet begagnat sig av beträffande motionens förslag om arbetstagare som avbryter sin utbildning och vill återgå till sin gamla arbetsplats. Utskottets vice ordförande har ju redovisat den ändringen, och jag skall inte upprepa det. Jag skall inte heller gå in så mycket på motionens enskildheter. Utskottets ordförande har också redovisat vad vi som företrädare utskottsmajoriteten har haft för synpunkter när det gäller de motioner som fogats till utskottets betänkande.

Men på en punkt vill jag i alla fall deklarerat min åsikt, nämligen beträffande turordningsreglerna. Jag tror inte på den utveckling som be-

skrivits i reservationen 4. Reservanterna befarar att exempelvis en välutbildad person som önskar delta i facklig utbildning skall prioriteras före en långutbildad. Min uppfattning är densamma som herr Fagerlund tidigare har deklarerat, nämligen att de fackliga organisationerna inte kommer att föra fram överdrivna ledighetskrav. De känner säkert sitt ansvar när det gäller att fördela utbildningsutrymmet mellan de fackligt verksamma och de icke fackligt engagerade medlemmarna.

I detta sammanhang vill jag också understryka att den fackliga verksamheten inte drivs av sig själv. För att man skall kunna bedriva fackligt arbete krävs det kunniga representanter, och detta i sin tur kräver givetvis utbildning, som ger styrka och säkerhet åt den fackliga verksamheten.

En viktig och samtidigt, som jag tycker, förnuftig regel i lagförslaget är, som har poängterats här tidigare, den öppenhet lagen präglas av när det gäller tillämpningen. Lagen föreslås i betydande omfattning bli dispositiv, så att den genom kollektivavtal kan anpassas till förhållandena på olika arbetsplatser.

I den politiska debatten framhålls ofta från olika partiers sida nödvändigheten av att människan i sitt förhållande till arbetet känner att uppgiften är meningsfull. Jag vill därför betona det stora värde i vidaste bemärkelse som många arbetstagare kommer att uppleva genom sin nya möjlighet att förverkliga en kanske gammal dröm om utbildning eller studier. Det nya är just tryggheten att få återkomma till det arbete man tillfälligt lämnat. Jag tror att denna nya möjlighet känns mycket meningsfull för många arbetstagare. Jag tror också att rätten till ledighet för studier innebär en möjlighet för väldigt många i arbetslivet att förverkliga önskemål om personlig utveckling. Denna lag kommer av många människor att upplevas som en stimulans i arbetslivet.

Man skall visst inte blunda för att det kan uppstå tillfälliga problem på vissa enskilda arbetsplatser. Mitt intryck av lagförslaget är dock att hela arbetsmarknaden – då räknar jag in såväl arbetstagare som arbetsgivare – kommer att få nytta av lagen i framtiden.

Herr talman! Med detta korta anförande har jag velat ge till känna centerns ståndpunkt i fråga om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning, och jag ber att få yrka bifall till inrikesutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är litet förvånad över att herr Stridsman och därmed – föreställer jag mig – centerpartiet, som i regel brukar säga sig vara mycket välvilligt inställt till de mindre och medelstora företagen, uttalar sådan tillfredsställelse över detta lagförslag, trots att de önskemål som framförts av de seriösa organisationerna på området inte har tillgodosetts.

Men jag begärde inte ordet närmast för att säga det, utan vad jag vill påpeka är att herr Stridsman liksom herr Fagerlund upprepade gånger sagt att man inte tror att det kan vara någon risk för att den fackliga utbildningen här skulle favoriseras på något sätt. Det har jag också sagt

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Lag om arbetstagar s rätt till ledighet för utbildning

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

– jag har fullt förtroende för fackföreningarna. Men då frågar man sig: Varför skall det skrivas in i lagparagrafer att man skall favorisera dem? Den frågan vore det intressant att få svar på.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inleda med att än en gång citera vad utskottet säger – något som alltså även herr Nordgren står bakom. Det heter överst på s. 9 i betänkandet: "Utskottet hälsar med tillfredsställelse att Kungl. Maj:t nu lägger fram ett lagförslag som tillgodoser det grundläggande kravet från arbetstagarna om rätt till ledighet för studier."

Det är med utgångspunkt i detta som jag utvecklat centerns syn på frågan. Och jag måste säga att det är inte på det här området, herr Nordgren, som vi från centern menar att vi kan förbättra klimatet för småföretagsamheten i landet. Nej, det är inte genom att bromsa utbildningsmöjligheterna för de anställda som företagarna får det bättre. Vår linje när det gäller att stimulera företagsamheten är att föra en aktiv näringspolitik som förbättrar förutsättningarna för speciellt småföretagen. Jag kan nämna kredit- och investeringspolitik, produktionsrådgivning, hjälp till utveckling av nya produkter, stöd till teknisk utveckling och forskning, exportfrämjande åtgärder, företagartutbildning och stöd till företagarföreningar.

Att det behövs förstärkningar i alla dessa hänseenden råder det väl enighet om mellan oss och herr Nordgren. Men vi anser absolut inte att man skall bromsa möjligheterna för de anställda att få den ledighet för utbildning som det här gäller.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Stridsman sade att vi vill bromsa utbildningsverksamheten, men det är inte fråga om det. Utskottet har ju skrivit, och jag själv inledde mitt första anförande med att säga detsamma, att det är berättigat och önskvärt att vi får en sådan här lag. Syftet med den är gott.

Men lagen skall kunna tillämpas även av de arbetskraftsintensiva mindre och medelstora företagen. Jag föreställer mig att herr Stridsman, som har sysslat så mycket med småföretagsamhet, förstår vilka problem som uppstår när man t. ex. på en bilverkstad med tio anställda mister sin verkmästare under viss tid. Då får man svårt att klara sig, eftersom det sannolikt inte går att genast få tag i annan kunnig arbetskraft för en begränsad tid. Herr Fagerlund har tidigare framhållit att det är problem med den väl utbildade arbetskraften i dag.

Eller vi kan se på en tandläkare som blir av med sin tekniker. Var skall han få tag på en ny tekniker för kortare eller längre tid. Här i Stockholm går det kanske, där det finns laboratorier, men det går inte ute i landsorten eller i de områden vilkas talan herr Stridsman så ofta för. Där kan det bli problem. Och det är de problemen som jag har tagit upp i min motion och försökt tala för här i dag. Vi har också tidigare

i vårt remissvar till denna proposition pekat på de problemen.

Inte minst med tanke på den välvilja som regeringen och talesmän för partierna då och då på möten och i andra sammanhang visar den mindre företagsamheten har vi velat få lagen justerad på några punkter, så att den kan komma också småföretagarna till godo.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade ju i mitt huvudanförande att det kan uppstå vissa svårigheter. Jag erkänner det. Men jag kan inte bortse från helheten i lagförslaget. Den ger de anställda en möjlighet som många kanske har gått och drömt om under ett långt arbetsliv, nämligen att kunna ta ledigt och förkovra sig. Att kunna göra det med bibehållen trygghet är en dröm som de nu kan förverkliga. Här kan det kanske också vara fråga om personlighetsutveckling, och det är något som i varje fall vi från vårt parti inte vill gå emot.

Sedan var det ett intressant exempel detta med verkmästaren som tar ledigt. Men, snälla herr Nordgren, inte känner sig väl en verkmästare vid ett litet företag livegen! Det går inte att tvinga honom att stanna kvar. Han slutar väl ändå. Det blir ju kontentan av det hela. Dessutom kan den där småföretagaren kanske få tag på en annan verkmästare som har just den utbildning det gäller, och då kan ju företaget dra nytta av den. Vi får inte bara se på minusfaktorerna i detta fall. De människor som utbildar sig kommer ju tillbaka till arbetslivet. Om de inte kommer till sin tidigare arbetsgivare, så kommer de till en annan, och då kan denna nya arbetsgivare dra nytta av den utbildning som vederbörande har genomgått.

Herr TRÄFF (m):

Herr talman! I motionen 1938 har herr Andersson i Örebro och herr Gustafsson i Stenkyrka samt jag själv hemställt om att den lag som vi i dag kommer att anta skall träda i kraft den 1 juli nästa år, alltså inte redan vid instundande årsskifte. Ett liknande yrkande finns i herr Nordgrens motion 1937.

Huvudmotivet för vår motion har varit att ge arbetsmarknadens parter skäligt rådrum för förhandlingar på såväl central som lokal nivå i syfte att genom kompletterande kollektivavtal göra lagen lättare att praktiskt tillämpa. Jag är angelägen om att understryka att detta motiv i sin tur vilar på vår i grunden mycket positiva inställning till lagens syfte, och jag vågar tro att kammarens ärade ledamöter har klart för sig att det inte föreligger några som helst principiella olikheter i uppfattningar mellan parterna på arbetsmarknaden rörande behovet av god utbildning både före och under de yrkesverksamma åren.

När det gäller att infoga särskilt längre avbrott i yrkesverksamheten för studier uppstår, naturligt nog, en del praktiska problem ute i företagen. Somliga av dem har redan antytts, en del av dem t. o. m. redovisats ingående från kammarens talarstol redan tidigare i dag.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Vi har i vår motion inte tagit upp dessa problem, även om vi genom personlig erfarenhet av verksamhet inte minst i mindre företag har goda grunder för uppfattningen att den aktuella lagen verkligen behöver introduceras hos alla berörda parter med stöd bl. a. av rekommendationer och anvisningar som är säkert förankrade i överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna. Därtill kommer att man i flera fall har anledning att träffa kollektivavtal – lagen är i vissa delar dispositiv.

Vi som väckt motionen 1938 tycker alltså att vi har goda grunder för vår uppfattning att det bästa sättet att åstadkomma de erforderliga möjligheterna till anpassning av lagen efter de olika förhållanden som råder inom skilda företag i olika branscher är att man väntar en smula med ikraftträdandet. Inrikesutskottet har emellertid inte ansett sig kunna acceptera vårt yrkande i detta avseende, även om utskottet säger sig ha förståelse för vår uppfattning. Även det har jag tyckt mig förnimma i den tidigare debatten. Det är kanske därför, herr talman, med viss förvåning jag noterar att denna i och för sig välvilliga inställning inte tagit sig uttryck i ett tillmötesgående av vårt yrkande.

Jag vill gärna i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på en anmärkning sist i lagtexten som lyder: "Kollektivavtal, som avses i 2 § andra stycket, 9 § andra stycket och 12 § andra stycket, kan ingås före ikraftträdandet." Det kan väl knappast ha föresvävat lagskrivaren att det stadgandet endast skulle avse ett par bråda helgveckor.

Utöver de argument som redan har framförts vill jag peka på att under den kommande våren äger förhandlingar rum mellan arbetsmarknadsorganisationerna, både centralt och förmodligen förbundsvis. I många avtal ingår det bestämmelser om utbildning. Det är därför helt naturligt att man i samband med denna så att säga ordinarie avtalsrevision även tar upp utbildningsfrågorna. Det passar då naturligtvis utomordentligt bra att ta med även de moment som tillkommer genom den nu föreslagna lagen. Jag tycker det är ett mycket gott skäl för att vänta med ikraftträdandet till halvårsskiftet.

Jag tycker också att det är självklart att det vuxenstudiestöd som bygger på SVUX:s och FÖVUX:s förslag, som förmodligen kommer att behandlas här i riksdagen i vår och som också har apostroferats här tidigare i dag, måste beaktas i mycket stor utsträckning av parterna, både i förhandlingsarbetet och i informationsverksamheten. Jag tycker att jag har funnit ett alldeles färskt stöd för den uppfattningen i den skrivelse som LO och TCO i början av den här månaden ingav till chefen för arbetsmarknadsdepartementet med begäran om medverkan: dels ville man ha informationsbroschyrer utarbetade, dels ville man ha pengar för information, huvudsakligen i form av konferenser. Jag förstår det behovet, och jag tycker att det ytterligare understryker önskan om rådruum innan lagen slår igenom med full kraft.

Utskottet motiverar sitt fasthållande vid ikraftträdandet den 1 januari 1975 – trots förståelsen för vårt uppskovsyrkande – med att arbetsgivaren har ett avgörande inflytande på ledighetsfrågan under den första tiden

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

och att det bör ge rådrum för förhandlingar. Det är kanske just det, herr talman, som inger mig en del speciella bekymmer. Jag tycker nämligen att det, inte minst ur psykologisk synpunkt, vore mycket olyckligt om arbetsgivaren måste utnyttja sin uppskovsrätt enbart för att ge parterna rådrum för att lösa en del aktuella förhandlingsproblem. Det finns ju tillfällen när man av olika skäl anser sig nödsakad att säga nej i sådana förhandlingssammanhang – dock inte i så många fall som i den allmänna debatten görs gällande – men just här är det mycket olyckligt att behöva framstå som nej-sägare. Det är verkligen inte något ensidigt partsintresse att den här lagen skall kunna sättas i funktion på ett sätt som gagnar alla berörda parter.

Jag beklagar därför att det inte tycks bli möjligt att få det rådrum som behövs, men jag vill inte gärna ge upp hoppet ännu utan yrkar, herr talman, bifall till reservationen 6.

Fru ÅSBRINK (s):

Herr talman! Förslaget till lag om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning inrymmer klara bestämmelser om vad som gäller för den händelse arbetsgivarparten åsidosätter sina förpliktelser. § 13 fastslår entydigt skadeståndsansvar i sådana fall. Däremot saknas i detta i övrigt så positiva och värdefulla lagförslag motsvarande ansvarsbestämmelse för arbetstagarsidan. En del remissinstanser har också påpekat detta som en brist. Bland dem märks UKÄ, som ifrågasätter om inte en ömsesidig skadeståndsskyldighet borde fastställas, detta för att värna en rätt tillämpning av lagen. En av våra hovrätter efterlyser likaledes ömsesidighet för parterna.

Herr talman! Lag skall gälla för alla och envar. Först då lag utgår från att alla eller ingen kan bryta mot den, först då den inte tar sikte på någon enskild eller någon grupp som är mer benägen än andra att bryta mot dess bestämmelser, äger lagen den allmängiltighet och skapar den likhet inför lagen som vårt rättsmedvetande kräver skall vara grundprincipen i vårt samhälle.

Departementschefen, som tar upp frågan om skadeståndsansvar, talar endast i allmänna ordalag om att i det fall enskild arbetstagare använder den erhållna ledigheten till annat än studier torde "avsaknaden av allmänna regler i lagförslaget leda till att allmänna rättsregler om kontraktsbrott i anställningsförhållanden blir tillämpliga" och åberopar samtidigt "det inflytande som utövas av arbetskamrater eller fackförening", som skulle göra sanktionsmöjligheter mot en arbetstagare tämligen överflödiga.

Det måste sägas vara något av en logisk kullerbytta att över huvud taget i detta sammanhang påpeka att dåliga studieprestationer inte torde kunna domstolsprövas. Det är det argument som också utskottet i sin tur använder mot mitt motionsyrkande. Men, herr talman, att vara obegåvad eller på annat sätt otillräcklig är inte brottsligt; att vara oförmögen att effektivt tillgodogöra sig en studiekurs är ingalunda heller ett be-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

drägligt beteende. Uppger däremot någon ett studiemål och därefter utnyttjar sin ledighet till någonting annat, då blir det fråga om bedrägeri. Det är i sådana fall, menar jag, som det allmänna rättsmedvetandet och lagens integritet kräver att samma ansvar åligger alla och klart bör komma till uttryck i lagens bestämmelser för båda parter.

För mig framstår detta som en självklarhet utifrån respekten för lagens opartiskhet och utifrån känslan av hur farligt det i längden är om ens skuggan av en misstanke för partiskhet kan falla över lagens bestämmelser. Därför skulle det enligt min mening, herr talman, ha varit lyckligt och båda parter värdigt om deras ömsesidiga ansvar klart hade utsagts i lagens paragrafer.

Mot ett enhälligt utskott faller emellertid en enskild motionärs mening utan vidare till marken. Jag nödgas därför, herr talman, avstå från att framställa något yrkande.

I detta anförande instämde herr Oskarson (m).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Inledningsvis vill jag understryka värdet av rätten till ledighet för studier. Jag ställer mig självfallet bakom lagstiftningen, även om det hade varit lyckligast att hela frågan lösts avtalsvägen. Tyvärr lyckades inte parterna med detta. Jag är ganska övertygad om att ett avtal inte hade blivit behäftat med några av de små brister som lagförslaget ändå har men som man väl, hoppas jag, så småningom kan rätta till.

Jag har märkt att en hel del människor har fått för sig att först den 1 juli i år fick vi svenska löntagare en tillfredsställande trygghet i jobbet. Den Åmanska trygghetslagstiftningen som trädde i kraft den 1 juli i år, har ökat tryggheten i jobbet. Det är vi överens om. Men det är viktigt att människor också är medvetna om att det inte räcker med lagstiftning. Vad hjälper det med en lag om inte det svenska näringslivet går bra? En trygghetsgaranti är med andra ord det företag, stort eller litet, som går bra, som går med vinst.

Men utöver ett vinstgivande svenskt näringsliv och en trygghetslagstiftning av den art som vi har fått krävs något mer. Jag tänker på den personalpolitik som skall vara gällande på respektive arbetsplats. Jag tänker inte här på den gamla sortens personalpolitik, som dock fanns på sina håll för en hel del år sedan. Det var oftast en personalpolitisk policy som bestämdes av arbetsgivaren ensam. I och för sig kunde den säkerligen vara bra. I dag bör emellertid ett personalpolitiskt program för de anställda på en arbetsplats förankras, icke minst ansvarsmässigt, bland de anställda genom att de lokala parterna utformar programmet gemensamt. Jag har själv varit med om att på detta sätt utforma personalpolitiken i det företag där jag är anställd.

Jag vill gärna understryka att det mest betydelsefulla med vårt personalpolitiska program inte är programskriften som sådan utan det sätt

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

på vilket den tillkommit. Det ligger ett värde i att båda parter i fortsättningen känner ansvar för personalpolitiken och verkar för att den hålls levande.

Det är viktigt att parterna gemensamt diskuterar och fastställer de personalpolitiska principerna, som ytterligare stärker tryggheten i jobbet. Jag tänker på exempelvis personalutveckling, planerings- och utvecklingssamtal, introduktion, information och utbildning. Den människa som har utbildning har självfallet större trygghet än den som inte har utbildning. Men den människa som bygger på sin utbildning, som ständigt utvecklar sig själv, ökar ytterligare tryggheten i jobbet. Han eller hon skapar därmed en handlingsberedskap som är av värde för alla parter, om tillgången på arbete skulle minska.

Låt mig också få markera att jag utöver denna trygghetsaspekt, som utgör ett stöd för förslaget om lagfäst rätt till ledighet för studier, också utgår från principen att alla människor vill ha ett engagerande arbete. Ja, men det är väl självklart, säger mina kolleger i kammaren. Nej, det är inte det. Det finns faktiskt fortfarande folk i arbetslivet som inte delar den uppfattningen.

Det stod för övrigt att läsa i en skrift om arbetsdemokrati, som utkom för några år sedan, att utgångspunkten var att de flesta människor vill ha ett engagerande arbete. Man menade alltså att det fanns en grupp människor på arbetsplatsen som inte ville ha ett engagerande arbete.

Man kan då fråga sig: Vad gör vi med dem? Ja, en del av oss rycker på axlarna. Jag för min del anser – och jag är övertygad om att alla mina kolleger i kammaren delar min uppfattning – att man måste utgå från att alla människor vill ha ett engagerande arbete.

Men vi är också medvetna om att en del av våra arbetskamrater ute på arbetsplatserna runt om i landet inte fått en lyckosam start eller utvecklande uppväxtförhållanden eller att de har råkat ut i andra svårigheter, som gör att själva det vardagliga jobbet upplevs som mer eller mindre meningslöst.

Har man den av mig deklarerade uppfattningen, har man ytterligare anledning inte bara att hälsa lagstiftningen välkommen utan också att hoppas att vi framöver, med hjälp av principerna i denna, skall nå även de här människorna på arbetsplatsen med den utbildning som vi hittills inte har nått dem med. Detta är av stort värde framför allt för den enskilde men också för arbetslaget på arbetsplatsen, för företaget och för samhället.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I det mycket omfattande utredningsarbete som nu slutförts beträffande vuxenutbildningen – av SVUX, FÖVUX, KAMU och en departementsgrupp angående ledighet för studier – har klarlagts att en utbyggnad av vuxenutbildningen också kräver reformer i arbetslivet. Det gäller att få fram en information till arbetstagarna om befintliga utbildningsmöjligheter och att skapa något slags ersättning för förlusten av arbetsförtjänsten. Det gäller att åstadkomma en koppling mellan ar-

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

betslivet och utbildningsväsendet för att få fram ett utbildningsutbud som till form, innehåll och omfattning svarar mot arbetstagarnas behov. Sist men inte minst gäller det att skapa regler för att lösgöra den enskilde ur produktionen så att han kan genomföra sina studier.

Det är vad ärendet i dag gäller. Och att dessa frågor av den fackliga rörelsen bedöms såsom angelägna visas av den stora aktiviteten och de initiativ som tagits av LO och TCO. Härav följer också att något uppskov med lagens ikraftträdande inte kan komma i fråga.

När reformerna i arbetslivet skall förverkligas är det enligt min mening helt klart att vi måste repliera på de fackliga organisationerna. Den enskilde arbetstagaren har inte möjlighet att själv bevaka sina intressen i detta sammanhang eller fullgöra nödvändiga samordnande insatser. Alternativet till den fackliga organisationen är därför att arbetsgivaren liksom hittills fullgör dessa uppgifter. Det är naturligtvis helt oacceptabelt, därför att vi vill ha vuxenutbildningen inriktad på att i första hand stödja den enskilde individen, hans ställning i arbetslivet osv. och inte primärt tillgodose arbetsgivarens intressen. En samverkan mellan arbetsliv och vuxenutbildning kräver sålunda en vidgad företagsdemokrati och en satsning på de fackliga organisationerna.

Det är mot den här bakgrunden med stor förvåning som jag har läst herr Ekinges m. fl. motion. Motionärerna vill försvaga fackets möjligheter att ta på sig ett ansvar för tillämpningen av ledighetslagen genom att kräva att den enskilde skall kunna omedelbart överklaga den lokala fackföreningens tillämpning i domstol. Herr Ekinge vill också ge arbetsgivaren samma rätt. Förstår inte herr Ekinge att detta skulle omöjliggöra en konsekvent tillämpning av lagen och t. o. m. kunna sätta den helt ur spel? Emellertid måste man misstänka att här ligger någonting annat bakom motionen. Herr Ekinges parti har över huvud taget svårt att medverka till att ge de fackliga organisationerna en ställning när det gäller utbildningsfrågorna.

I debatten här i kammaren i dag har herr Ekinge sagt att hans förslag om ledighetens förläggning är ett uttryck för en liberal ståndpunkt. Jag kan ge herr Ekinge rätt i att det är en gammal manchesterliberal tanke att den enskilde arbetstagaren klarar sig bra utan de fackliga organisationerna. Men den synen på den enskilde och fackföreningen trodde jag att t. o. m. herr Ekinge hade övergivit. Jag kan emellertid konstatera att åtminstone de synpunkter herr Ekinge här anfört i flera avseenden sammanfaller i flera avseenden väl med arbetsgivarnas.

Ett annat exempel på att folkpartiet har svårt att medverka till att ge de fackliga organisationerna en ställning när det gäller utbildningsfrågorna är att inget parti så konsekvent som folkpartiet har bekämpat U 68:s förslag om att de fackliga organisationerna skall ha ett inflytande i högskolans beslutande och planerande organ. Folkpartirepresentanten i den parlamentariska U 68-beredningen hänvisar arbetstagarrepresentanterna till medverkan i tillfälliga arbetsgrupper och vill inte släppa in dem i styrelser och nämnder. På en TCO-konferens nyligen yttrade folk-

partiets representant att den fackliga organisationen väl kunde få delta i utbildningsdebatten men inte vara med och fatta beslut.

Vad är nu detta? Anser folkpartiet att fackföreningarna inte har med utbildningsfrågorna att göra vare sig i arbetslivet eller i utbildningsväsendet? Är man inom folkpartiet rädd för fackliga organisationer? Är det fråga om en modig uppföljning av folkpartiets s. k. antikorporativistiska linje? Hur stämmer detta med folkpartiets övriga agerande i inflytandefrågorna? Vi får kanske svaret när arbetsrättskommitténs betänkande snart skall behandlas, bl. a. ute på arbetsplatserna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Folkpartiet har länge och ihärdigt arbetat för utbildningen, på alla områden. När därför herr Gustafsson i Stockholm vid debattens slut tar till orda på det sätt han gjorde, ställer jag mig litet undrande: Har han inte kunnat eller inte velat följa med i debatten?

Den fråga som vi i det här sammanhanget har tagit upp – det har jag tidigare klargjort – är en fråga om den enskilda människan i en situation där det inte finns avtal. Det är alldeles klart att den människan är utlämnad till att vänta i två år på en domstolsprövning. Att från den utgångspunkten ta upp en diskussion om vår syn på det fackliga jobbet är helt orimligt, det måste var och en inse.

Jag är medveten om att de flesta människorna ute på jobben klarar sig bättre *med* facket än *utan* facket. Varje annan uppfattning skulle strida mot den grundläggande principen för mitt arbete som ombudsman i TCO:s näst största förbund. Det skulle vara att förneka sig själv på ett sätt som jag inte tror att ens herr Gustafsson i Stockholm vill mena.

Alldeles självklart anser vi att den lag om rätt till tjänstledighet för utbildning som riksdagen nu skall fatta beslut om är bra. Det har jag understrukit från början av denna debatt, och det står vi alla inom folkpartiet bakom. Kravet på att den enskilde skall ha möjlighet att påverka sin situation tidigare än två år efter det att han lämnat in sin ansökan om ledighet för utbildning, stämmer med vår uppfattning om det angelägna i att människor i vårt samhälle bereds vidgade möjligheter till återkommande utbildning. Vi är anhängare av synsättet att man måste så långt det är möjligt och så länge det går varva utbildning och arbete. Detta är vad vi menar också med motionen och reservationen, och det är de hinder som lagen eventuellt kan lägga för den utvecklingen som vi har velat få bort.

Herr Gustafsson i Stockholm frågade om vi från folkpartiets sida inte anser att de fackliga organisationerna bör ha någonting med utbildningen att göra. Jo, det är ju vår grundläggande uppfattning. På den punkten finns det ingen åtskillnad mellan vår uppfattning och den uppfattning som kommit till uttryck från TCO, från LO, från SACO. Vi vill även i fortsättningen vara med och trycka på. Skulle herr Gustafsson i Stockholm känna det obehagligt att vi vill ställa upp vid hans, vid TCO:s

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

och vid de andra fackliga organisationernas sida, då är herr Gustafsson mera att beklaga än någon annan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Strindberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Nordgren och Strindberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	276
Nej	-	43
Avstår	-	5

Punkterna 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 8

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av herr Nordgren m. fl. samt 3:o) reservationen nr 3 av herr Hallgren, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Ekinge begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Hallgren begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 8 antar reservationen nr 2 av herr Nordgren m. fl. röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 73
Nej - 22
Avstår - 228

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nordgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 234
Nej - 87
Avstår - 2

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Nordgren och Strindberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Nordgren och Strindberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 46
Avstår - 1

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetst-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Lag om arbetsta-
gares rätt till
ledighet för
utbildning*

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 5 av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 305
Nej - 18
Avstår - 1

Punkterna 11 och 12

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Nordgren och Strindberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nordgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 31 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 6 av herrar Nordgren och Strindberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nordgren begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 275
Nej - 48
Avstår - 1

Punkterna 14 och 15

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 5 Höjning av grundbidraget till deltagare i arbetsmarknadsutbildning

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 32 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 jämte motioner.

Höjning av grundbidraget till deltagare i arbetsmarknads- utbildning

I propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75, bilaga 9, arbetsmarknadsdepartementet (s. 55–56) hade föreslagits att riksdagen skulle godkänna vad statsrådet Leijon förordat angående ändrade grunder för utbildningsbidrag.

Propositionens förslag innebar att grundbidraget till deltagare i arbetsmarknadsutbildning höjdes från den 1 januari 1975 med 40 kr. till 745 kr. för gift och 695 kr. för övriga. Kostnaden för bidragshöjningen beräknades till 9,2 milj. kr. under innevarande budgetår.

I detta sammanhang hade behandlats de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1970 av herr Jonsson i Alingsås (fp) samt

1974:1971 av herr Lorentzon m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen i anledning av propositionen 1974:170 på tilläggsstat I till riksstaten, bilaga 9, arbetsmarknadsdepartementet, under B. Arbetsmarknad m. m. beslutade att det i propositionen föreslagna grundbidraget vid arbetsmarknadsutbildning för samtliga elever, oavsett civilstånd, skulle utgå med 900 kr. per månad räknat från och med den 1 juli 1974 samt att kostnaderna för delprogrammet Arbetsmarknadsutbildning uppräknades med 92 000 000 kr. under innevarande år.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1974:1971 godkände vad i propositionen 1974:170, bilaga 9, förordats angående ändrade grunder för utbildningsbidrag,

2. att motionen 1974:1970 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Hallgren (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen i anledning av propositionen 1974:170, bilaga 9, och med bifall till motionen 1974:1971 skulle

dels godkänna vad reservanten anfört angående ändrade grunder för utbildningsbidrag,

dels till Arbetsmarknadsservice under elfte huvudtiteln för budgetåret 1974/75 – utöver tidigare anvisat belopp – anvisa ytterligare 92 000 000 kr.,

2. att motionen 1974:1970 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Eriksson i Arvika (fp) och Ekinge (fp).

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Inrikesutskottets betänkande nr 32 behandlar motionen 1971 från vänsterpartiet kommunisterna som föreslår en höjning av grundbidragen vid arbetsmarknadsutbildning till 900 kronor per månad. Detta yrkande är helt i linje med vad eleverna vid denna utbildning sedan länge har krävt.

Att leva på bidrag – för en vanlig människa av folket – det har dålig klang i Sverige. Bidrag kopplas gärna samman med socialbidrag och liknande. Den människa det här gäller är helt enkelt fattig, kan inte klara sig själv, är utslagen och därmed stämplad. Så vill gärna omdömet bli.

En väsentlig skillnad är det däremot då det gäller statligt stöd och bidrag på många miljoner kronor till de stora och rika bolagen med jättevinst. Då blir det t. o. m. stora rubriker i tidningarna, ty då gäller det storföretag, som har kammat hem rekordvinster, bl. a. genom att de har gjort många lönearbetare arbetslösa, som sedan hamnat på arbetsmarknadsutbildning. Bolagen har rationaliserat, och företagen har blivit mera vinstgivande för aktieägarna. Genom detta sitt handlande har de gjort sig förtjänsta av miljonbeloppen i bidrag från staten. I dag är dessa bolag landets största socialbidragstagare, och deras samhällseliga anseende är det bästa.

Annat är det för de många som samma bolag har gjort arbetslösa och som hamnar hos AMS på arbetsmarknadsutbildning. De skall ju också klara sig på bidrag, men deras samhällseliga anseende är inte detsamma som bolagens. Och varför? Jo, bidragen till eleverna vid arbetsmarknadsutbildning ligger i många fall under existensminimum. Även här ser vi uttryck för det klassamhälle vi lever i.

Arbetsmarknadsutbildning gäller ur produktionen utslagna människor, ungdomar som inte kunnat erhålla sysselsättning, över huvud taget folk som saknar arbete.

Här finns många som tidigare gjort sina insatser i produktionen men bortrationaliserats; de skall omskolas för annat arbete. Det kan bli omskolning många gånger. De har tidigare varit vana vid sin avlönning och en hygglig levnadsstandard, men märker nu plötsligt att de hamnat under existensminimum.

Varför bidrag och inte lön? Det är många som ställer sig den frågan. Möjligen kan det bero på att byråkraterna i den högre statliga administrativa apparaten, som lever väl avskilda från folkets livsföring, fick för sig att denna utbildning egentligen var en nedklassning. Här kunde det därför inte bli fråga om lön, även om produktivt arbete utfördes. Bäst var då att tillämpa beteckningen bidrag, och socialbidrag ändrades till grundbidrag. Det gällde ju människor som var utslagna. Sattes beteckningen bidrag, behövde inte ens existensminimum uppnås.

Om benämningen lön däremot hade tillämpats och lönen hade varit

förhållandevis lika låg som bidragen nu är, hade naturligtvis jämförelse gjorts med löneläget i övrigt. Detta hade givetvis skapat oro bland de vid arbetsmarknadsutbildning sysselsatta, och det var ju det byråkraterna ville förhindra.

Jag skulle redan inledningsvis vilja fråga inrikesutskottets talesman – eller kanske hellre fru statsrådet Leijon, som jag ser närvarande i kam-maren: Har bevekelsegrunderna varit dessa, som jag sökt att tolka dem?

Eleverna vid arbetsmarknadsutbildning vill givetvis ha lön, och hygglig lön, för sitt samhällsnyttiga arbete. De vill betala skatt i vanlig ordning och betraktas som andra löntagare i vårt land.

Nu är dock inte dessa förhållanden rådande. Det tillämpas fortfarande grundbidrag och mycket låga sådana. Därför ser dessa elever sig tvingade att kräva höjning av grundbidragen *nu*.

År för år har exempelvis arbetsmarknadsstyrelsen i sina petita till re-geringen äskat anslag för betydligt högre bidrag till de vid arbetsmark-nadsutbildning sysselsatta. Regeringen har varje år varit lika kallsinnig. Riksdagen har avslagit de enda motioner som har väckts – och de har kommit från vpk. År efter år har det varit likadant. I år har AMS inga yrkanden alls i detta avseende i sina petita till regeringen. Tydligen har man tröttnat på att jämt bli nonchalerad.

Även Landsorganisationen har uppmärksammat de olidliga förhållan-dena för de människor det här är fråga om. LO har ställt sig på ar-betsmarknadsutbildnings elevernas sida och redovisat en annan uppfatt-ning än den regeringen företräder. Denna LO:s uppfattning framfördes i dess tidskrift – nr 9 i år – på ledande plats under rubriken "Dåliga utbildningsbidrag". Jag vill gärna – även om citatet finns med i vår motion – foga detta uttalande till riksdagens protokoll. Det är rätt talande. LO säger följande:

"Strejerna vid ett antal arbetsmarknadsutbildningscentra och demon-strationen i Stockholm för högre utbildningsbidrag kom inte oväntat. Elevernas reaktion mot de dåliga bidragen är fullt förståelig.

LO har gång efter annan hos regeringen krävt att bidragen ska höjas och att make-maka-prövningen tas bort, men har fått tala för döva öron." Då lyssnade inte regeringen till folket i LO.

"Utbildningsbidragen är orimligt låga. Många människor som genom-går arbetsmarknadsutbildning tvingas gå till socialvården eller a-kassan för att klara sitt uppehälle. Åtskilliga avbryter utbildningen innan den är klar därför att bidragen är för låga. Det kan heller inte vara riktigt att utbildningsbidraget skall vara beroende av makes eller makas inkomst.

De människor som genomgår arbetsmarknadsutbildning är oftast så-dana som tidigare gjort en stor insats i produktionen men som genom näringslivets strukturomvandling tvingas byta yrke. Dessa människor skall inte behöva sänka sin standard därför att de blivit offer för för-ändringar inom produktionen.

Arbetsmarknadsutbildningen är en lönande affär för samhället och nä-ringslivet. En mycket stor procent av dem som genomgår AMS-utbildning

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Höjning av grundbidraget till deltagare i arbetsmarknadsut- bildning

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

får direkt nytt arbete i produktionen. Bidragen bör därför vara tillräckliga för att stimulera till utbildning i stället för att avskräcka folk från att utbilda sig. Principen bör vara att utbildningsbidragen skall vara högre än a-kasseersättningen.

Hade regeringen tidigare lyssnat till LO hade den sluppit ifrån den fullt befogade opinionsstormen från folk i arbetsmarknadsutbildning."

Så långt Landsorganisationen.

Även en rad fackföreningar, vissa med upp till 6 000 medlemmar, har i uttalanden gett AMU-eleverna sitt fulla stöd. Samma sak gäller fackliga centralorganisationer som i Stockholm och Örebro. Deltagarna i arbetsmarknadsutbildning har alltså ett massivt fackligt stöd för sina krav. Var har regeringen det fackliga stödet?

Vad vill regeringen nu ge? I propositionen 1974:170 kan man sträcka sig så långt som till en höjning med 40 kronor per månad från den 1 januari 1974. Regeringens motivering är levnadskostnadernas utveckling. Beloppet till de vid arbetsmarknadsutbildning sysselsatta skulle då bli 745 för gift och 695 kronor för övriga. Regeringen påpekar naturligtvis påpassligt att det blev en likadan höjning även den 1 juli i år. Det är något mer än en krona om dagen som det är fråga om.

Denna höjning av grundbidragen svarar inte mot levnadskostnadsökningarna, vilka redan nu är uppe i 8–10 procent. Härtill är att märka att grundbidraget redan tidigare varit mycket lågt.

De redan tidigare, enligt Landsorganisationen dåliga utbildningsbidragen, har urholkats genom de ständiga kostnadsstegringarna. Enligt betänkandet från kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (KAMU) har livsmedelspriserna stigit från 0 år 1960 till 115 den 1 juli 1974, den tidpunkt då grundbidraget senast ändrades, medan grundbidragsindex stigit från 0 till 60 under samma tidsperiod. Men härefter har livsmedelspriserna ytterligare stigit bl. a. genom den i september i år genomförda 5-procentiga höjningen av mervärdesskatten. AMU-eleverna har fått vidkännas en ständig standardsänkning. Den höjning av grundbidragen som dessa elever begärt skulle innebära att grundbidragsindex kommer i nivå med livsmedelsindex. Det belopp, 900 kronor, som AMU-eleverna kräver är alltså inte gripet ur luften utan svarar endast mot livsmedelsfördyringen under den tid det här gäller. Ett förverkligande av AMU-elevernas krav på ett enhetligt bidrag om 900 kronor per månad innebär en uppräknig med för gifta 195 kronor per månad och för ensamstående 245 kronor per månad.

Då nu utskottsmajoriteten i sitt betänkande avstyrker vår motion med motiveringen att den "i propositionen föreslagna höjningen av grundbidraget får anses berättigad" – ja, så står det – "med hänsyn till förändringarna i prisnivå" inställer sig omedelbart frågan: Hur långt under existensminimum skall människor behöva leva och hur stora skall pris-höjningarna behöva bli om det *inte* skall anses berättigat med den lilla höjning som regeringen föreslår?

Skrivningen i detta avsnitt av betänkandet är ju ett öppet hån, ett

uppenbart skoj med de människor det här är fråga om och med mycket allvarliga ting.

Utskottet våldför sig på verkligheten. Man gör det ytterligare genom jämförelserna med konsumtionsprisindex. Detta bekräftas ytterligare av KAMU som på s. 268 slår fast att grundbidraget närmast bör jämföras med index för livsmedelspriserna.

På detta sätt infär man i majoritetsuttalandet en nedlåtande attityd mot människor i svårigheter. Det är inte värdigt en institution som riksdagen – eller är det kanske det?

Då det gäller deltagare i arbetsmarknadsutbildning med enligt LO mycket dåliga utbildningsbidrag räcker inte dessa bidrag till annat än de mest nödvändiga livsmedlen. Här finns inga pengar över för inköp av varor som hamnar under konsumtionsprisindex. Därför ger utskottsmajoriteten en falsk bild av verkligheten när man gör dessa jämförelser.

Även KAMU vederlägger utskottsmajoritetens yttrande och understryker det berättigade i de krav som deltagarna i arbetsmarknadsutbildningen sedan länge har framfört. Jag anser mig därför, herr talman, ha stor anledning att föredra vad utredningen har att säga på denna punkt:

”Utbildningsbidragen har under åren sedan 1966 inte stigit i takt med levnadskostnaderna. Ännu ofördelaktigare ter sig utbildningsbidragens utveckling i jämförelse med ökningen av den allmänna lönenivån. Deltagare i arbetsmarknadsutbildning har till skillnad från exempelvis de sysselsatta i beredskapsarbeten, de försäkrade arbetslösa, de sjukskrivna och pensionärerna inte fått någon del i den allmänna standardstegringen annat än möjligen i fråga om sina bostäder.”

Och utredningen fortsätter:

”Arbetsmarknadsutbildning innebär för de flesta en väsentlig ekonomisk uppoffring, oavsett vilken alternativ försörjningsmöjlighet som närmast är aktuell. Skillnaden är särskilt stor för alla som är gifta med någon som har inkomst. Reglerna för reducering av bidrag med hänsyn till makes inkomst är sådana att redan ett relativt lågavlönat halvtidsarbete påverkar makens bidrag. De enda som kan få utbildningsbidrag i närheten av nivån för vanliga löner är de som har många barn men ingen förvärvsarbetande make och dessutom stora bostadskostnader. Särskilt stora skillnader uppstår mellan utbildningsbidragen och de försäkringar som syftar till att täcka inkomstbortfall (främst arbetslöshets- och sjukförsäkring) – – –.”

Detta är vad utredningen har att anföra, och det är en nedgörande kritik av ansvariga myndigheters behandling av deltagare vid arbetsmarknadsutbildningen och även av majoritetens skrivning i inrikesutskottet.

Enligt regeringens tidigare uttalanden utvecklas arbetsmarknadsutbildningen till att bli ett av sysselsättningspolitikens viktigaste instrument. Under verksamhetsåret 1959-1960 deltog 11 000 personer i denna utbildning, och enligt regeringens beräkningar kommer antalet att vara uppe i 130 000 för 1974-1975. Undan för undan som storfinansen genom-

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

för sina rationaliseringar och strukturförändringar slås allt fler människor ut ur produktionen. Antalet arbetstillfällen blir allt färre. De arbetslösas antal stiger vid varje högkonjunktur. Perspektiven är alltså mörka, i synnerhet som de nya jobben inte tillskapas.

Men varför skall de människor som oförskyllt blivit arbetslösa och tvingats in vid arbetsmarknadsutbildningen nödgas leva under dessa svåra ekonomiska förhållanden? Den ungdom som nu växer upp och inget hellre vill än att göra rätt för sig, att få ett arbete och att skapa sig en framtid – för att nu använda det småborgerliga språkbruket – vägras sysselsättning. Även denna ungdom hamnar i arbetsmarknadsutbildningen och får inte tillgodoräkna sig lön. Dessa ungdomars första bekantskap med produktionen är bidrag, och så har det varit nu i många år. Hur verkar detta psykologiskt på de unga? Inga ansvariga myndigheter frågar efter detta eller intresserar sig för ett sådant spörsmål. Det är alltför trivialt. Bara inte ungdomen bråkar, så är allting bra.

Men nu har de unga av förhållandena tvingats att demonstrera, att strejka, för att rikta ansvariga myndigheters uppmärksamhet på sina olidliga förhållanden. Regeringens förslag om de 40 kronorna anser AMU-eleverna vara ett slag i ansiktet. Men regeringen skulle aldrig ha vågat lägga fram detta förslag och motiveringen för detsamma, om aktionerna från AMU-eleverna hade varit än mera omfattande här i landet.

Jag vill sluta mitt anförande med att i riksdagens protokoll läsa in det telegram som eleverna vid Gällivare AMU-center i går tillställde samtliga riksdagsgrupper. Programmet har följande lydelse:

”Vi strejkar i dag för att ge eftertryck åt våra krav på bidrag som man kan leva på. Den som tror att vi nöjer oss med 40 kronors höjning måste antingen vara idiot eller fakir. Det enda vi kan acceptera är 900 kronors grundbidrag för alla.”

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation av herr Hallgren som är fogad till inrikesutskottets betänkande nr 32 och som i anslutning till vår motion yrkar 900 kronor i grundbidrag med rektroaktiv verkan från den 1 juli 1974 samt att nuvarande differentiering av bidraget i olika belopp beroende på civilstånd slopas.

Slutligen vill jag ställa en fråga till utskottsmajoritetens talesman, herr Fagerlund – eller kanske fru statsrådet Leijon vill besvara den: Är statsfinansiella skäl orsaken till regeringens njugga inställning till AMU-eleverna? Jag ställde samma fråga till fru statsrådet Leijon vid en debatt i denna kammare i våras, men fick då inget svar. Kanske fru statsrådet ville besvara frågan i dag. Eller förhåller det sig på det sättet, att regeringen och utskottsmajoriteten anser att deltagarna vid arbetsmarknadsutbildning inte gör skäl för större bidrag än att de enligt LO måste söka socialhjälp? Inte minst de hundratusentals personer som under åren genomgår denna utbildning liksom deras familjer vill säkert ha svar på den frågan. Herr Fagerlund har ordet.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Herr Lorentzon får ursäkta att jag inte gick upp i talarstolen när han gav mig ordet utan väntade tills jag fick det av herr talmannen.

För en stund sedan antog riksdagen förslaget om rätt till ledighet vid studier. I samband med den diskussion vi dessförinnan förde talade jag om de olika utredningsförslag som finns och som avser att ge vuxna en möjlighet till vidareutbildning. Rätten till ledighet måste, för att få ett reellt innehåll, också kopplas till ett studiesocialt stöd som ger de vuxna möjlighet att studera. En av våra stora utbildningsvägar för vuxna är i dag arbetsmarknadsutbildningen. Det är därför naturligt att ersättningsbeloppet vid sådan utbildning diskuteras.

När riksdagen i samband med behandlingen av statsverkspropositionen antog de nuvarande ersättningsreglerna fanns en reservation från herr Lorentzon om en höjning av grundbidraget till 750 kronor. Dessutom föreslog han i sin reservation en höjning av barnbidrag m. m. Nu har herr Lorentzon nästan fått igenom sitt förslag när det gäller grundbidraget. Men då återkommer herr Lorentzon och vill höja det med ytterligare 150 kronor.

Här har herr Lorentzon i nästan en halvtimme talat om att riksdagen inte tar hänsyn till AMU-eleverna, han har talat om bidrag och byråkrater och sagt att utskottets skrivning är ett skoj och ett hån och ger en falsk bild av verkligheten. Men det märkvärdiga är att hela denna kritik drabbar herr Lorentzons eget handlande fram till i maj i år. Det var nämligen då herr Lorentzon ändrade uppfattning och gick upp till 900 kronor. Därför får väl också herr Lorentzon ta åt sig den kritiken. Jag skall inte mera beröra den.

På tal om bidrag vill jag säga att jag tyckte att det var otäckt att höra herr Lorentzons inledning, där han klassade ned människor med bidrag som socialbidrag, arbetslöshetsersättning, sjukersättning o. d. Jag tycker att vi i stället borde gå ut och tala om att det här samhället är så ordnat att samhället skall hjälpa den som kommer i nöd, och det är ingen skam att ta emot vilken ersättning det än gäller från samhället för att kunna överleva.

Jag vill inte bestrida att en höjning till 900 kronor kunde vara berättigad om man ser det från AMU-elevernas synpunkt. Men den här frågan måste ses från två andra aspekter och inte så ensidigt som herr Lorentzon gör.

För det första måste man jämföra detta bidrag med andra och prioritera det som bäst behöver höjas. En möjlighet att göra det får vi när förslag framläggs av de utredningar som jag tidigare talat om: FÖVUX, SVUX och KAMU. De berör alla vuxenutbildningen. Dessa tre utredningar har föreslagit skilda studiefinansieringssystem, på olika nivåer, för delvis samma grupper arbetstagare. Vi måste ha möjlighet att göra en samlad bedömning av hur detta skall ordnas i framtiden.

För det andra är det trots allt, herr Lorentzon, en fråga om att skaffa fram medel som täcker dessa kostnader.

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

I samband med behandlingen av finansutskottets betänkande nr 1 uttalade riksdagen att man borde visa återhållsamhet med att besluta om utgifter utöver vad som föreslås i statsverkspropositionen. Mot denna bakgrund har utskottsmajoriteten inte kunnat tillstyrka att ytterligare 85 miljoner kronor anvisas. Herr Lorentzon föreslog emellertid att 92 miljoner kronor skall anvisas under detta anslag, utan att tala om varifrån pengarna skall tas.

Det är dessa två saker – sammankopplingen med hela vuxenutbildningen och det statsfinansiella läget – som har gjort att utskottsmajoriteten har anslutit sig till förslaget i propositionen.

Vad sedan gäller herr Jonssons i Alingsås motion om värdesäkringen, som också berördes av herr Lorentzon, har utskottet inte kunnat finna annat än att det som föreslås i herr Jonssons motion redan är tillgodosett i regeringens förslag – om man utgår från basbeloppet för ATP och folkpensionen, är det faktiskt fråga om på öret samma belopp. Dessutom har vi förutsatt att förslag om andra ersättningsgrunder kommer att föreläggas riksdagen nästa år på grundval av de förslag som KAMU har framlagt. Jag tycker att herr Lorentzon, efter att ha diskuterat KAMU-utredningen – jag vet inte hur många gånger som han läste upp det eller hur lång tid det tog – också borde vara intresserad av att vi avvaktar KAMUs förslag innan vi fattar ett beslut som kan medföra en snedvridning i framtiden.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I debatten om ett betänkande som behandlades här tidigare i dag yttrade en talare i polemik med herr Fagerlund – om jag inte hörde fel när jag lyssnade i min högtalare – att när herr Fagerlund inte vill tala om något, oavsett vad det än gäller, talar han gärna om någonting helt annat. Jag måste instämma i det uttalandet – det förhåller sig så, herr Fagerlund! Herr Fagerlund besvarade inte heller nu de frågor jag ställde.

Sedan måste jag säga att han är en överdrifternas man – hur sympatisk han än är i alla andra avseenden. Han sade att jag tog en halv timme i anspråk, vilket jag naturligtvis icke alls gjorde. Däremot använde herr Fagerlund själv betydligt längre tid än han antecknat sig för, men det anklagar jag honom inte för. Jag tycker att herr Fagerlund borde ha tagit mycket längre tid på sig, eftersom det finns mycket mer att säga i den här frågan.

Jag nedklassade inte de människor som erhåller bidrag, herr Fagerlund! Jag anklagade i stället andra människor för att göra det, jag talade inte om sjukförsäkringen och arbetslöshetskassor; jag citerade i stället vad KAMU-utredningen hade sagt, och det är en väsentlig skillnad. Jag tror man måste lyssna litet mera noggrant, när man är vice ordförande i utskottet.

Vi måste göra en prioritering mellan anslagen, sade herr Fagerlund.

Då börjar det brännas en aning. Med den erfarenhet jag har från utskottet och riksdagen har jag funnit att herr Fagerlund ständigt varit med om att anslag och bidrag till storfinansen skall prioriteras – då finns det pengar! – Men när det gäller att ge litet högre bidrag åt människor som är utslagna ur produktionen – för att de inte skall behöva gå till socialvården och begära hjälp, vilket LO uttalar sig för – vill herr Fagerlund inte längre vara med om någon prioritering. Han frågar var jag vill skaffa pengarna som det här är fråga om. Vi gör som regeringen – vi anser att beloppet skall tas ur den anslagspost det här gäller. De 92 miljoner kronor mer som det är fråga om tror jag skulle gagna hela landet. 130 000 människor undergår denna arbetsmarknadsutbildning. Frågan berör alla dem och deras familjer. Det bör herr Fagerlund ta hänsyn till. Han bör lyssna till folket.

Herr Fagerlund sade att vi skall avvakta resultatet av KAMU:s förslag. Det är inte det frågan gäller i dag – det gäller 900 kronor per månad till AMU-eleverna tills propositionen kommer i den här frågan.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lorentzon använder precis samma teknik som herr Ekinge och påstår att jag inte svarar på frågor. Jag skulle kunna hänvisa till ett gammalt ordspråk, men jag skall inte göra det.

När herr Lorentzon talade om socialbidragen var det inte något referat av vad KAMU hade sagt utan det var hans egna formuleringar. Och jag fick en otäck känsla av herr Lorentzons syn på socialbidrag över huvud taget.

Herr Lorentzon säger att man skall lyssna till folket, och det är väl riktigt. Men när man talar om utgiftsökningar får man inte glömma medalcens baksida – de inkomster som behövs för de ökade utgifterna. Hitills har jag vid samtal med dem som driver linjen om ett bidrag på 900 kronor inte hört någon säga: "Jag är redo att betala mer i skatt. Vi behöver ha högre skatter." Jag frågade herr Lorentzon varifrån vi skall ta de här pengarna. Det svarade han inte på, och det anklagar jag honom inte för.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Under den s. k. vetedebatten i går talade vissa ledamöter om hur väl vi lever i Sverige och vilket rikligt julbord vi kan bestå oss med. Och visst är vår levnadsstandard hög i förhållande till standarden i många andra länder. Men vi har mörka punkter i detta land, och det vill herr Fagerlund inte medge. Den fråga det här gäller berör 130 000 människor som enligt LO i många fall lever under existensminimum. Den frågan vill herr Fagerlund inte syssla med.

Det skulle vara enkelt för regeringen att plocka fram de 92 miljoner kronor som det är fråga om här, om man hade den rätta känslan för de människor det gäller. Men det är den känslan som saknas. De har inte bråkat tillräckligt. Om de hade gjort det hade pengarna varit framme

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

hur snabbt som helst.

Vid olika tillfällen detta år har frågan om grundbidrag till elever i arbetsmarknadsutbildning varit föremål för behandling. Från vpk har vi tagit upp den frågan fem gånger i år – tre gånger i riksdagen och två gånger i inrikesutskottet. Vi är det enda parti som under senare år har motionerat i denna fråga. Tala med små bokstäver, herr Fagerlund! Vid två tillfällen har jag föreslagit inrikesutskottet att använda sin initiativrätt. Det har inrikesutskottet vägrat att göra.

De som lyssnade på talet vid AMU-elevernas demonstration i förrgår här nere på Sergels torg och hörde folkets förbittring har säkerligen en annan uppfattning än herr Fagerlund. Vad var det man sade? Jo, i de tal som hölls påpekades bl. a. att inrikesutskottet vägrat använda sin initiativrätt för att höja grundbidragen för arbetsmarknads eleverna men att riksdagsledamöterna någon vecka senare höjde sin egen lön med 16 000 kronor.

Vi har en representativ demokrati i vårt land. Jag tror att man skall vara mycket försiktig i sådana här frågor. Vi kan ta Danmark som ett exempel. Där har parlamentet inte något större anseende. Jag vill för min del inte se att liknande uppfattningar skall sprida sig bland väljarna i vårt land. Därför tror jag, herr Fagerlund, att man skall använda mindre ord i detta sammanhang.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte finna att det är jag som använder de stora orden här i dag. Det är i stället herr Lorentzon som gör det. Låt mig också säga att det verkar som om hans tal inte var avsett för Sveriges riksdag utan för en helt annan publik.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Såväl den enskilde arbetstagaren som samhället i stort är betjänt av en arbetsmarknadsutbildning som framstår som attraktiv. De många studieavbrott som vi nu kan notera beror till stor del på de nuvarande ekonomiska villkoren för de elever som deltar i denna utbildning. I det nyligen presenterade betänkandet från kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen, KAMU, slås det också fast att bidragssystemets utformning är av avgörande betydelse för möjligheten att intressera olika grupper för en relevant arbetsmarknadsutbildning.

Utbildningsbidragen har inte stigit i takt med levnadskostnaderna. Jämför man deras utveckling med den allmänna löneutvecklingen framstår de i än ofördelaktigare dager. Detta har också KAMU pekat på. Man kan alltså notera att de grupper som deltagit i arbetsmarknadsutbildning – till nytta inte bara för den enskilde utan också för samhället i stort – inte har fått del av den allmänna standardstegringen.

Från folkpartiets sida har vi hävdad att det ekonomiska stöd som ges till dem som får arbetsmarknadsutbildning borde kombineras med en värdesäkringsgaranti. Den pågående prisökningen och inflationen skulle

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknadsut-
bildning*

då inte fortlöpande urholka de i och för sig måttliga utbildningsbidragen. Tyvärr har inte regeringen eller riksdagens majoritet vid tidigare behandlingar av frågan velat ställa upp bakom detta förslag. Vi har nu en klart sämre situation än om detta folkpartiförslag redan tidigare hade vunnit riksdagens bifall. Vi är nog ganska överens om att dessa bidrag är låga. Det är ödesdigert om de dessutom reellt försämras.

Folkpartiet har senast i partimotionen 561 begärt värdesäkring av grundbidraget. I inrikesutskottets betänkande nr 3 reserverade vi oss för bifall till det yrkandet. I detta sammanhang vill vi understryka att vi alljämt vidhåller vår principiella uppfattning att grundbidraget bör värdesäkras. Bidraget bör framdeles ges en sådan konstruktion att detta krav tillgodoses. Den uppfattningen framgår också av det särskilda yttrande som fogats till inrikesutskottets betänkande nr 32, som vi just nu behandlar.

Med anledning av en motion beträffande en översyn av AMU-elevernas situation, som jag ställde till arbetsmarknadsministern på höstriksdagens första dag, fick jag av fru statsrådet Leijon beskedet att man var beredd att göra en uppräkningsstatistik på tilläggsstat. Så har också skett. Herr Fagerlund säger att min motion blivit tillgodosedd till sista kronan. Jag skall inte bestrida det resonemanget. Det är möjligt att det stämmer, om man använder den beräkningsmetod som herr Fagerlund och utskottet har tillämpat. Man kan ha olika beräkningsgrunder, och resultatet kan bli något olika beroende på vilka siffror man använder.

Låt mig ändå konstatera att vi med den uppläggning som folkpartiet långt tidigare har förordat hade sluppit de svackor som blivit följden av de urholkade bidragen. Det indirekta erkännande åt denna framstöt från folkpartiet som inrikesutskottet nu gör borde, som jag ser det, förpliktiga regeringen att vid propositionsskrivandet ge förslaget en sådan utformning att det innefattar en värdesäkring så att de som befinner sig i arbetsmarknadsutbildning inte råkar ut för att de ekonomiska villkoren försämras under pågående utbildning.

Herr talman! Jag har i min motion, som behandlas i detta betänkande, sagt att det inte är realistiskt att försöka få till stånd en väsentligt förändrad uppläggning av dessa bidrag med tanke på det förslag som KAMU har presenterat. Men jag finner det ytterst angeläget dels att detta förslag förverkligas mycket snabbt, dels att det sker på de grunder som inrikesutskottet här har antytt.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås nämnde det särskilda yttrandet till detta betänkande. Yttrandet bär folkpartiets signatur. Någon djup tänkare har sagt: "Att vara folkpartist är att vara kluven." Låt mig ge ett exempel på riktigheten i detta konstaterande.

I går, när vetexporten till de hungrande folken diskuterades och debatten då var rätt känsloladdad, sade någon från folkpartihåll att de svältande ute i världen inte kan leva på ett utskottsbetänkande. Det är givetvis

Fredagen den
13 december 1974

*Höjning av
grundbidraget till
deltagare i
arbetsmarknads-
utbildning*

fullt riktigt. Men vad skall man då säga om folkpartiets handlande i den fråga som nu behandlas av riksdagen? Här rekommenderas ju eleverna till arbetsmarknadsutbildningen att leva på ett särskilt yttrande. Det var vad folkpartiets talesman hade att berätta för oss alldeles nyss. Dylikt handlande understryker riktigheten i uttalandet: "Att vara folkpartist är att vara kluven."

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Jag vill inte förmäna herr Lorentzon att i dag presentera sitt sociala patos när det gäller människor som har det svårt. Han hade möjlighet att också göra en reell insats genom att stödja folkpartiets yrkande i går, men vi skall väl inte fördjupa oss i det. Låt mig bara upprepa vad jag sade tidigare, nämligen att om vi gått fram efter de linjer som folkpartiet flera gånger har förordat, så hade situationen i dag varit betydligt bättre än den nu blivit enligt den metod som regeringen och riksdagens majoritet har valt. AMU-eleverna hade haft det bättre, om riksdagen följt folkpartiförslaget.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Till detta senaste inlägg finns det inga kommentarer att ge.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hallgren, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 32 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Hallgren.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	298
Nej	–	19
Avstår	–	4

§ 6 Föredrogs

Inrikesutskottets betänkande

Nr 33 i anledning av propositionen 1974:174 med förslag till lag om

ändring i statstjänstemannalagen (1965:274), m. m. och del av propositionen 1974:151

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 66 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

*Finansiering av
sjukförsäkring för
studerande*

Justitieutskottets betänkanden

Nr 38 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 42 i anledning av propositionen 1974:186 med förslag till lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 7 Finansiering av sjukförsäkring för studerande

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 39 i anledning av propositionen 1974:184 angående finansiering av sjukförsäkring för studerande m. m. jämte motioner.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det här är en parallellfråga till ett förslag som vi hade framfört i samband med bostadspolitiken, som behandlades i förrgår. Vi ansåg att samma reduktionsfaktor skulle gälla för bostadstillägget som på den sociala sidan. Men eftersom det förslaget föll vid voteringen i förrgår avstår jag från att ställa något yrkande i dag.

Jag är ledsen, herr talman, att det fina socialförsäkringsutskottet på det här sättet får traska patrull efter andra utskott, men det är det ingenting att göra åt.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Efter detta kan jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:187 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) jämte motioner

Nr 67 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:188 med förslag till lag om den skattemässiga behandlingen med anledning av övergång från aktiebolag till annan företagsform, m. m. jämte motioner

Nr 144

Fredagen den
13 december 1974

Finansiering av sjukförsäkring för studerande

Finansutskottets betänkande

Nr 42 angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75

§ 9 Herr andre vice talmannen meddelade att på morgondagens föredragningslista skulle

dels skatteutskottets betänkande nr 65 uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden,

dels skatteutskottets betänkanden nr 66 och 67 samt finansutskottets betänkande nr 42 uppföras i nu angiven ordning efter de två gånger bordlagda ärendena.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 14.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert